JOSÉ BOVÉ - FRANÇOIS DUFOUR

Dünya Satılık Değildir

Röportaj: Gilles Luneau

İLETİŞİM

JOSE BOVE - FRANÇOIS DUFOUR

Dünya Satılık Değildir

GILLES LUNEAU 'nun diğer eserleri: *Saint-Nazaire* (Jean-Bernard Pouy'un yönetiminde, ortak çalışma), Autrement, Paris, 1992; *Le Nouveaux Paysans*, Le Rocher, Paris, 1997; *L'Ouvrier* (roman), Le Rocher, Paris, 1998.

Le monde n'est pas une marchandise
© 2000 Éditions La Découverte & Syros

İletişim Yayınları 724 • Bugünün Kitapları 69
ISBN 975-470-906-8
© 2001 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2001, İstanbul (1000 adet)

KAPAK Utku Lomlu
KAPAK FİLMİ Diacan Grafik
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Ziya Osman Bangu
MONTAJ Şahin Eyilmez
BASKI ve CİLT Sena Ofset

İletişim Yayınları
Klodfarer Cad. İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34400 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Fax: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JOSE BOVE - FRANÇOIS DUFOUR

Dünya Satılık Değildir

Pisboğazlılığa karşı köylüler

RÖPORTAJ *Gilles Luneau*

ÇEVİREN *Tülin Yaylagül Gürsel*

REDAKSİYON VE YAYINA HAZIRLAYAN *Can Belge*

iletişim

"Tarihimizde önemli bir değişime tanık olunuyor: Bundan böyle köylüler hiçbir zaman Versaylıların yanında yer almayacaklar, hiçbir zaman bu toplumu değiştirmek isteyenlerin karşında olmayacaklar."*

Bernard Lambert, Rejal del Gorp,
Larzac, 25-26 Ağustos 1973

(*) Paris Komünü'nü (1870) bastıran gerici ordu, "Versay Ordusu" olarak bilinir ve büyük ölçüde köylü askerlerden oluşturulmuştur - ç.n.

TEŞEKKÜR

Bu kitabın yazarları özellikle:

- Kitabın hazırlanması süresince çok önemli yardımları, anlaşılır analizleri ve kitabı yeniden okuyup gözden geçirip gerekli uyarılarda bulunduğu için Paul Bonhommeau'ya;
- Politik ve teknik açıklamalarından dolayı Patrice Vidieu, René Louail ve Jean Damien Terreaux'ya teşekkür eder;
- Sonsuz sabır ve uyarılarından dolayı François Dufour, Alice Monier, Catherine Bergès, Mariette Bonhommeau'ya;
- Söyleşinin bant çözümlerinde ve kopyalamalarındaki katkılarından dolayı Sylvie Galmot ve Catherine Krief'e; konuk severliği için Guy Devart'a;
- Kuzey-Güney Loire arası haberleşme ve Web. bağlantılarındaki katkılarından dolayı Ghislaine Dambrin, Christine Valette, Dominique Bernier'e içten teşekkürlerini sunar.

Editörün notu: Orijinal kitapta bazı bölümler sadece Fransa'yı ve Fransız vatandaşlarını ilgilendirdiği için, Fransız yayınevinin önerisiyle Türkçe çevirisine bu bölümleri almamayı uygun gördük. Kitapta kısaltmaları Fransızca başharfleriyle kullandık ve kısaltmaların Türkçe karşılıklarını bazen metin içinde vermekle birlikte, kitabın başına da bir liste ekledik.

İÇİNDEKİLER

Önsöz *9*

BİRİNCİ BÖLÜM
Kavganın içinde iki köylü *13*
1. McDo Bové'ye karşı *15*
2. McDo Dufour'a karşı *29*
3. José ve François: Otuz yıllık sırdaşlık *41*

İKİNCİ BÖLÜM
Aşırı üretimciliğin zararları *63*
4. Pisboğazlılığın kökenlerine doğru *65*
5. Tarım doğaya karşı *81*
6. Çiftlik-fabrika *115*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Dünyayı değiştirebiliriz *121*
7. Bölüşülen topraklar *123*
8. Vatandaş bir dünya için *141*

Kısaltmalar:

AMI : Çoktaraflı Yatırım Anlaşması
AOC : Menşei şehadetnameli
AVEM : Millaulu Yetiştiriciler-Veterinerler Derneği
CDJA : CNJA'nın bölgesel kolları
CEDAPA : Daha Özerk bir Kırsal Gelişme için Çalışma Merkezi
GIR : Kırsal İnisiyatif Merkezi
CIVAM : Kırsal Kesimi ve Tarımı Değerlendirme Merkezi
CNDSF : Ulusal Tohum Çiftliklerini Koruma Koordinasyonu
CNJA : Ulusal Genç Tarımcılar Merkezi
CNSTP : Ulusal Emekçi Köylü Sendikaları Konfederasyonu
CNUCED : Birleşmiş Milletler Ticaret ve Gelişme Konferansı
CPTN : Balık avı, doğa ve gelenek
EARL : Sorumluluğu Sınırlı Tarımsal Girişim
FDSEA : FNSEA'nın bölgesel koları
FNSEA : Ulusal Tarım İşletmecileri Sendikaları Federasyonu
FNSP : Ulusal Tarım Sendikaları Federasyonu
FRSEAO : Batılı Bölgesel Tarım İşletmeleri Sendikaları Federasyonu
GATT : Genel Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması
GAEC : Ortak Tarım İhracatı Topluluğu
GIE : Ekonomik Çıkar Gruplaşması
INRA : Ulusal Tarım Araştırmaları Enstitüsü
JAC : Katolik Tarımcı Gençlik
OGM : Genetik olarak dönüştürülmüş organizma
PAC : Ortak Tarım Projesi
PSU : Birleşik Sosyalist Parti
SAFER : Tarım Alanlarını Düzenleme ve Kırsal Yerleşim Derneği
SCTL : Larzac Toprakları Sivil Şirketi
UDF : Fransız Demokrasisi için Birleşme

Önsöz

GILLES LUNEAU

Hikâye 12 Ağustos 1999'da Millau'da, koyun yetiştiricilerinin yaşamlarını doğrudan etkileyen Amerikan misillemesini protesto etmek için, bir McDonald's inşaatını engelleme girişimiyle başlar: Avrupalıların hormonlu et ithalatına karşı çıkmaları üzerine Amerika misilleme yapmış ve 1925'de rokfor peyniri ithalatından vazgeçmişti. Bunun simgesel değeri daha da kuvvetliydi: niteliksiz gıdaya karşı kaliteli gıda ve çokuluslu güce karşı bölgesellik. Millau'daki gösteri daha başlangıçtan itibaren sendikanın beklentilerini aştı: köylüler, tüketicileri de kendilerine katılmaya çağırdı. Göstericilerin yarısını kentlilerin oluşturduğu gösteride el birliğiyle McDonald's şantiyesi işgal edilerek inşaatın bir kısmı söküldü. Kaliteli gıdaya ve onun muhafızı olan köylüye dokunulunca, toplum kıpırdıyor.

Sorgu yargıcı, José Bové ve arkadaşlarının tutuklanmaları kararını alarak aslında halk haketine fazlasıyla yardımcı oldu ve tarihe ivme kazandıran kişi olarak selamlanması gerekir. Emirlere itaat etmiş olabilir çünkü o da vali gibi, var olanın yirmi katı bir hasar görmek istedi. İfade edilmek isteneni

umursamadan -tabaktaki diktaya karşı halkın birleşmesi- yargıç ve vali bölgesel yönetmelikleriyle kendilerini sınırlayıp eski dünyaya sıkışırken ülke gezegen ölçeğinde sallanmaktaydı.

Beş köylü hapishaneye tıkıldı. Millau gösterisinde şehirli kadar köylü, kadın kadar erkek vardı ama yine de hapse atmak için beş köylü seçildi. Gösteriye katılan koyun yetiştiricilerinin tümü sendikalı değildi. Ama sadece Köylü Konfederasyonu'ndan militanlar yakalandı. Akıl almaz bir ayrımcılık.

Yiyeceklerin kalitesini savunanları hapse atmak kamuoyunu hareke geçirdi. Peş peşe gelişen gıda tehditleriyle -deli dana, zehirlenmeler, nitratlı su, genetik müdahaleye uğrayan organizmalar, listeria, ağır metaller- sarsılan tüketiciler sınaî tarımın sürekli artmasından endişe ediyorlar. Bu medyatik günlerde gıda korkusuna karşı mücadele bir cisme büründü, José Bové'nin cismine. Masmavi bakışlı, kızıl bıyıklı bu adam, "pisboğazlılık karşıtı" kahramana dönüştü. Hücresindeki televizyonda, Fransa'yı, sonra da Avrupa'yı saran hareketin, kısmen Web sayesinde Atlantik'i aştığını keşfetti. Koyun yetiştiricileri farkında olmadan gezegen çapında bir yaşam hoşnutsuzluğunu ortaya çıkardılar. Okul kantininde çocuklarının ne yediklerinden emin olamadıkları zaman, yedikleri et bir süre sonra beyinlerini süngere çevirme riski taşıdığı zaman, sebzelerin ve yerel ırkların yok oluşuna tanık oldukları zaman, ne yiyeceğini artık kendileri seçemeyecekleri zaman, tüketiciler José Bové'yi hep birlikte desteklerler. Avrupa Birliği'nin ihracatları veya Amerika'nın gıda yardımlarıyla aç bırakılmış, harap edilmiş bir Afrikalıysa yine José Bové'yi destekler. Gözü açılmış ve David-Bové'nin Goliat McDo'ya meydan okuduğunu görmüşse Amerikalı da José Bové'yi destekler.

Kolları kafasının üzerinde, elleri kelepçeli, dudaklarında tebessüm, José Bové. Bu fotoğraf bir simge olarak tarihte yerini alacak: özgürlüğümüzün elimizden alındığı ama devri-

min gerekli ve meşru olduğu bir dünyanın tarihinde. José Bové hapisten çıkmak için kefalet ödemeyi reddetti! Mahkûmlar onu alkışlarla karşıladı. O zincirlerini salladıkça, dünya onu alkışladı ve çek yağmuruna tuttu. José Bové özgürlüğüne kavuştuktan sonra, mücadele Aveyron'dan çıktı. Artık sadece haksız gümrük tedbirine ya da kötü beslenmeye karşı bir mücadele değil; mücadele, uluslararası ticaret kazanının içini ve pek de parlak olmayan dibini açıkça görmek için.

DTÖ'nün özellikle tarım ürünleri ticaretine ayrılmış olan Kasım 1999 Seattle zirve toplantısı... ve paranın buyruğunda bir evrenselleşmeye karşı olanların karşı-zirvesi. François Dufour ve José Bové'nin de dahil olduğu Köylü Konfederasyonu'ndan arkadaşları, biraz daha erkence oraya gittiler. Böylelikle on gün boyunca Amerika'yı batısından doğusuna dolaşıp, çiftçilerle ve tüketicilerle bir araya gelme olanağı buldular. Onlara, aslında Amerika karşıtı olmadıklarını ama adil bir dünya ticaretinden yana olduklarını anlatmaya çalıştılar. Katıldıkları her toplantının yankısı bir sonrakinin katılımcı sayısını artırdı. Amerikalılar, Fransız delegasyonu sayesinde küçük köylülerini keşfettiler. OGM'lere karşı çıkmak ve Seattle'da suluşmak için Fransızların çok medyatikleştirilmiş ziyaretlerinden yararlandılar.

30 Kasım 1999 Salı günü, on binlerce gösterici Seattle'ın merkezini felce uğrattı. Seksen farklı ülkeden gelen köylüler DTÖ konferansının açılışını engellediler. Sokağa çıkma yasağı ilan edildi, konferans milli güvenlik teşkilatının kontrolünde devam etti, fakat bir uzlaşmaya varmanın imkânsızlığı ortadaydı.

Eğer uluslararası sivil toplum örgütleri olaya karışmasalardı, hiç kuşkusuz uzlaşma sağlanacaktı; evrensel teknokratların lobilerin nasihatlerine boyun eğecekleri ve pazarlık da yapmak gerektiğine göre, çıkar değiştokuşu yapacakları düşünülüyordu; çünkü bu gibi adamlar menfaatten başka şey

konuşmazlar. Ama sokağın gözü açılırsa neyin en kötü olduğu belirsizleşir. Vatandaşın sırtında yapılan küçük oyunlar, sürekli dünyayı paylaşmalar sivil toplumun projektörlerine karşı koyamazlar, Seattle'daki başarısızlık bunu kanıtlıyor. Sokağa ve internete kazınan yeni fikir, kapitalizmin en ağır mali biçimiyle dünyaya yayılmasına karşı demokrasinin mutlaka evrenselleşmesi fikridir. Sokak yetmez. Bu sadece başlangıçtı. Bu kitabın kahramanları bunu anladılar ve DTÖ'yü denetleyecek demokratik bir organizmanın kurulmasından yanalar.

N'için ekonominin her yönüyle evrenselleşmesine gık çıkmadan katlanıldı da konu tarım olunca uyanıldı? Kimyasal tarım çıkarları gereği, tarımın özünde ne olduğunu unuttu. Çokuluslu bir şirketin sermayesinden pay alır gibi, kontrolü ele geçirdi. Gıdaya dayalı faaliyetler, tarım, bir para kazanma aracı haline geldi. Girdisini çıktısını unuttu. Özellikle çıktısını, tabağındaki yemekle yaşayan insanı. Oysa yemek yemek ticari bir fiile indirgenemez; imkânı olanlar gibi onu düşleyenler için de, hayatta kalmaya ve dünyayla ilişki kurmaya dayanan, samimi, gündelik bir harekettir. Bütün kültürlerde, inançlarda, dinlerde ve felsefelerde yemeğin ritüelleri vardır; dünyayla ilişkiyi belirler. Kıtalara göre, buğday, darı, pirinç, mısır, yeryüzündeki insanın istediği üründen daha fazla şey ifade ediyorlar. Güneşin, suyun ve toprağın erdemlerini verdikleri şeylerdir. İnsan yemek yiyerek dünyanın ya da parayla çözümlenmeyen bir tanrının döngüsüne girer. Buğday para icat edilmeden önce de yetişiyordu. Eğer tabağınızdaki iktidarınızı korumak istiyorsanız, bugün ticaretin küreselleşmesini mutlaka kontrol etmeniz gerekir: 1999 sonbaharından çıkaracağımız en önemli ders budur. Mesaj gerekli yerlere ulaştı. Tarım kaldıraç olup Millau'dan Seattle'a, dünyayı ayağa kaldırdı, çünkü ne dünya ne de bizler satılık mal değiliz.

BİRİNCİ BÖLÜM

Kavganın içinde iki köylü

1
McDo Bové'ye karşı*

Agence Presse'in 12 Ağustos 1999 tarihli, saat 11.14'te geçen bülteni: "Bir McDonald's şantiyesi çiftçilerce yerle bir edildi." Millau, 12 Ağustos. - Polis kaynaklarından edinilen bilgiye göre, Amerika'nın hormonlu sığır ithalatına yaptırım uygulama kararına karşı düzenlenen mitinge katılan çiftçiler, Millau'da (Aveyron) inşaatı sürmekte olan bir McDonald's şantiyesini yerle bir ettiler.

Koyun sütü üreticileri Sendikası ile Köylü Konfederasyonu'nun çağrısı üzerine 12 Ağustos 1999 Perşembe günü, güney Millau'nun çıkışındaki eski servis istasyonunun yerine inşa edilmekte olan McDonald's'ın önünde buluşup, bir araya gelinir. Toplanan üç yüz kişinin yarısı köylü, yarısı şehirlidir.

● *Gösterinin inisiyatifinde Millaulu dernekler mi vardı?*

J.B. Hayır, ama çağrı yaptığımız bütün gösterilerde olduğu gibiydi; geniş bir kitleyi çağırırız. Basın kanalıyla, bizi desteklemek isteyen herkesi mitinge davet ettik. Aveyron'un güneyinde, koyun sütü etrafındaki dayanışma ortada, dernekler kadar işçi sendikaları da gelebilir, çünkü rokfor yerel ekonomi için hayati bir ürün: üretimi için bin üç yüz kişi istihdam ediliyor, bölge için inanılmaz bir yapı.

Bu bakımdan gösteride bu kadar çok Millaulu'nun, şehir-

(*) Fransızların McDonald's'ın adını günlük dile uyarlama biçimi - ç.n.

linin olması şaşırtıcı değil. Bu insanlar Larzac hareketine katılmış, yirmi yıldır bir araya geldiğimiz insanlar. Tanımadığımız insanlar değil, aynı kültürün ve mücadelenin parçası hepsi. Görece önemli ve biraz da hızlı seferber edilebilecek bir çekirdek gerekiyordu: Ağustosun ortasında, McDo'nun önünde üç yüz kişi, bu mümkündü! Ama bu, insanların aileleriyle birlikte geldiğini gösteriyor. Daha çok bir bayram, eğlence havası vardı, şantiyeye girmekten mutlu olan çocuklar eğleniyordu.

McDo, bir sembol

● *McDo'ya el koymayı ne zamandan beri aklınıza koymuştunuz?*

J.B. McDo ile hormonlu etleri bir arada düşünmek lazım: Nisan 1999'da Köylü Konfederasyonu'nun Vesoul Kongresi'nde, Avrupa'nın hormonlu et ithalatını reddetmesine karşı Amerika'nın yapacağı misillemeye verilecek cevap ne olacak sorusunu ortaya attık. DTÖ, Avrupa Birliği'nin (AB) bu reddini Şubat 1988'de cezalandırmıştı. DTÖ'nün, AB'ye sorunu çözmesi için, yani sınırlarını yeniden açması için verdiği on beş aylık süre 13 Mayıs 1999'da bitiyordu. Dolayısıyla Amerikan misillemesi öngörülür haldeydi. Biz de protestomuzda, genel anlamda McDo'yla hormonlu etleri birbirine bağladık.

Ama benim bölgemdeki üreticinin asıl pazarı olan rokfor peynirinin, ABD'ye girişte yüzde 100'lük aşırı vergilendirmeye tâbi tutulan yüzlerce Avrupa ürününden biri olacağını öngörmedik. Washington'da rokfor peynirinin kilosu gümrük vergileri nedeniyle 30 dolardan 60 dolara çıktı. Bu kadar pahalı bir ürüne kolay kolay alıcı çıkmayacağına gö-

re, uygulanmakta olan yöntem peynirimizin satışını yasaklamanın bir başka yoluydu. Bunların üzerine bir de Millau'da bir McDo restaurantının inşa edilmekte olduğunu öğrendik. Rokfor Meslektaşları[1] Tarım Bakanlığı'na gidip protesto etme kararı aldı, bunu 5 Ağustos'ta yaptık.

Bakan Jean Glavany, yapabileceği hiçbir şey olmadığını, doğrudan mali tazminat verme olanaklarının bulunmadığını açıkladı. Avrupa güçsüzdü, başvurulacak bir merci yoktu. Bakan sadece çifte vergilendirmenin darbesini yiyen ürünlerin değerini artıracak reklamları finanse edebileceklerinin sözünü vermekle yetindi.

● *Amerikalıların bu yaptırımları, hesaplamalarınıza göre Fransız koyun sütü üreticilerinin gelirlerinde ne kadar kayba yol açtı?*

J.B. ABD'ye yılda 440 ton peynir satıyoruz. Bu da yıllık otuz milyon franklık bir ciroya tekabül eder. Süt fiyatı rokfor maliyetinin yarısını oluşturduğuna göre, üreticilerin kaybı on beş milon frank; yani yıllık rokfor üretiminin istediği seksen milyon litre sütün üç milyonu kayıp. Bu tespitten sonra, rokfor meslektaşları daha önce hiç başvurmadıkları iletişim biçimleri kullandılar. Yüz bin adet el ilanı bastırılarak her yere dağıtıldı; kampingler, kent bayramları düzenlendi. Kamuya açık yerlere üzerinde "ABD'nin rokfor ambargosuna hayır" yazan afişler yapıştırıldı. Mayonez fiyatları yükselişe geçti. Bu seferberliğin ardından Koyun Sütü Üreticileri Sendikası ile McDo ziyaretini kararlaştırdık.

Bu fikir epeydir aklımızı kurcalıyordu: Tarım Bakanı ile görüşmeden çıkarken, daha Bakanlık merdivenlerinde ga-

1 Rokfor Konfederasyonu: Koyun Sütü Üreticileri Meslekdaşları ile rokfor peyniri sanayicileri tarafından 1930 yılında kuruldu.

zetecilere ve televizyon kameralarına karşı kamuoyuna "önümüzdeki günlerde herhangi bir değişiklik olmazsa, tarım ve gıda sanayiinin sembolü olan McDonald's'ı hedef almak zorunda kalacağız" açıklamasını yaptık. Yani rengimizi belli ettik.

● *Eyleme nasıl hazırlandınız? Ve nasıl geçti?*

J.B. Otoritelerle şeffaflık içinde, geniş bir seferberlikle, şiddet içermeyen ama simgesel olarak güçlü bir eylem istiyorduk. Başlangıçta, İstihbarat Teşkilatı'na toplantının hedefinin McDonald's'ı sökmek olduğunu bildirerek önlemimizi aldık. Hemen üstlerini, valiyi haberdar ettiler. İstihbarat Teşkilatı'ndan bir polis, "McDo müdüründen bir pankart, parçalayabileceğiniz bir şey isteyeceğim, bu daha anlamlı olur" demek için bizi aradı. Biz de kendisine "Olmaz, bu tamamen saçmalık! Biz kapı ve pencereleri sökeceğiz" karşılığını verdik. Polis teşkilatı ve jandarma, gösterinin çok ciddi güvenlik önlemleri gerektirmediğine karar verdi. İstihbarat Teşkilatı'ndan şantiyenin boşaltılmasını, en azından şantiyede çalışan işçi kalmamasını sağlamasını istedik.

Her şey önceden tahmin ettiğimiz gibi oldu. Tek şaşırtıcı olan, bir düzine kadar sivil polisin ellerindeki fotoğraf makinaları ile gösteride hazır bulunmalarıydı. Göstericilerin ve önceden anlaşma yapılan kişilerin yavaş yavaş McDo'nun içine doğru ilerlemeleriyle gösteri başladı: bölmelerin, bazı kapıların, elektrik sigortası kutularının sökülmesi çok kolaydı. Çatıdaki kiremitlere, dekorasyon amaçlı birkaç kiremite doğru hamle yapıldı. Doğrusunu söylemek gerekirse, McDo inşaatı son derece hafif malzemelerden yapılıyor. Zira, çatıdan birkaç kiremit söküp, aşağıya indirene dek, sökülen her şey bir traktörün römorkuna yüklenmişti bile.

Her zaman tahıl taneleri veya tohum yüklenen traktör römorkları bu defa farklı bir işlevi yerine getiriyordu, iki römorku doldurduk. Şantiye sahasındakiler, özellikle çocuklar, traktörün kasalarına ellerine geçirdikleri tahta parçalarıyla vurarak davul çalmaya başladılar. Bu küçük insan topluluğu, defile halinde Vilayet'e doğru hareket etti. Bu kasalara vurularak yapılan davul gösterisine Bronx davulu adı verildi. Şehri geçerken yerel ahali gösterimizi eğlenceli ve sevimli bulduğu için, yol boyunca bizi alkışladı. Vilayet'in önüne gelince römorkları boşalttık. Hava çok güzeldi. Herkes gülüp eğlenerek Millau restorantlarının teraslarında bayramı tamamladı.

Akşamüzeri, Montredon'a, evime döndüğümde, bölge basını ve yerel televizyon başta olmak üzere ulusal basının gösterimize nasıl yer vereceğini hâlâ bilmiyordum. *AFP*'nin McDonald's "talan edildi" şeklindeki haber bülteni, çoğu yazılı ve görsel basın yayın organlarında, hiç araştırılmadan yer almıştı.

Gösterinin ertesi günü *Midi-Pyrénés France 3*'ten telefon ettiler. "Yarın akşam stüdyoya gelip, canlı yayına katılmamın iyi olacağını" söylediler. Saat 1900'da doğruca Rodez'de verilen adrese gittim. Söyleşiye başlamadan önce iki buçuk dakika kadar, Vali'yle birlikte görüntülenen McDo müdürünün bir milyon franklık hasardan söz ettiği kısa bir röportaj yayınlandı. Vali, çocukların arkasına saklanarak emniyet güçlerinin bize ulaşmalarını engellediğimiz şeklinde gerçeküstü iddialarda bulunuyordu. Şaşkınlıktan dona kalmıştım ve bizim açık oynadığımızı, onunsa Korsika'da staj yapması gerektiğini, çünkü kargaşa yaratanın biz olmadığımızı anlattım - valiler ve Korsika üzerine küçük bir şaka. Bu, 13 Ağustos Cuma günü oldu. Ertesi gün tatile gittim.

Salı sabahı, gösteriye katılanlarının tutuklandığı haberiy-

le uyandım. Languedoc-Roussillon'dan kırkın üzerinde polis müfettişinin harekete geçirildiğini öğrendim. Altışar kişilik timler halinde, beş çiftlikle birlikte Millau'daki yerel birliklerin çoğunluğunu temsil eden Grands Causses Federasyonu'nun Başkam'nın evini paldır küldür basmışlardı. Benim evde doğal olarak kimseyi bulamamışlardı. Dört köylüyü; Jean Emile Sanchez, Christian Roqueirol, Roymond Fabrégues, Léon Maillé ve Grands Causses'un başkanı Jacques Barthélémy'yi tutuklamışlar. Bu beş kişi Millau Emniyeti'ne götürülmüş.

Bir çeşit çılgınlık başlamıştı: tek bir göstericinin gölgesi bile yokken, Emniyet Müdürlüğü'nü iki CRS* süvari birliği koruyordu. Yargıç Nathalie Marty, karakoldaki adamları dinlemek için mahkemeye getirtmenin çok tehlikeli olduğuna hükmetti ve karakolun bir odasını mahkeme olarak kullanma kararı aldı. Görülmüş şey değil! Böylesi bir kararı meşru kılmak için, mahkemeye ulaşmanın mümkün olmadığının kanıtlanması gerekirdi. Oysa bütün mahalle kapatılmıştı ve Adliye Sarayı'na ulaşmak için tek bir sokak geçmek yeterliydi. Yani akla mantığa uyar tarafı yoktu. Gözaltındaki beş kişi gün bitiminde, "toplu halde zarar verme, topluca zarar vermeye suç ortaklığı, kişiler için tehlike barındıran yıkma ve bozma tehditleri" hakkında sorgulandılar. Hapse atmayı haklı kılacak hiçbir durum olmadığı halde, Léon Maillé ve Raymond Fabrégues Albi Tutuk Evi'ne, Jean-Emile Sanchez ve Christian Roqueirol ise Mende'ye gönderildiler.

(*) Cumhuriyet Güvenlik Birlikleri. Şiddet kullanılan gösterileri bastırmakla görevlendirilmiş polis birlikleri - ç.n.

Tutarsız tepki

● Panik ya da güç gösterisi kokan bu tutarsız tepkiyi nasıl açıklıyorsunuz?

J.B. Kuşkusuz birçok etken bir araya geldi. İlk başta Vali deneyimsizdi: Bu onun ilk dönemi. Ayrıca "etki altında" kaldığını da düşünüyorum, çünkü oraya, İl Genel Meclisi'nin UDF Başkanı Jean Puech'in politik gücüne karşı koyması için sol tarafından atanmıştı. İkincisi ona açıkça "cezalandırmak, cezalandırmak, cezalandırmak gerek" diyen İl Emniyet Müdürü'nün verdiği emre itaat etmek zorunda kalmıştı. Çünkü Emniyet Müdürü'ne gösterilerden artık gına gelmişti. Artı, Millau Belediye temsilcisi Jacques Godfrain'in Köylü Konfederasyonu'na hiç tahammülü yoktu: GATT lehinde oy kullandığı için 1994 yılında bürosunun kaldırıma "atılmasını" hâlâ hazmedemeyen Jacques Foccart'ın ortaya çıkardığı, RPR'nin (de Gaul'cü parti) bir baş belasıydı bu konfederasyon. Köylü Konfederasyonu'nun bölgede çok aktif olması da Aveyronlu siyasi ve ekonomik güç odaklarını rahatsız ediyordu. Bizler, çarkların dönmesine mani oluyormuşuz!

● Ailece tatile çıkıyorsunuz ve bir numaralı halk düşmanı ilan edildiğinizi öğreniyorsunuz, hakkınızda tutuklama emri çıkarılmış. Bunu nasıl karşılıyorsunuz?

J.B. Bize hırsız, uğursuz muamelesi yapılması kuşkusuz beni çok sarstı. Tabii ki adalete teslim olmaya karar verdim, ama önce Köylü Konfederasyonu Ulusal Sekreteri ve Rokfor Meslektaşları ile bir durum değerlendirmesi yapmak istedim. Teslim oluşumu medyatik olarak organize etmeden

bunu yapamazdım: eylemimizin ve benim tutumumun şeytansılaşmasım durdurmak gerekiyordu, keza ben bir yere kaçmıyordum! Bu bizim üç buçuk günümüzü aldı. Çok dikkatli olmak gerekiyordu, çünkü aranıyordum ve cep telefonumun dinlendiğine emindim! Tek girişi olan bir çiftliğe kadar hep ara yolları kullanarak Aveyron'a geri döndüm. Tutuklanmış militanları destekleme maksatlı gösteri için gelecek olan François Duffour'u beklediğimiz bir papaz arkadaşımın evine kadar, posta arabasında bir sandıkta saklanarak bile seyahat ettim.

François Dufour, koyun sütü üreticileri sendikasının sorumlusu Alain Soulié ve avukatlarımız François Roux ve Marie-Christine Etelin'le Millau'nun tepelerinde bir basın toplantısı düzenledik: Ardından saat 13.00'e doğru, Millau Adliye Sarayı'na gittim. Yargıç Marty bana, arkadaşlarımınkine benzer bir ifade imzalatıp tutuklama emriyle beni Montpellier'nin banliyösündeki Villeneuve-lès-Maguelones Hapishanesi'ne yolladı.

● *Bazı gazetelerin yazdıklarıyla sizin Millau'da yaşadıklarınız gerçekten birbirinden çok farklı. Sanki Fransa McDo'nun yağmalandığına inanmak istiyordu. Aynı tepkiyle Aveyron çarşısındaki araştırmam sırasında da karşılaştım. Çoğu insan "rokfor peynirini ve üreticilerini korumak iyi, bunun için McDo'ya takılmak da güzel, ama her şeyi kırıp dökmek hoş değil" diyerek tepki gösteriyordu. El ilânları dağıtan köylüler bir yağmalama olmadığını sadece demontaj sırasında biraz kas gücü kullanıldığını açıkladıklarında insanlar bunu reddediyor gibiydi! Yağmalama olmadı, ama isteniyordu, en azından haberi hâlâ kanıtlamamış olan basın tarafından.*

J.B. Gösterinin ertesi günü *Midi Libre* ve *Le Monde* gibi gazeteleri okuduğunuzda, başka bir gösteriden söz edildiğine inanırdınız. Bu gerçekten çok şaşırtıcı. Ne olursa olsun, perşembe günü François Dufour geldiğinde, Konfederasyon üzerindeki kuşku kalktı. Ve örgüt üyesi dört köylü hâlâ içeride olduğu için makine işlemeye başladı. Unutmayalım ki ifadesi alınanlar arasında köylü olmayan tek kişi Jacques Barthélémy, Millau sınırları dışına çıkmasını yasaklayan bir adlî denetim altında, aynı gece serbest bırakıldı; bu denetim ancak iki ay sonra, kovuşturmazlık kararı yönünde kaldırılabildi, çünkü onu tüm gücüyle elektrik kablolarını sökerken gördüğünü iddia eden kamu tanığı, yüzleşme için mahkemeye bile gelmedi.

Destek ve telafi girişimleri

● *Basının onca yıkıcı başlığına karşın, kamuoyu eyleminizi çok çabuk benimsedi. Onu sahiplendi, simge haline getirdi. Bu fenomeni nasıl açıklarsınız? Hapisten bunu hemen görebildiniz mi?*

J.B. Millau'da seferberlik çabuk oldu. Gösteriye katılanlar özenle seçilerek yapılmış tutuklamaların sebebini anlamıyorlardı. Köylüler, işçi sendikaları, dernekler, herkes koyun sütü üreticilerini destekledi. İmzalayanların sorgu altına alınmasını isteyen bir bildiri dolaşıyordu: yüzlerce imza, 12 Ağustos göstericilerinden bile fazla! Bazı yerel temsilciler, diğerleriyle birlikte gösteriye katılan Sosyalist Parti il genel meclisi üyesi de eylemi meşrulaştırdılar ve Millau'yla hükümet yetkilileri arasındaki bağı kurdular.

Hapiste benim için ilk süpriz, televizyon haberlerinde gösterimizin uzun süre gündemin birinci ya da ikinci sıra-

sında yer aldığını görmekti. Bu da, mücadelenin gerçekten gündeme kazındığı anlamına geliyordu. Ve gerçekten de hukuki süreç, seferberliğin sürmesini sağlayarak birçok gösteriye bahane yarattı. Ve hemen siyasi partilerin yaz okulları geldiler. İlk olarak Yeşiller başladılar, Bakan Jean Glavany'yi doğduğuna pişman ettiler. Ardından gazeteciler ve entelektüeller, eylem ve benim tutuklanmam hakkında siyasileri sorgulayarak sütunlarında ve açık oturumlarda olayı yorumladılar. Sonunda tüm siyasi partilerin yetkililerinin birbiri ardına, özünde "hapiste olması doğru değil, onunla aynı fikirde olmadığım halde kendisini serbest bırakmak gerekir, çünkü sorduğu sorular iyi, vb." anlamına gelen açıklamalar yaptığını gördük.

Hücremde, kartopu gibi büyüyerek bütün ülkeye yayılmakta olan bir meşruluk olgusu yarattım. Hormonlu sığır eti ve sıkı denetim karşılaştırmasının ötesinde, kamuoyu bizim tedbir ilkemize ve seçilmemiş uluslararası ticareti reddetmemize sarıldı. Bu, siyasilerin telafi etme çabalarını da açıklıyor: Halk hareketine, dernek ve sendikalara ayak uyduran, aşırı soldan aşırı sağa, bağımsızlıkçılar, Amerikan karşıtları, her kesimden oportünistler halk hareketi tarafından yıkılmamak için bizi desteklediler. Bu halk hareketi McDo karşıtı eylemi mahkûm edenleri ya da eylemin biçimi hakkında mesafeli duranları (sadece bir kısım medyanın deforme ettiği ilişkilere dayanarak) bile "pisboğazlılık" ve küresel değiş tokuş üzerine eğilmeye, hatta benim serbest bırakılmamı istemeye zorladı.

● *31 Ağustos, Montpellier'deki şartlı tahliyenizin istendiği duruşma günü. O gün, elleriniz kelepçeli, kollarınız havadayken bir fotoğrafınız çekilmişti. O fotoğrafa daha sonra her yerde rastlanır oldu.*

J.B. Bilindiği gibi kelepçeler tutuklanmayı, tutukluluğu gayet iyi simgeler. Bu yüzden bunun dışarıda ne denli önemli olabileceğini daha iyi anladım... Tesadüfen çekilmiş bir fotoğraf değil, neredeyse poz verilmiş, istenmiş bir fotoğraf olduğu söylenebilir. Hareketin büyümesine katkıda bulunduğu açıktır: Yasal bir protesto hareketinin hapsedilemeyeceğini haykırıyor. Ve çok mantıklı olarak, mahkeme birkaç gün sonra kefalet bedeliyle bana özgürlüğümü sunduğunda reddettim. Çünkü, sendikal özgürlük satın alınamaz. On dört günlük hapis cezamı çekerek zaten kendi kefaletimi ödemiştim.

Hiçbir çağrı yapılmamış olmasına karşın bize ulaşan yüzlerce çek, gönderildikleri yerler bakımından desteğin çeşitliliğini kanıtlıyordu. *Le Monde*'u okuyunca, Amerikalı köylülerin ve tüketicilerin McDo'ya dokunma cesaretini gösteren *French farmer*'ı (Fransız çiftçi - e.n.) hapisten çıkarmak için çek gönderdiklerini öğrendim. Hapisten bakıldığında bu çok şaşırtıcıydı. Aynı zamanda Besnier Grubu'nun[2] yöneticisi olan Rokfor Üreticileri Konfederasyonu Başkanı, kefaletimi ödemeye hazır olduğunu açıkladı, "çünkü idareci[si]nin, süt fiyatlarınının pazarlığını yapabilmesi için ve eylemi ticaret zincirini korumaya katkıda bulunduğu için dışarıda olması daha faydalı"ydı..

● *Sizce bu kadar geniş bir destek nasıl açıklanabilir? Sütünüze, rokforunuza dokunulduğu için mi? Larzac mücadelesinin mirası mı? Yoksa deli dana hastalığıyla başlayan, OGM'lerle, dioksinlerle, beslenme zincirine girmiş foseptik artıklarla devam eden besinsel alarmların birikmesi sonucu mu?*

---

2 Günümüzde Lactalis adını alan Besnier Grubu, ilk Avrupalı süt sanayiidir. Fransa'da üretilen inek sütünün yaklaşık %25'ini üreticiden toplayıp, süt ürününe dönüştürüyor.

J.B. Sanırım tüm bu etkenlerin rolü oldu. Şu geçtiğimiz birkaç ay boyunca beslenme konusunda olup bitenler, kuşkusuz en önemli rolü oynadı: Dioksinli Belçika tavukları olayından sonra, Cocacola'nın içine yabancı madde karıştığı iddiasından sonra, ardından domuzculuğa bağlı sorunların birikmesiyle -bu bizim için hassas bir konu- yıllardır süren deli dana hastalığı hakkındaki endişeleri de eklersek, kamuoyu gerçekten son derece hassastı. Bu nedenle eylem ses getirdi. İnsanlar bu sese kulak verdiler ve rokfor ve hormon hikâyesini anladılar: Bu dünyanın güç odaklarını reddedip onlarla mücadele etmeye cesaret eden, tüketicilerin sağlığını ve seçimini korumak için Dünya Ticaret Örgütü'nün "yargısına" baş kaldıran kişileri Cumhuriyet'in hapsetmesini ise anlayamadılar. Gidişatı McDo karşıtı bir eyleme indirgeyen iftiralara rağmen, Millau gösterisinin simgesel değeri gayet iyi anlaşıldı. Köylü Konfederasyonu'nun inisiyatifleriyle başlayan hareketin genişliğini de en iyi bu durum açıklıyor. Her gün, gittikçe daha da fazla insanı buluşturan ve gittikçe daha da fazla dernek ve sendika dayanışmasıyla şehirlerde eylemler oluyor.

● *Hormon sözcüğü, kamuoyu hareketinde sizin lehinize bir kozdu değil mi?*

J.B. Tabii ki. Seksenli yıllarda hormonlu sığır üretiminin ortaya çıkartılmasıyla patlak veren skandalı hâlâ bir sürü insan hatırlıyor, zamanında Bernard Lambert ve Emekçi Köylülerin[3] ortaya çıkardığı bir olaydı. Şimdi "OGM" söz-

3 Emekçi köylüler, 1972 yılında Ulusal Genç Tarımcılar Merkezi'ne karşı (CNJA) doğmuş bir köylü hareketidir. Tarımsal Modernleşmenin toplumsal sonuçlarına eleştirel bir gözle bakıyor ve 68 Mayısı'nın etkisiyle, işçilerle ittifak yapmak istiyordu.

cüğü nasıl ürkütüyorsa, "hormon" sözcüğü de benzer şekilde korkutur oldu, çünkü hormon canlıların, beslenmenin fiziksel bütünlüğünü etkiliyor. Buna beslenmenin kültürel ağırlığını da ekleyin: Küreselleşmenin bizleri hormon yutmaya zorlayacağını anlayıverdik birdenbire. Atlantiğin öte yakasında rokfor gibi iyi bir ürün aşırı vergilendirmeye tâbi tutuluyor ki bizler okyanusun bu tarafında hormonlu sığır eti yemek zorunda kalalım.

● *Bir de bir Amerikan simgesine çatmanızdan çok memnun olan bir kesim var.*

J.B. Evet öyle. Bu sebeple hedefimizi derhal düzelttik: McDo'nun asıl hedefimiz gibi ortaya çıkmasını istemiyorduk. O, ekonomik emperyalizmin bir simgesiydi. Zaten kimseyi McDo'yu boykot etmeye çağırmadık. Gazeteciler hemen anladılar ve çoğu McDo simgesinin ardındaki fikirlere sarıldılar. Birçok siyasi sorumlu işin anti-Amerikan tarafına ağırlık verdi: kimi Fransız mutfağına eğilerek, kimi "bağımsızlıkçılık" adına milliyetçi izlerini saklayamayarak. Bu onların popülist yanı: Amerika'nın düşmanı olmak, kendilerini doğrudan ilgilendiren bir sorunu, onunla yüzleşmektense Fransa sınırlarının dışına atmak kolaylarına geliyor. Bu açıdan, eylemimizi desteklemek de kolaylarına geldi.

2
McDo Dufour'a karşı

Françoise ve François Dufour, güneş tutulmasının gerçekleşeceği gün ile 15 ağustos tarihleri arasında Yukarı Normandiya'da kaçamak bir tatile hazırlanırlar. Deauville'i ve meşhur tarlalarını bulmak için çalışmakla geçecek birkaç tatil günü: Köylü Konfederasyonu, kamuoyunun dikkatini hormonlu sığıra karşı mücadelesine ve ABD'nin aşırı vergilendirilmiş Fransız tarım ürünlerine karşılık aldığı misilleme tedbirlerine çekmek için gelecek Amerikan Filmleri Festivali'nden faydalanmak ister. François eylemi hazırlamakla görevlidir. Amerikalı sinemacılarla, şunları söylemek için tartışmak ister: "Kültürel ayrıklık, sinemacılar bunu istedi, biz tarımsal ayrıklığa maruz kalmak istemiyoruz! Bu bir tuzak. Ama biz, topraklarıyla, işçileriyle, köylü tarımımızın korunmayı hak eden bir tarımcılık olduğunu düşünüyoruz." François çok geçmeden bütün dünya tarafından işitileceğini kesinlikle bilmiyordu.

"Bir milyon franklık zarar"

● Siz, Köylü Konfederasyonu'nun Ulusal Sekreteri ve Ulusal Sözcüsü olarak, o sıralar Millau'da dönen dolaplardan haberdar mıydınız?

F.D. Evet, bütün ulusal komite gibi benim de haberim vardı. ABD/AB hormonlu et çatışması üzerine ilkbahardan beri kafa yoruyorduk. Toplu tarım politikası reformlarının 25 Mart 1999'da Berlin'de onaylanması, kasım ayı sonunda, Seattle'da Dünya Ticaret Merkezi'nde görüşmelerin yeni bir "*round*"unun yolunu açmıştı. Köylü Konfederasyonu, AB'nin ABD'ye karşı sertlik politikasını eksiksiz onaylamıştı; tıpkı AB'den sınırlarını hormonlu etlere açmasını isteyen DTÖ'nün hem yargıç hem taraf olduğu Çözüm Örgütü mahkemesinin kaldırılmasını reddeden Avrupa'yı onayladığı gibi.

20 ve 21 Temmuz 1999, Seattle görüşmelerindeki konumumuza ayrılmış bir ulusal komitemiz var. Eylemleri nasıl idare edeceğimizi düşündük, yalnız mı, yoksa bir eşle mi. Olası eylemleri gözden geçirdik: Örneğin ABD'nin Paris'teki Büyük Elçilikleri ya da Turizm Büroları önünde gösteri yapabilirdik, veya Amerikalı turistlere el ilânları dağıtabilirdik. En başından itibaren, anti-Amerikancılığa kapılmamanın önemini vurguladık.

1992'den ve Marakeş'te alışverişin sınırsız serbest bırakılması yönünde sonuçlanan GATT kararlarına karşı mücadeleden itibaren kültürel çevrelerle irtibat halindeyiz. 1992 yılında, "Kültürel Halk Meclisi" toplantıları sırasında, ticaretle birlikte tarımcılık gibi kültürün de pazarlanmasındaki artışı, kültürel kimlik kaybını, yaşam seçimlerinde pazarın gücünü eleştirdik. Aynı zamanda ulusal komite, alışverişlerimizin dinamiğini genişletmek ve kamuoyunu uyarmak

için eylülde Deauville'de yapılacak olan Amerikan Film Festivali'nden faydalanmaya karar verdi. Amerikalı festivalcilere Amerikan kültürüne karşı olmadığımızı, bizim topraklarımıza hoş geldiklerini, ama çokuluslu teşebbüslerin de bizim farklılığımıza, bizim kimliğimize saygı göstermesi gerektiğini açıklamak istedik. Beslenmede hormon istemiyoruz, çünkü burada kamu sağlığı ve çalışma tarzı konusunda köylü ahlâkı söz konusu. Ve daha da temel olarak, halkların kendilerine dayattırılmadan, kendi besinlerini ve kültürlerini seçebilmeleri söz konusu. Tarım ürünleri ticareti Cilalı Taş Devri'nden beri yapılıyor: Uluslararası ticari alışveriş kurallarında, tarımın dışlanmasından yana değiliz, sadece pazarın sınırsız özgürlüğünden ve liberal ekonomiden başka oyun kuralları istiyoruz.

Kendi stratejimiz içerisinde ulusal bir önem kazanması gereken bu eylemi hazırlamakla yükümlüydüm. Güruhun içinde, Aveyron temsilcisi şunu önerdi: "Amerikalılar rokforu çifte vergilendirdi. Bizim burada da inşaat halinde bir McDonald's var..."

● *Aveyronlu militanlarınızın tutuklandığı haberini aldığınızda tepkiniz ne oldu?*

F.D. Millau'da olaylar patlak verdiğinde, dediğim gibi Deauville işiyle uğraşıyordum. Anında haberdar edildim ve daha o akşam José'den olayların bilançosunu aldım. Bizi mutlu eden ilk şey şiddete başvurulmadığını öğrenmek olmuştu. Ulusal sekreterlikte, her eylem günü, bölgede olup bitenleri takip ediyorduk. FNSEA'nın organize ettiği olaylarda çok sık yaşandığı gibi, güç kullanmak ya da korkutmak yerine, şiddete baş vurmayarak, eylemlerimizin ve isteklerimizin kamuoyu tarafından anlaşılmasını ve onaylan-

masını hedefeliyorduk. 12 Ağustos'ta kendi kendimize şöyle dedik: "Gün iyi geçti, hareket başarılı, şiddet yok, eylem içinde biraz sertlik. Bu iyi! Ve eğer McDo'nun bir şikâyeti olursa, bu da belki OGM karşıtı eylemlerde olduğu gibi, dava sürecinde bir kamuoyu tartışmasını fişekler."

Salı sabahı beni ilk uyaran José oldu. Cep telefonum başucu masamda durur; yedi, yedi çeyrek sularında José'nin sesini tanıdım: "Tamam işte, polisler Raymond'a, Christian'a, Jacques Barthélémy'ye, Léon Maillé'ye, tüm arakadaşlara gitmişler ve beni arıyorlar. Adamlar tutuklanmış, Emniyet'e getirilmişler. İşler sarpa sarıyor. Yakından takip etmek gerekecek." Muhakkak peşine düşecekleri hakkında onu uyardım. Beni "polis ben evde yokken evime girmiş. Tatildeyim ama kaçtığım yok. Bağlantı halinde olalım" diye cevapladı. Hemen hukuki sorumlumuz Paul Bonhommeau ile Montpellier'deki avukatımız François Roux'ya haber verdim. Bölgedeki Köylü Konfederasyonu'nun animatörleri Gwenaël Latrouite ve Christelle Combes gibi, José de gün boyunca bizi gelişmelerden düzenli olarak haberdar etti.

Günün sonunda radyo kanalları, "McDo'yu yağmalama suçundan" hapiste kalan dört köylüden bahsetmeye başladı. "Yıkıcı tutku", "bir milyon franklık hasar": Sözcükler, çamuru Köylü Konfederasyonu'na atıyordu. Gerçi José'ye de Aveyronlu militanlara da güvenim sonsuzdu ama yine de düşünmekten kendimi alamıyordum: Bizi tuzağa düşürmüş olabilirler miydi? Bu bir milyon franklık hasar da neyin nesiydi? Eğer gerçekten bina yerle bir edildiyse, nasıl oldu da kimse bana bundan bahsetmedi? Aveyronlu militanları arayıp, bir milyon franklık hasara sebep olabilecek ne yaptıklarını sordum. Bana inanmak istemediler ve bu rakamı yalanladılar. Birkaç kiremit söküp, bazı duvar panolarını parçaladıklarını, bir iki pis su-lağım borusunu eğip büktükten sonra bunların içlerini kum ve çakılla doldur-

duklarım anlattılar. Orada tanıdığım başka kişiler de aynı şeyleri söylediler. José'nin tutuklanma emrinden henüz söz edilmese de, hâlâ bulunamadığı, yerel polisin José'nin Larzac'ta saklandığını sandığı konuşuluyordu. Kendi kendime "José beni aradı, bir tatil beldesinde ve José yalan söylemez. Demek ki yalanı başkaları söylüyor" dedim.

● *Peki Köylü Konfederasyonu'nun militanları nasıl tepki gösterdiler?*

F.D. Ağustos ayının ortasındaydık, Konfederasyon personelinin bir kısmı izindeydi, öteki ulusal sekreterler de öyle. Konfederasyon Genel Merkezi'nde Benoit Ducasse, Paul Bonhommeau ve ben bir araya gelerek, bütün departmanlardaki militanların endişeleri konusunda görüştük. Yağmalamadan, yıkımdan, bir milyon franklık hasardan, hapisteki köylülerden bahsedildiğini radyodan duymuş, televizyonda görmüşlerdi. Açıklama istiyorlardı, medya da istiyordu.

İkinci gün herkesin harekete geçmesini istedim, çünkü köylüler hapisteydi ve yargıcın da katı bir havası vardı. Ama sürekli "yahu bir milyon dolarlık hasar var! France Inter'i duymadın mı bu sabah? Bilmem ne radyosunu dinlemedin mi? Yağmalama bu" türünden tepkilerle karşılaştım.

Telefonda herkese söylediklerimi bir mektuba dökerek, bir kez daha açıkladım. Beyazın üzerine siyahla, sözde hasarın bir yağmalama olmadığını, bir demontaj olarak özetlenebileceğini, tereddüt etmeyi kesmek ve bunu söylemek için yeteri kadar sağlam kanıtımız olduğunu açıkça yazdım. Bugün artık, yargıcın gözü dönmüşlüğünü göz önünde bulundurmak gerektiğini, bir rakam üzerinde bu kadar durmaktansa sendikanın cezalandırılmasına bakmak gerektiğini yazdım. Kurye geldiğinde, ilk olarak "Bir McDo işgal et-

meye gitmek ve McDo'yla yargıcın stratejilerini kınamak istiyoruz, ama yüz tane tuğla kırmayı kabul edemeyiz" diyen Seine-Maritime Konfederasyonu oraya giden ilk grup oldu. Ardından diğerleri de onları izledi.

● *Sonra ne oldu?*

F.D. Avukatlarımız François Roux ile Marie-Christine Ételin'le birlikte son derece dikkatli bir biçimde devamını idare ettik. Her geçen saat, yargıcın nasıl bir sendika karşıtı hırsla davayı incelediğini görüyorduk. Sanki bizi tarımsal sendikacılığın dışına atmak istiyor gibiydi.

Millau Adliye Sarayı'na gittiği gün José ile birlikteydim; o gün benim de katıldığım bir gösteri düzenledik. McDo'nun halini görmeye gittim, eylemin üzerinden sekiz gün geçmişti: Binayı eski haline getirmek için çalışan işçileri görünce gerçekten memnun oldum ve kendi kendime "Artık bana tuzak kurulmayacak" dedim. Hasar tespit kurulu o gün gelecekti. Buluşmadan bir saat önce McDo'nun sigorta uzmanları "Baylar, yarma ya da öbür güne erteliyoruz, bilgilendirileceksiniz" dediler. Ondan beri bir haber çıkmadı, hiçbir zaman hasar tespiti yapılmadı.

Millau'daki "yağmalama" denen şeyi görmekten güç alarak bazı medya organlarını, özellikle *La Dépêche du Midi* ve *Midi libre*'i "bir milyon franklık hasardan ilk siz söz ettiniz, bu rakamı size kim verdi?" diye sorguya çektim. Gazetecilerden biri "Eylem gününün akşamı McDo yöneticisi bize bu rakamı verdi" diye cevapladı. Ardından, dört yüz bin frank hasar bildiren Aveyron Valiliğini, bu tahmini neye dayanarak yaptıklarını sormak için aradım. Bilirkişi raporlarını görmek istediğimi söyledim: Tabii ki böyle bir şey var olmadığı için kimse bu isteğimi yerine getiremedi. McDo şan-

tiyesinde çalışan işçilerle bir araya geldik; bizi temin ettiler: "Otuz-kırk bin franktan fazla hasar yok. İnşaat gecikmedi ve öngörüldüğü gibi McDo 21 Eylül'de açılacak."

Bütün bunlardan güç alarak, militanlarımızın sembolik demontajı, dünyanın "McDonaldlaştırılmasını" reddettiğimizi doğru düzgün açıklamaları için ısrar ettik, bu konuda yargıç Marty'nin hırsının faydasını da gördük. Gerçekten de bizde "eyyamcılığa" karşı bir tiksinti uyandırmıştı: Hükümet tarafından kollanan bağımsız yargının, Çevre Bakanlığı'nın yağmalanmasının[1] failleri hakkında, ya da Britanya domuzu üreticilerinin FNSEA'yı[2] protesto etmek çerçevesinde uyguladıkları şiddet hakkında hiçbir zaman dava açmadığını unutmamıştık. Otorite ve Valisi'nin köylülere ve tüketicilere karşı McDo gibi çokuluslu firmaları, hormon üreticilerini ve OGM'yi korumayı tercih etmesini garip buluyorduk.

Zaten son Avrupa Parlamentosu seçimlerinde bu kadar vatandaşın isteksizliği, kendileri ile özdeşleştirecek bir şey bulamadıklarını gösteriyordu. İnsanlar Avrupa'yı inşa etmeye karşı değiller; sadece ülke topraklarının sınırları içinde kendi kültürlerini korumayı mümkün kılan bir Avrupa arzuluyorlar. Kimlik kaybı çekimser oyların bir kısmını ve "Balık Avı, Doğa ve Gelenek"in (CPTN) listesi lehindeki oyların bir kısmını açıklıyor. CPTN'ye oy verenler sadece avcılar değil, kültürel kimlikleri kırılanlar da CPTN'ye oy vermişlerdir.

Oysa kültürel kimlik aynı zamanda tarımsal kimliktir. Çünkü köylü olmasalar da, kırsal kesimden olmasalar da, kentlerde yaşıyor olsalar da, bu insanlar köylü kökenlidir.

---

1 Ağustos 1998'de yüz kadar tarımcı Çevre Bakanı D. Voynet'nin ofisini yağmalamıştı.

2 1946'da kurulan Ulusal Tarım İşletmeleri Sendikaları Federasyonu bu meslekteki en etkin örgüttür. Bölgesel kolları FDSEA'lardır.

Onları bütün Fransız yörelerimize bağlayan kökler var. Ne Avrupa ne de küreselleşme bu gücü yok edebilir. McDo eylemi tam zamanında yapıldı, kökleri uyandırdı. En liberal ekonomi çevreleri bile, tarımın yozlaştırılmasının, firmalar tarafından sahiplenilmesinin kökleri kopardığını kabul etmek zorunda kaldılar. İnsanlar "koparılmak" istemiyorlar: Bu halk hareketlerinin en derin anlamı bu. Rokfor ve başka ürünler üretenlerin maruz kaldığı ekonomik önyargıyla şekillenen dayanışmadan bile daha derin bir anlam.

● *Ama günümüzde birçok insan şehirde doğmuş, ana-babalar bile şehirde doğmuş ve hâlâ kırsal kesimde bir büyükannesi olanlardan daha kalabalıklar. Bu durumda kökler biraz hayal ürünü olmuyor mu?*

F.D. Kısmen öyle. Ama gayet gerçek duygulara da geri döndürüyor: Beslenmeyle olan bağ ve doğayla olan ilişki.

Çok yönlü dayanışma

● *Eyleminizi destekleyen ya da José Bové'nin serbest bırakılmasını isteyen bildiriler inanılmaz fazlaydı ve her tür siyasi ve sendikal ufuktan gelmişlerdi. Bize bu büyük hareketin bir panoramasını yapabilir misiniz?*

F.D. Militanlarımızdan beklediğimiz desteğin ötesinde, vatandaşların beklemediğimiz destekleri oldu, seçilmiş örgütlerin, Coca Cola satmayı reddeden meşrubatçıların, vb. desteği oldu. Hareketimiz anlaşılmıştı; beslenmenin insanlar için önemi, pisboğazlılığa karşı toprağımızı ve kaliteyi koruma eylemimiz, diktalara karşı, herkesin alçak sesle dü-

şündüğünü yüksek sesle söyleyerek ayaklananlara verilen cezayı anlayamama arasında amaç birliği oluştu.

Bağımsızlıkçılardan solculara Fransızların büyük çoğunluğu, Köylü Konfederasyonu'yla birlikte, toplumsal eşitsizlikleri reddeden, dayanışma içinde, iş için, kamu yardımlarının daha farklı dağıtılması için mücadele eden ve uluslararası bir düşünce taşıyan yeni bir tarımsal sendikacılıkla karşılaştılar. Millau eylemi vatandaşların tartışmada bir yön bulmalarını sağlayan bir kıvılcımdı; çünkü siyasi kadro, sorunlar çoğaldığı halde uzun zamandır yeni hiçbir şey getirmiyor. Tartışma beslenme konusunda yoğunlaşıyor -herkes seçme özgürlüğüne ve besinsel risklerin kontol edilmesine önem veriyor- ama sağlığın, eğitimin, kültürün pazarlanmasıyla birlikte, DTÖ'nün Seattle'daki toplantısının gelecekte getireceği tehlikeler de tartışılıyor. Buna bir de karınca gibi 35 saat çalışma konusundaki yerel pazarlıklar ve bunların çalışma haklarına getireceği yansımalar ekleniyor. İnsanların uyanışı, çevrelerini saran kaderciliği kırma, ayakta durma arzusu tarımsal çevreyi de harekete geçirdi: Bazı FDSEA'lar, AOC bölgeleri, bio hareket yanlıları, kısacası herkes desteğini göstererek tarımsal alışverişin tek bir ticari açı altında serbestleşmesine karşı ayaklandı.

José "sendikal özgürlük satın alınmaz" açıklamasını yapar yapmaz Amerika dahil her yerden telefonlar yağdı. Hepsi "José hapisten çıkacak çünkü biz onun kefaletini ödeyeceğiz" diyordu. Dayanışma çağrısından çok önce, destek komitesine 50, 100, 500 franlık çekler kendiliğinden yağmaya başladı.

28-29 Ağustos günleri yani hafta sonu boyunca sabahın 6'sından gece yarısına kadar telefonum hiç susmadı. Sendikaların militanları, köylüler, hepsi: "Kaç paraya ihtiyacınız var?", "Hemen bize başvurun, bir kağıt gönderin", "Çekleri nereye yollayalım?" diyordu... Çiftlikte pek çalışamadım.

Gerçi olağanüstü zor bir gün olmuştu ama büyük bir hareketin doğduğunu düşündüm.

● *Köylü Konfederasyonu hem Avrupalı Köylüler Koordinasyonu'nun hem de Via Campesina'nın[3] üyesi. Bu organizasyonlardan ne gibi destek aldınız ya da daha genel olarak hangi uluslararası dayanışmalar sizin lehinize oldu?*

F.D. Dünyanın dört bir yanından sayısız mektup aldık. Kimi posta yolu ile kimi Internet'ten geldi. İlk destek, Amerika'da hâkim sınaî modele direnen *National Family Farm Coalition*'s mensubu Amerikalı köylülerden geldi. Bunlar, bizim "köylü tarımı"nm zihniyetine yakın, "desteklenebilir büyümeden yana" bir hareketin içindeydiler. Amerikalı tüketiciler ve köylüler toplam 30.000 franktan fazla yolladılar.

Millau olayları başlar başlamaz dünyanın her köşesiyle Internet yoluyla iletişim kurduk (Köylü Konfederasyonu, web sitesine sahip ilk Fransız köylü örgütüdür;[4] özellikle OGM üzerine fikir alışverişi konusunda çok faydasını gördük). Haber, Côtes-d'Armorlu bir köylü olan Via Campesina'daki delegemiz Jean Cabaret'ye de ulaştı. O sırada Afrika'da, hareketin bir toplantısındaydı. On sekiz dernek ve sendika bize bir dayanışma mesajı yolladı ve McDo tarzı lokantaların, o ülkelerdeki tarım ekonomisine zarar veren şeylerlerle doğrudan ilintili olduğunu bildirdi.

Daha sonra bütün dünya televizyonları, radyoları, gazeteleri tarafından "keşfedildik"! Anglosakson, Avrupa, Asya, Güney Amerika basını... Söyleşi yapabilmek için İngilizce, İspanyolca, Portekizce bilen insanlar bulmamız gerekiyor-

3 Via campesina (Köylülerin Sesi). Dört kıtadan, otuz yedi ülkenin altmış dokuz örgütün üye olduğu uluslararası köylü hareketi.

4 *www.confederationpaysanne.fr.*

du. Konfederasyon'un koridorlarında, José'nin çiftliğinde, hemen her yerde gazetecilerle karşılaşıyorduk. İdare etmek her zaman kolay olmuyordu. Amerikalı gazeteciler bizi görmeye geldiler: *International Herald Tribune, Seattle Time, Washington Post, ABC, CNN, NBC...* Kim olduğumuzu, ne istediğimizi öğrenmek istiyorlardı. Avrupa'daki OGM karşıtı hareketle Monsanto hisselerinin borsada gerilemesi arasındaki bağı hemen kurdular. Aynı şekilde, biz de Brezilyalı siyasi ve ekonomik sorumlularla bir araya gelip, Fransa'nın "OGM olmadan" soya ticaret zincirini düzeltmesinin yollarını konuşuyorduk.

3
José ve François: Otuz yıllık sırdaşlık

İkisi de aynı yaşta. Biri, François, Manş bölgesinden, Normandiyalı. Babası da, dedesi de köylü. Ailece babasından kalan çiftlikte çalışıyorlar. Öteki, José, Bordeauxlularla bağı var, babası Uluslararası Tarım Araştırmaları Enstitüsü'nde (INRA) araştırmacı, dedesi bostancı, Larzac'taki GAEC'e[1] atanmış bir neo-köylü. Bu ikisi aslında dört kişiler: Françoise ve Alice olmasaydı, François da, José de bugünkü konumlarına ulaşamazlardı. François 70'li yıllardaki aşırı üretimciliği bırakıp tarımsal biyolojiyi benimsedi. José'nin rüyası biyolojiydi ama tekniğe ve sapmalarına asla kaptırmadan "köylü tarımı"yla uğraştı.

Loire onları ayırdı, süt birleştirdi. Françoise için inek sütü, José için koyun sütü. İkisinin de buluğ çağlarından itibaren halka büyük bir ilgisi var ve sonuç olarak ikisi de çoktan beri militanlar. François kendini geleneksel olarak mesleğini korumaya adamışken, diğeri çoktan dünyayı yeniden kurmayı hedefliyordu. François sendikal ihanetle ta-

1 Ortak Tarım İşletmeciliği Topluluğu, 1962'de kurulan ve birçok tarımcıyı bir araya getiren toplumsal bir oluşumdur.

nıştı, öteki ise iktidara karşı sürekli tavır aldı. François güzel bir gelecek vaat eden yerel FDSEA'da bir dönem klasik militan olmuş, ama üyesine söylediğini bakana söylemekten çekinmesi gibi ikili bir söylemi olduğu için oradan ayrılmıştı. Aşırı solculukla sosyalist devrim kuramcıları arasında, José hiçbir zaman, asla kişilerle değil, malların kullanımıyla uğraşan şiddet karşıtı eylemciliğin zor yollarından ayrılmadı.

Sözlerine sadık olmaları, onları Emekçi Köylüler hareketinin etrafında bir araya getirdi. Bernard Lambert'in Ulusal Genç Çiftçiler Merkezi (CNJA) bünyesinde yarattığı eğilim, 68 Mayısı'nın hemen ardından özerk bir harekete dönüşecekti; 1987'de FNSP[2] ile birleştikten sonra, Köylü Konfederasyonu haline geldi.

François Dufour ile José Bové'yi iyi tanıyanlar, belirgin bir noktada birbirlerine benzediklerinde hemfikirdirler: Mücadelenin içinde, gösterinin tansiyonu yükseldiğinde, somut bir eylem olmadığı için kalabalık dağılma raddesine geldiğinde, biraz tereddüt ya da fazla acele olduğunda, ikisi de, ne zaman, nasıl, nereye kadar gidileceğini biliyorlar. Hem topluluğun istekleri hem de karşılarındakinin olası tepkisi hakkında bir tür içgüdüye, bir tür önseziye sahipler. Kokusunu alıyorlar. Harekete geçip geçemeyeceklerini anlamak için uzun analizlere ihtiyaçları yok. Herhangi bir eylemin siyasi yönünü hemen görüyorlar. Her eylemin ihtiyacı olan eğlence boyutunu, arzuyu hissediyorlar, çünkü insanların arzusu olmazsa fazla yol alamazlar. Ya da kendini aşması için kışkırttıkları grubun meşruiyeti olmazsa. Bu şekilde Aveyron halkı yaya olarak Paris'e yürütüldü ve Deauville'e bir çiftlik kuruldu... ya da bir McDonald's demonte edildi. İşte, inançlarıyla aydınlanan iki arkadaş, iki kardeş Françoı

2 FNSP 1982'de Interpeysanne'dan koparak ortaya çıkmıştır. Interpeysanne da FNSEA'dan ayrılmış bir gruptur.

is ile José'nin izlediği yol hızlıca çizildi. Arzunun yönlendirdiği bir savaş.

José: Larzac'a demir atış

Her şeyden önce bakışları. Işıltılı bir mavi, kime çevrilirse onu ısıtıyor. Gülümsemesi çok cana yakın. O kadar ki, izleri gözlerinin çevresinde okunuyor. Larzaclılar için José Bové, görünüşüyle, bereli köylü: Fikir kutusunu, yaylanın kışında ve rüzgârında sıcak tutmak için bereye dönüştürülmüş bir şapka. Pipo içen bir bere. Yanına birkaç pipo almadan asla dışarı çıkmıyor, çaprazlama omzuna astığı deri çantasında tütünü ve aletleri sürekli elinin altında. Özgürlükçü ve pragmatik, simgesel olarak yıkıcı bir eylem için duyduğu istekle, José inancının derinliklerinden bir kişilik gücü ve bir dinginlik çıkarıyor ve hiç istifini bozmadan küreselleşmenin dağlarını ayağa kaldırıyor.

Onda, şaşkınlık hemen düşünceyi harekete geçiriyor. Kuşkuları varsa bile, kesinlikle belli etmiyor. Sevinçleri ve gizli bahçesi çok sıkı korunuyor. Bu isyankâr çok edepli. Ne ava çıkıyor, ne balık tutuyor, ama çok okuyor. Uluslararası işçi hareketinin ve gezegenin köylü isyanlarının tarihini iyi bilenlerden. Henry David Thoreau onun başucu yazarı olmaya devam ediyor. Siperine çekilmiş biri olarak, en çok karısıyla paylaştığı okyanus havasına ihtiyaç duyduğunu itiraf ediyor. Bu köylünün genç bir deniz kurdunun hoşluğuna sahip olması sebepsiz değil! Her yıl taş denizinde kaybolmuş çiftliklerini bırakırlar ve soluğu Atlantik kıyısında alırlar. Landes kıyılarında bir köşede, gözleri, mavi ufukta eriyen yeşile dalar gider. Orada kendilerini oyunlara bırakırlar, bazen bir tekneye binip, birkaç esintiyle mesajlarını Larzac'a ulaştıran rüzgârla temas ederler. 1999 yazın-

da, Millau'daki McDonald's'ı "demonte" ettikten hemen sonra, dinlenmek için kaçtıkları favori limanları Lacanau'da adli polisin José'yi aradığını öğreneceklerdi.

José Bové, düşündüklerini eyleme geçirerek yaşamını sürdürüyor. Onun hareket noktası daha iyi bir dünyanın varlığını ispat etmek. Gözlerinin mavisi, öncelikle dünyaya uzanan bir bakış.

Sorgulama merakı onu çok erken yaşta yakaladı, 1968'-de henüz on beşindeyken, Anthis-Mons'da bir kolejdeyken okulu tartışma konusu yaptı. Bir sonraki yıl genç José'nin merceği altına girme sırası toplumdadır, onu çok askerîleşmiş ve nükleer şemsiyenin altına girmiş bulmaktadır. Bu onu solcu gruplaşmalardan uzak tutar ve silahsızlanma, barış ve özgürlük hareketinin militanlarıyla birlikte afişler asmaya, inancı gereği askerlik yapmaya karşı olup da askerî mahkemeler tarafından ömür boyu hapse tıkılmak istenenleri savunmaya yönlendirir.

Cebinde lise diploması, Bordeaux'da, aşina olduğu yerde -Haziran 1953 Talence doğumludur- felsefe okumak için kaydını yaptırır. Üniversite kampüsüne pek uğramaz ve Platon üzerine meditasyon yapmaktansa, anti-militarist eylemlerine devam etmeyi tercih eder. Bu hassasiyeti onu, askerlik yapmayı reddetmeye ve vicdani red hakkını talep etmeye kadar götürür.

1971 yılında bir gün, toplumun askerîleşmesine karşı bir afiş hazırlarken, gözleri yanındaki kalem komşusuna takılır: Alice Monier, Bordeauxlu, siyasal bilimler öğrencisi, José'den bir yaş küçük. Aşkları hemen oracıkta, "o dönem bin beş yüz kişiyi sokaklara döken bez bir afişin üzerinde" başlar. İki sevgili katolik ve şiddet içermeyen özgürlükçü örgütler içinde yaşarlar. José, siyasi mücadelenin hedefi ve onu idare etmenin yolları üzerine düşüncelerini oralarda oluşturur. Namlunun ucundaki güç mantığını reddeder,

"çünkü her zaman halktır namlunun ucunda olan. Haklı bir hedefi yakalamak zordur ve özgürlük, eli silahlı adamlara anlatılamaz".

José, Bordeaux Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi profesörü ve ilahiyatçısı Jacques Ellul'den, özellikle kendi isyanını oluşturan, devlet ve teknik hakkında bazı analizler edinir: "Tekniğin özerkliğini ve ekonomiyle devletin kendine özgü bir mantığı olan tekniğin nasıl kurbanı olduklarını teorik olarak ortaya koyan ilk o olmuştu." Bu görüş, José ve arkadaşlarını o dönem aşırı solcuların hareketlerini yaratan şeyden daha farklı bir radikalizme iter. Çünkü solcular kendilerini iktidarı ele geçirmek mantığına hapsetmişlerdir; José ise aşırı üretimciliği konu eder. Aşırı solun iktidar mantığına karşı, José karşı-iktidar mantığını koyar. Her cuma sanıklara yardım etmek ve bütün davalar hakkında not tutmak için Bordeaux Askerî Mahkemesi'ne giden ender kişilerden biridir: Bu notlar, bu olağanüstü mahkemeye karşı olan avukatlar ve genç yargıçlar için çok önemli bir çalışmadır.

Bu anti-militarist örgüt, Larzac'taki askerî kampın genişletilmesi tasarısına karşı harekete geçen ilk örgüt olmuştur. Köylülerin orduyla mücadelesini nasıl destekleyebilecekleri sorusuna yanıt bulmak için, José ve arkadaşları "Larzac Komitesini" oluştururlar. Bunun kısmi yanıtı, Larzac'ın yamaçlarında kurulan Arche Topluluğu'nun manevi lideri ve şiddet karşıtlarının öncüsü Lanza del Vasto'dan gelir. 1972 yılında, on beş günlük paskalya orucu Plato'da yaşayan köylüleri tek vücut haline getirir: Teklif ne olursa olsun, topraklarını askere satmayacaklarına ve terk etmeyeceklerine dair and içerler. Ulusal destek bu yemine, yaşama ve çalışma mekânı olan toprağa bağlılığa dayanacaktır. Yüz üç göstericinin Larzac'ın dışına sürülme tehdidiyle karşılaştığı ilk gösteriden itibaren, 14 Temmuz 1972'de Rodez'de, Bor-

deaux Komitesi şiddet kullanmayan militanlardan oluşan eylem düzenleme grubuna dahil olur. Böylece Larzac, Bové-Monier çiftinin başlıca kaygıları arasına girmiş olur.

Hospitalet-du Larzac'taki bir toplantı sayesinde, José ile Alice 1973 Paskalyası'nda hem Larzac'ı hem de Bernard Lambert'i keşfederler. Emekçi Köylüler örgütünün lideri destek vermek için, ama esas, yaz mevsiminde "yüz üç köylüye" Fransa'daki bütün köylülerin yaylada bir araya gelmesi fikrini sunmak için gelmiştir. José, Bernard Lambert'i kilisenin koridorlarını arşınlayıp, her bir köşeye bilgece oturmuş bir dizi köylüye nutuk çekerken anımsıyor: "Köylüleri bir araya getirmek Bernard'ın fikriydi. Emekçi Köylüler'e bunu danışmadı bile! Bu tamamen onun siyasi önsezilerinden biriydi! Bir şey hissetti mi hemen işe girişirdi." José bugün, zamanında sendikal anlamda bazı anlaşmazlıklar, hatta bazı düşmanlıklar yaşadığı rahmetli Bernard Lambert'le (1984'te elli üç yaşında aniden öldü) benzer bir işlevi olduğunu kabul ediyor. Ama sezgiler konusunda o da kendisini kanıtlamış: 1971 yılının Larzac'ından 1999 yılının McDonald's'ına, Moruroa takım adasını geçerken, ambargo altında İngiltere'den ithal edilen hayvansal unlara dair belgelere elkoyulması, genleriyle oynanmış bitkilerin yok edilmesi, vb.

1973-1974 Larzac toplantıları, dönemin benzer toplumsal uzlaşmazlıklarından mustarip kişilerini bir araya getirir: öfkeli köylüler, Lip'teki* grevci işçiler, muhalifler, feministler, isyancı mahkûmlar, bölgeci militanlar, aşırı solun önemli bir bölümü yani radikal PSU'dan solcu işçi ve köylüler. Alice, José ve Emekçi Köylüler iki yaz üst üste Larzac'ın orduya karşı direnişini simgeleyen Blaquière ağılının inşaatına katılırlar. Sınaî tarımın fevkalade içinde olan Batılı

(*) 1970'lerde Lip saat fabrikasının kapanmasına karşı örgütlenen grev ve toplumsal dayanışma hareketi - e.n.

Emekçi Köylülerle tartışmalar hızla gelişir ve Alice'le José, tekniğe getirdikleri eleştirilerden sonra, tarımsal biyolojiye yönelirler. Tarım işçisi olup olmamalarına göre köylülere verilecek destek üzerine yapılan canlı tartışmalar da solcularla sendikacılar arasındaki uzun akşamları besler. Bernard Lambert ise, "temel" ve "ikincil" çatışmalar sorununu çözüme bağlar: Kesinlikle, temel çatışma fakir köylüyle, bir işçiyi tarım alanında çalıştırma olanaklarına sahip zengin köylü arasında değildir, yayladaki köylülerin tamamıyla ordu, yani devlet arasındadır.

Doğa yoluyla direniş

Daha o yıllardan itibaren José ile Alice, alternatif bir tarım projesiyle kırsal kesime yerleşmeyi düşünürler. Bask bölgesiyle Béarn arasındaki Pyrénées'ye yerleşmeyi tercih ederler ve gönüllüleri ve askerlik karşıtlarını dağ tarımına destek için kendisiyle birlikte sürükleyen Jean Pitreau adındaki köylüyle burada sıcak bir arkadaşlık kurarlar: "dağlarda tarım son derece dahiyane bir fikirdi. FNSEA'nın tamamen dışında. Sistemin dışladığı bu köylülere yaptıklarının önemini göstermek açısından önemliydi. Yaptıkları tarımın bir değeri vardı ve bu başarılı olabilirdi." Alice ile José gönüllü olurlar ve üç ay boyunca, önce Aspe vadisinin yüksek dağlarında, sonra da Bask bölgesindeki çiftliklerde ilk tarım işçiliklerini yaparlar. Elleriyle ineklerden süt sağıp o sütü peynire dönüştürürler. Bir yerde ders niteliğindeki bu çalışmalar daha sonra fazlasıyla işlerine yarayacaktır. Kısa da olsa, bu deneyimleri, Alice ve José'ye kendi "bio" teorilerini, varlığı o güne kadar akıllarına bile gelmeyen toplumsal bir gerçeklikle yüzleştirme olanağı sağlar.

1974 Eylülü'nde José'nin inançları gereği askerlik yapma-

ma başvurusu reddedilir. Karar çağrısı süresi boyunca hapisten kaçarak, yaklaşık bir yıl, bir tarım işçisi ona yataklık eder ve José orada inek sütünden yağ ve yoğurt yapar. Alice, Sud-Ouest gazetesinin arşivinde yarım gün iş bulur. Ağzı sıkı bir arkadaşlarının evini kendilerine yuva bellerler. 1975 Ekimi'nde, ilk kızları Marie'nin doğumundan birkaç gün sonra Danıştay'ın José lehine verdiği kararı öğrenirler. Marie'nin doğum bildirimini belediyeye yapmalarının ardından jandarmalar evi kuşatıp José'yi tutuklarlar. Hiç karşı koymadan jandarma karakoluna kadar gider. Karakolda, sabah eline geçen Danıştay kararını cebinden çıkarıp, alaycı bir gülümsemeyle jandarmaların burnuna sokar.

Toplantılardan dayanışma eylemlerine, "gizlenme"yle geçen bu bir yıl boyunca, José ve Alice Larzac'a gidiş-gelişlerine devam ederler. Sloganları kendilerine benzemektedir: "Topa tüfeğe hayır, koyuna evet", "Buğday yaşatır, silah öldürür". Günün birinde yaylaya yerleşip yerleşemeyeceklerini bile bilmeden, Bové-Monier çifti Pyrénées'yle Larzac arasında gidip gelmeye başlar. Plato yaşamı, ardı sıra koştuklarının tümünü bir araya toplamaktadır: bir çiftlikte yaşama özlemi ve anti-militarist mücadele. Larzac, onların gözünde bu tutarlılığı temsil etmektedir.

1975 kışında, bin hektarlık tek parsel araziyi boş bırakmamak için, Larzac köylüleri ordunun satın aldığı çiftlik arazilerine gece kondular kurmaya karar verir. Destek komitesindeki coğrafyacılarla bu fikir üzerine iyice düşünülmüştür. Alice ile José gönüllü olurlar ve 1976 Şubatı'nda çulsuz çapulsuz Montredon'da askerî kampın yanındaki ve halen yirmi dört yıldır yaşamakta oldukları eve yerleşirler. Ne yol, ne su, ne elektrik ve ne de, tabii ki telefon vardır. Çünkü 1914-1918 savaşından beri Montredon'da insan, 1920'den beri de çiftlik kalmamıştır. Sadece arada bir göçebe çobanların uğrak yeridir. Arazi tümüyle ordunun malı-

dır: Askerî kampın genişleme tasarısını milletvekili bir arkadaşından öğrenen bir spekülatör, iki çiftlik ve bin hektarlık araziyi 350.000 franka satın alıp, tamamını dört buçuk milyor frank karşılığında orduya satmıştır... İki evin dışında, tüm kasaba. Biri, sahibinin yazlık ev olarak kullandığı için orduya satmadığı evdir, diğeri ise 1975'te, bütün Fransa'daki öğretim üyeleri ve öğretmenlerin köylülerin yanında orduya karşı mücadele ettikleri bir dernek olan Larzac Universités'nin satın aldığı bir evdir.

Alice ile José ordunun satın aldığı derme çatma bir binayı seçerler ve yaşam mücadelesine başlarlar: Hiçbir banka ordunun arazisini işgal eden çiftçiye kredi vermez! Onlara topraklarını kiraladığını bildiren komşu vadideki bir çiftçinin yardımı sayesinde, köylü olduklarını kanıtlayabilirler ve sosyal güvenlikten faydalanabilirler; Larzac Komitesi'nin yardımıyla traktör alabilirler. Aynı çiftçi, yüz kadar koyun yetiştirme konusunda da yardım teklif eder. José'nin civarda bulduğu birkaç küçük duvarcılık işiyle tamamlanan bir direniş çiftçiliği. Hayat zor, üstelik ordunun kanıksanmış baskısı... Su, bir sarnıçta toplanan yağmur suyu, petrolle aydınlanma, zor yollar, bitmez tükenmez parasızlık. Bu tecrit halini kırmak için ancak acil bir durum olduğunda çalışan üstün körü bir yöntem: bir gece, dayanışma halindeki işçilerin verdiği telefon kablolarını, bir sabana gizleyerek bir telefon kulübesine en yakın çiftliğe kadar döşerler ve orduyla girişilen mücadelelerde herkese haber verme imkânı edinirler. Tam bir köy telefonu.

Haziran 1976'da José, yirmi iki kişiyle birlikte askerî süvari birliğini kuşatır ve arazi satışlarını teyit eden belgeleri ele geçirirler. Üç hafta hapis.

1977'de, José beraberindeki doksan traktörle birlikte askerî atış alanının ortasına kadar girer ve her bir çamurluğun üzerinde, asker komiteleri tarafından seçilmiş, yüzleri

kar maskesiyle gizli bir isyancı asker vardır. Platodaki "Doğa" yoluyla direnişe gelince: "Asıl şaşırtıcı olan, sanki mantıklı ve doğal olan buymuş gibi, direnişi sürekli biraz daha ileri bir noktaya götürmekti. Ve bugün de aynen devam ediyor."

Kısacası, bu mücadelede yer alan herkesin bağlantılar kurduğu çaba dolu yıllar, yaylanın bugünkü güzel günlerini yarattı ve rokforun aşırı vergilendirilmesine karşı oluşan tepkinin de neden bu kadar güçlü olduğunu izah etti. Bu yıllar, yeni köylülerin ve yerlilerin kurduğu bu tipik olmayan ailenin zaferden sonra dağılmadığını da gördüler. İlk gelenler, çabaları ve kolları dışında, dünyayı yeniden yapmak ütopyalarını ve isteklerini de getirdiler. İkinciler, sürekli kendilerini kullanan ve kendilerine hükmeden mallarını paylaştılar: Larzac'ın toprağını. Larzac'ın toprağı basit ve yüce bir dekor değil, ya da köklenme özlemi duyan bir kentli için şehirden fışkıran bir simge, şiirsel bir coşku, alçakgönüllülüğe bir gönderme falan değil. O aslında çatışmanın hedefi: onun tasarruf hakkı ayaklanmanın sebebi.

José ile Alice orada köklenip düşlerini orada somutlaştırırlar. Görüleceği gibi onlar artık yeni köylüdür. Farklılıklarını gizlemeye çalışmazlar, farklılıklarıyla bir sürü diyalog tohumu ekerler, yaylayı ortak macerasında kaynaştıracak bir sürü filiz dikerler. Eğer artık, yirmi yıl sonra bakaloryanın üzerine üç yıl tahsil yapmış genç dönüp babasının çiftliğini yeniden ele alabiliyor ve bu kimse için bir sorun teşkil etmiyorsa, bu biraz da, bir çiftliğe yerleşme tabusunu yıkan ve kendi çiftçilik niteliklerini ispatlayan Bové-Monier çiftinin sayesinde olmuştur. Ama belki de, anne-babası Uluslararası Tarımsal Araştırmalar Enstitüsü'nde araştırmacı olan, kendisi de narenciye uzmanı olan José, genetik olarak tarıma programlanmıştı.

Hélène 1978 yılında dünyaya gelir, keza Montredon'daki

yaşam aşkla ve militanlıkla bağlarını asla kesmemiştir. Hélène uzun zamandır, yaylada bir evde doğan ilk bebektir. İlk ama son değil: Alice ve José doktor ve ebelerle birlikte, doğumun tıbbileştirilmesine karşı bir düşünce grubuna üye olurlar. Bu grup 1990'a kadar Fransa'nın en büyük evde doğum fikrini destekleyen gruptur.

Larzac'ta o dönem başlıca köylü liderler, Raymond Lacombe'un başkanı olduğu FDSEA'da topluluk ya da kanton delegeleridir. Aveyron Valisi ile yapılan müzakereler, 1973 ve 1978 yıllarında Paris'e yapılan yürüyüşler, merkezî sendikal gücün militan altyapısıyla gerçekleşmiştir. FNSEA'nın gelenekçi kanadı ile çoğunlukla daha radikal olan ve bazen bir Emekçi Köylü gibi giyinen birçok destek grubu arasında gerginlik sık sık yükselir. Alice ve José'nin itmeleriyle 1978'de Genç Tarımcılar Bölgesel Merkezi'ni kuruncaya dek, Larzac'ın genç işgalcilerinin kendilerine ait hiçbir sendikal faaliyetleri olmamıştır. Alice hemen bu merkezin il başkan yardımcılığına getirilir, böylece, çiftin Emekçi Köylülerle ilişkisi çok fazla bozulmadan, Alice görüşmelere katılmaya ve en önemli şeyleri savunmaya başlayabilir ("orduya bir metre kare bile yok").

1979 yılında süt koyunu yetiştiriciliğine yönelirler ve sütten peynir üretip pazarda satmaya başlarlar: Platodaki mücadele arkadaşları rokfor sütçülüğünün getirdiği rantla yetiniyorlardı. Orada da, durumlarının geçiciliğine güvenmeleri gerekiyordu: Süt sağma makinası elektrikle çalışıyor, arıtma mahzeni Peugeut 203'e takılmış 12 voltluk bir pille çalışan vantilatörle havalandırılıyordu. Bilgi ve tedbir alışverişi için, Larzac Üniversités derneği kadrosunda Lyon veterinerlik okulunda profesör olan Michel Fontaine veterinerlik öğrencileriyle birlikte Larzac'a gelir. Bu karşılaşmaların ardından Millaulu Yetiştirici-Veterinerler Derneği oluşur (AVEM), veterinerlere, köylülere hizmet etmeleri için ücret

verilir. Yirmi yıl sonra, AVEM hâlâ orada ve yüz kadar işletmeyi de bir araya getiriyor.

1981 Şubatı'nda, bu konunun kendilerini doğrudan ilgilerdirdiği kişilere danışmadan, CDJA ile FDSEA, askerî kampın biraz genişletilmesi anlaşmasını kabul etmeye hazırlanır. Alice'in sunduğu ateşli raporun ardından, Alice ve bütün CDJA kongre ortasında istifa eder.

Larzac, bir laboratuar

3 Haziran 1981'de Başkan Mitterrand, adayken verdiği sözü tutar ve askerî kampın genişletilmesini askıya alır. 6.300 hektar arazinin devletin eline geçmesi ve eski sahiplerinin de, kampın genişletilmesi iptal edilince arazilerini geri almaması yayladakiler için büyük bir fırsattır.

Emekçi Köylüler, daha yeni Ulusal Emekçi Köylü Sendikaları Konfederasyonu'nu (CNSTP) kurmuştur ve istifa eden CDJA'lıları da kendilerine katılmaya davet ederler. Sonbaharda bu iş olur. Tarım Bakanı Edith Cresson'un kabinesi ile birlikte, José ve CNSTP militanları toprakların kullanımı üzerine düşünürler. FNSEA'nın bastırmasıyla Tarım Bakanı toprak ofisleri fikrinden vazgeçtiği zaman bile, José ve arkadaşları bu konudaki görüşlerini korumaktadırlar: "Coğrafi olarak bir araya gelmiş ve özel mülkiyetin ağırlığının dışında kalmış bu topraklar tarım için muazzam bir fırsattı. Bu toprakların ortak idare edilmesi için hukukî bir çözüm arayışında, bir yerleşme komisyonu oluşturduk." Çünkü toprakla ilgili tartışmanın ikinci konusu, eldeki çiftlikleri genişletmekten çok, yeni işletmelerin yerleştirilmesiyle ilgilidir. İradeli bir gelişme seçimi, yeni geleceklerden beklenen profili düşünmeye kadar uzanıyordu.

Toprak işletmelerinin hukukî kadrosu, Larzac Toprakları

Sivil Şirketi'ni (SCTL) oluşturur ve devletle bir kira sözleşmesi yapar. SCTL, diğer kader ortaklarını, özellikle Kanaklıları[3] ilgilendiren bir türün modeli olarak çok başarılı olacaktır. Bu konu üzerine düşüncelerine başvurulan Bernard Lambert, "Madem Fransa bunu yapmayı reddediyor, o zaman Larzac, toprak laboratuarı olacaktır." diye bir açıklama yapar. Sözcüsü olduğu CNSTP aşırı üretimciliği birkaç ay önce tamamen bir kenara bırakmış, bugün kalbi hâlâ Köylü Konfedersyonu'nda çarpan bir doktrin kurmuştu.

1983'te Larzac'taki ilk toplanışın onuncu yıl dönümünde CNSTP, kongresini Millau'da, "köylü statüsünde" yapmayı seçer. Plato ve onu toplumsal sahnenin ön saflarına iten sendikal güç arasındaki yeniden kavuşma, Blanquière ağılında yapılan unutulmaz bir şölenle sağlanmış olur. Larzac'ın simgesel gücü. Orada, büyük bir zaferin gerçekleşmesiyle, aşırı üretimci tehlikenin kalkmasıyla, suç ortaklığı yeniden kurulur. José ve Alice yeniden bir araya gelen halkaların keyfini çıkarırlar.

Aynı dönemde José ve François Dufour ilk kez Paris'te CNSTP'nin bir toplantısında karşılaşırlar. Tam olarak ne zaman? José kesin olarak anımsamıyor, o denli ki: "François'yı hep tanıyormuşum gibi hissediyordum. Büyük olasılıkla, süt ve toprakla ilgili kavgaların içinde, François hep kavganın içindeydi; bu konularda birleşiyorduk, onlar Manş'ta sürekli mücadele içinde, bir darbe vurmak için hiçbir fırsatı kaçırmazken, biz de Aveyron'da benzer şeyler yaparken... Paris'te bunlar üzerine tartışmak için bir araya geldik." Böylece arkadaş ve suç ortağı olurlar, öyle de kalırlar. Leb demeden birbirlerini anlar hale gelirler.

Montredon'a elektrik 1983'te, telefon 1984'te, su ise 1987'de geldi. Artık Larzac'ta boş çiftlik kalmadı. Hâkim

3 1985'den itibaren Jean-Marie Tjibaou'nun FNLKS'si Larzac ile ayrıcalıklı bağlar kurmuştur. SCTL Kanak halkına bir parsel arazi vermişti.

teorilerin aksine, köylüler toplumsal olanı geliştirerek ekonomiyi tesis edebileceklerini kanıtladılar. Alice 1985'te bir Kırsal İnisiyatif Merkezi (CIR) kurmak ve yönetmek için çiftliği bırakır. Larzac Üniversités derneğinin AVEM'le birlikte ikinci bir kolu... Bundan sonra da, çiftçi üreticiler, tarımsal biyologlar, koyun çobanları, Larzac'ı geliştirme derneği ve CIR, CIVAM bölgesel federasyonunu kurdular (Kırsal Kesimi ve Tarımı Değerlendirme Merkezi).

Mart 1987'de, José CNSTP ve FNSP'yi bir araya getiren Bondy kurultayına, rokfor üretimini aşırı üretimciliğin bir sapması olarak gösterir. Birkaç hafta sonra Nisan ayında, José'den Köylü Konfederasyonu'nun yeni birinci ulusal genel kuruluna katılması istenir. Orada ulusal sözcü Yves Manguy, Jean-Claude Malo, Bernard Rapion ve Patrick Lemasle, sonra da, 1991'e kadar, Guy Le Fur'le bir ekip oluşturur. Bu makamda, José, kamuoyuna tarımcılığı farklı bir kavram olarak yeniden keşfettirecek birçok heyecanlı eyleme ön ayak olacaktır. Kendisinin de "çok yorucu" olduğunu itiraf ettiği bu dört yıl, FDSEA'ya gerçek bir alternatif oluşturmaya başlamalarını sağlar. José 1997'ye kadar Köylü Konfederasyonu'nun ulusal kurulunda kalır, ama örgütün de kurallarında olduğu gibi, "on yılın sonunda el değiştirmek gerekir. Bu aynı zamanda, sendikal pratiğin değişmesidir".

Aveyron'da, koyun sütü üreticisi arkadaşlarıyla birlikte, José, ürünün daha hakça paylaşımını ve sahiplenilmesini sağladı ve bugün rokfor meslek odası yönetiminde yer alıyor. Beş bileşenli bir ortak işletme grubu oluşturmak için Montredon'daki işletmeyle, komşu bir çiftliği kardeş ilân etti. Yılda 350 süt koyununun yanında, 220 kesimlik koyun, on kadar inek ve otuz kadar da domuz beslediğine göre, GAEC epey çeşitlilik kazanmıştı. Koyun sütünün yarısı rokfor üretimhanelerine satılmaktadır. Geri kalan süt çiftlikte peynire dönüştürülmektedir. Koyun, inek ve domuz

eti aracısız, bir ekonomik çıkar gruplaşması (GIE) yoluyla pazarlarda satılıyordu. Bu grup on iki çiftliğin bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Özet olarak, GAEC'in tüm ürünlerine artı değer katılır ve süt menşei şehadetnameli olarak satılır. GAEC ortakları sermaye biriktirmek yerine iş alanları yaratmayı tercih eder. İşletmeyi finansal açıdan mümkün olduğu kadar kapitalizmden uzak tutmaya çalışırlar ki, onlara katılmak için ödenecek para miktarı fazla yükselmesin. Gençlere açık bir kapı.

Marie ile Hélène eğitimlerini halen Bordeaux'da sürdürüyorlar. Biri tarih, diğeri ise hukuk okuyor ve tarımda kariyer yapmaya pek niyetli görünmüyorlar. Zaten, bir işletmenin miras yoluyla geçmesi de SCTL'nin statüsüne göre yasak; bir çiftlik, hak sahibine emekliliğine kadar kiralanır, ama bir kullanıma bağlıdır. Yeniden almaya aday olan herkes, bunu SCTL'nin önünde açıklamalıdır. Veraset hakları konusunda da dünya somut olarak değiştirilir.

Dudaklarının kenarına bir inanç gibi yapışmış tütün çubuğuyla, José hâlâ toprak kâsenin demir kâseden daha güçlü olduğuna inanmaya devam ediyor, Gandhi'nin bir tutam tuz uzatma geleneğini benimsiyor.

François: Gönül adamı

Olay Kasım 1999'da, bir akşam, alacakaranlıkta, Washington'un bir kaldırımında, işlek bir kavşağa iki adımlık mesafede cereyan eder. Yere yatmış, inildeyen bir adam, belli ki kötü durumda. Etraftakiler ilgisiz, hastaya bakmadan uzaklaşıyorlar. Kılığı adamın sefaletine işaret ediyor, derisi ise Afrika kökenli Amerikalı olduğuna. Sarışın, açık renk gözlü bir adam, bu hasta adamı görür görmez, ona eğiliyor, sağlıksızlığının neden kaynaklandığını anlamaya çalışıyor:

Ama bu yarı koma halindeki adamın ağzından çıkan karmaşık sesler arasında anlaşılır hiçbir şey yok. François Dufour doğruluyor ve yardım arıyor, "çünkü bu halde bir adamı böyle kaldırımda bırakmak mümkün değil".

Zavallının dibinde yıkılıp kaldığı lokantanın garsonları sırıtarak, François Dufour'un işlerine gitmek için acele eden Amerikalılara boşuboşuna yanaşmasını izlemektedirler. Garsonlardan bir tanesi, lütfedip, polis imdat'ın telefonunu ve telefon kabinini bedava nasıl kullanabileceğini söyler. Telefonu kapayıp da hastanın yanına gelinceye kadar bir itfaiye aracı ve bir ambülansla üç polis arabası sirenlerini öttüre öttüre gelir. Her yönde mavi ve kırmızı ışıklar: François Dufour'un kafasında bir Amerikan dizi filmi başlangıcı canlanır bu. Polis arabalarından biri kavşağın yukarısında, biri aşağısında, üçüncüsü de François'nın hizasında durur. Biri kadın üç polis kaldırımda tam bir askeri düzen-disiplin içinde ilerler: İkisi, yerde yatan adama yaklaşan üçüncüyü korumaktadır. Polislerden biri, tüm hızıyla dizinin bir parçası haline gelen François'nın yanına döner...

İşte François Dufour, yüreği böylesine yüce biridir. Duygularının cesaretine sahip olanlar gibi itkiseldir. Belki de bu özelliğini, çocukluğunu paylaştığı, sadece sessiz bir saygıyla ileteşim kurulabilen atlardan almıştır.

Aşırı üretimciliğin reddi

1978'de bardağı taşıran damla "coresponsabilité (ortak sorumluluk) vergisi"dir. Bu iş, FDSEA bölüm sekreterlerinden birinin başının altından çıkmıştır, vaadinin çekiciliğinden emin, küçük süt üreticilerinin büyüklerin üretim fazlasının maliyetini karşılamasına ilişkin bu Brüksel kararının haklılığını Manş halkına bildirmeye gelir. Bu karara karşı çıkılma-

sının, Avrupa'nın imarına köstek olacağını, daha da kötüsü bölgeyi yok yere geri bırakacağını iddia etmektedir. "Bundan böyle, bu oluşumuyla FDSEA'da bizim yapabileceğimiz bir şey yoktu" diye açıklar François. FDSEA'dan ayrılır ve arkadaşlarıyla, "küçük ve orta ölçekli köylülerle dayanışma komitesi"ni kurar. "Coresponsabilité vergisi: FDSEA sizi aldatıyor" yazılı bir bildiriyi bütün Manş'ta dolaştırırlar. Yedi yüz imza toplanır ama bununla ne yapacaklarını pek bilemezler. Bildiriyi bu işle ilgili valiliğe bırakırlar. Komite adına François, kısa bir süre sonra, çiftçi meslekdaşlarının mülk sahipleriyle arasındaki kavgada, dostlarından yana destek verecektir. Bu, bölge eşrafıyla karşı karşıya gelmeler medyaya da yansır ve başka insanların da (işçi, entelektüel) bu mücadeleye sempatisi artar.

Bu komite Fransa'da tek değil, FNSEA'nın iç sorunlarının bir sonucudur. Birçoğu FNSEA'nın içinde yaşadığı tatminsizliklerle dışarıda macera aramak arasında kalmış ve bir ayağını içeride tutup da kafasını dışarıya çıkarmaya başlamış kişilerdir. Bu köylüler toprak kavgalarında jandarmalara karşı bir araya gelirler, mülk sahibinin isteklerine karşı çiftçileri korurlar; bu, toplanma, dayanışma piknikleri, fabikalara, ne diyecekler korkusuyla neredeyse gizlice, el ilânları dağıtma dönemidir. Köylülere yakıştırılan korporatist imajını kaldırmak için, François bölgedeki tekstil fabrikalarının ya da postacıların grev gözcülerine hazır yemek taşır; tarımcıları işçilerle tartışmaya çağırır, toplumsal bağları geliştirir. Her zaman öteki için endişelidir. Emekçi Köylüler hormonlu sığır ve entegre hayvancılık skandallarını ortaya çıkardığında, onu harekete geçiren bu dikkatidir. Amerikalılar 1999'da katkılı yemeği bir daha sunmaya kalktıklarında, François bu sorunun tüm detaylarını ezbere bilmektedir.

Dayanışma komitesi, FNSEA'nın örtbas ettiği yerel kavgalara girişen ve tam çözümleyemeden aşırı üretimciliği red

deden birçok köylüyü ortaya çıkaran bir potadır. Günü gelince herkesi ulusal bir proje etrafında toplayacak grup ve eğilimlerin içinde olacaktır.

François sabahtan akşama kadar ekiyor, biçiyor, azotluyor, sağıyordu: "Aynı parsel üzerinde, yoğun bir şekilde mısır yetiştiriyorduk, yüksek randımanlı ve aynı zamanda İtalyan çimi yetiştiriyorduk. Toprağa azot yüklüyorduk, mısır üretmek için yeniden yüklüyorduk, daha iyi randıman almak için hep azot yüklüyorduk ve asla yeraltı su tabakasının ne hale geldiğini kendimize sormuyorduk. Resmî ve yaygın teknik buydu: o olmadan, ne gelişme gruplarının, ne kooperatifin, ne de resmî organların ilgisini çekebilirdik. Toprağın ve hayvanlarımın ihtiyaçları doğrultusunda düşünemiyordum, hâkim olan teknik hataya saplanmış, öyle yaşıyordum."

İşin doğasını düşünmekten çok, bankayı tatmin eden bu randıman döngüsü, Dufour çiftini de içine alır. Çarkın dönmesi, canavarın ürünü yutması için üretilecek şeyin ne olacağı çok önemli değildir; Brucellose[4] Françoise'la François'yı da bu girdabın içinde yakalar. Bu salgın hastalık 1980'de sürülerini yok eder. Bazıları orada başarısızlığın gölgesini önceden görmüşlerdi, Françoise'la François dramı bir kurtuluş gibi yaşarlar, "çünkü biz bu tip bir tarım için yaratılmamıştık" derler. Toprağın verimsizleşmesi karşısında rahatsız, köle gibi çalışmaktan bıkmış, kayıpların bilançosunu yaparlar ve yeni bir entansif süt sürüsü peşinde koşmayı reddedip, yön değiştirmeye karar verirler. Bu zor bir karardır ve onların profesyonel ortamda oyun bozan tarım işletmecileri gibi görülmelerine sebep olur.

Dufour çifti bu gücü kendinde buldu, "çünkü insanın doğası, makul bir şekilde yaşamaktır; bir köylü de, başka in-

4 Brucellose, büyükbaş hayvanları çarpan bulaşıcı bir hastalıktır. Hayvanlarda düşüklere neden olur. İnsanlara "Malta humması" şeklinde bulaşabilir.

sanlar gibi, bir aile yaşamına ihtiyaç duyar. Françoise üçüncü çocuğumuz olacak Benoît'ya hamileydi. Artık çocuklarımızla ilgilenmeyi istiyorduk". Başkaları için de zamana ihtiyaçları vardı, çünkü doğaları itibarıyla köylü korporatizmine mahkûm olamayacak çift, bölgesel sendika liderlerinin işbirliğiyle birlikte toprakları ellerine geçiren büyük tarımcıları teşhir ederek Üçüncü Dünya'dan okul aile birliği sorunlarına kadar, dernek ve dayanışma yaşamına angaje olmuştu. Dünyadaki sorunlara karşı hassas, "onları insanlarla birlikte yaşama va paylaşma arzusu, onları düşünme ve başkalarıyla birlikte çözümler bulma arzusuyla" dopdolu, Dufourlar kavgalara katılmak istiyorlardı, ama "entansif model artık buna imkân vermiyordu. Zaman yoktu". "Başka türlü bir gelişme modelinin de mümkün olduğunu göstermek için" öncelikle kendi tarım sistemlerini değiştirmek üzere tehlikeyi göze almak gerekliliğinin bilincindeydiler. Ve bu bilinçle, bütün yaşamlarını değiştirecek kavgaya hazırlanıyorlardı.

Entansif tarımı terk etmek, başka türlü nasıl yapılacağını sormak ille de bir cevap getirmiyordu: "Başka türlü yapmak demek, dışarıya daha az bağımlı olunacak yollar bulmak, yani tarım alanlarına tutarlılığı yeniden sokmak demekti." Tarım Odası'ndan ya da teknik uzantılarından hiçbir yardım göremeyince, Manş'ta, Orne'da modelle çatışan küçük tarımcı gruplara yönelirler, sonra da Côtes-d'Armor'da André Pochon ve CEDAPA'lı (Daha özerk bir tarımsal gelişme için çalışma merkezi) ekibiyle tanışırlar. Onları, toprağa ve insanlara saygılı bir tarım anlayışına götürecek olan virajı dikkatlice dönmeye karar verirler. Dikkatlice, çünkü sonu hiçbir yere varmayan yollarını değiştirmeye kalkanlara uygulanan toplumsal baskının ötesinde, banka da on yıldır biriken borçları için bıçak bilemektedir. Bir uyuşturucu bağımlısını bundan kurtarmaya çalışır gibi, on

yıl boyunca o banka borcunu kapatmak için sabrederler. Günün birinde ekmeyeceklerini bile bile mısır depolarlar. Bellerini doğrultmak ve düze çıkmak için aylar ve haftalar boyu beklerler.

Yapılacak bir hatanın bedeli büyük, ama yaptıkları iş de buna değer: eğer binlercesine benzeyen işletmeyi değiştirme çabaları sonuç verirse, militan söylemlerinin inandırıcılığını herkese kanıtlayabilecekler.

İşletmede süt üretimine devam edilir ama işletme alanının izin verdiği kadar hayvan besleme ilkesiyle; bu da alımların ağır bütçesini hafifletir. François'yla Françoise eskisine göre daha az inek satın alırlar ve onları beslemek için de baklagillere dönerler. Otlaklar yoncalarla dolar. İneklerin süt performansı azalır. Artık yılda 7.000 kg süt sağılan hayvan kalmamıştır, ama veteriner de çiftliğin yolunu unutur, çünkü yılda 5.000 kg sağılan bu hayvanların ömrü daha uzun olur. Yemlik mısırı terk etmek traktörden, bakım giderlerinden ve François'nın bel ağrılarından tasarruf etmelerini sağlar. Üretim hacmi de azalır, ama maddi yükümlülükler daha hızlı azalır, böylece daha az iş için daha fazla zaman imkânı verir. Ama o sırada bu yeterli değildir, çünkü geçmişteki çılgınlıkları kapatmak ve 1985'te Emile'in doğumuyla biraz daha genişleyen aileyi doyurmak gerekmektedir. Biraz daha kasaplık dana yetiştirmek hâlâ gereklidir: Yılda 35 dana, daha sonra 50. François ve Françoise yeni yollarına sadık kalarak, onları yeniden terk ettikleri yapıya döndürecek bir anlaşmayı reddederler ve otuz kadar yetiştiriciyle birlikte Coopelveau adında bir kooperatif kurarlar. Kooperatif onları yem alımında çok iyi bir duruma getirir. Ekip olmanın verdiği güçle, yetiştiricilere teslim edilen hacim üzerinden yapılan indirim kooperatif lehine olmaya devam eder ve dana fiyatlarındaki ani değişiklikleri telafi etmek üzere bir denkleştirme kasası oluşturulur. Bu

da üretimin ve emeğin karşılığını veren fiyatların yerel olarak düzenlenmesidir.

Köylü Konfederasyonu'nun kuruluşu

1981 Başkanlık Seçimleri'nde solun zaferinin ardından, Bernard Lambert, CNSTP'nin kurulması için köylüleri bir araya gelmeye davet eder. François ve Dayanışma Komitesi harekete katılırlar.

B. Lambert ve ekibi bölgesel gruplara incelemeleri için, Avrupa tarımına giren ayrımcılıklar, köylünün statüsü, haksızlıklar, aşırı üretimciliğin yarattığı bozulmalar üzerine bir dolu teorik metin sunarlar. François da bunları inceler ve siyasi seçimlerin tarımcılık mesleği üzerindeki ağırlığını anlar, tarımı bir üretim faaliyetine indirgemeden, onu çok işlevliliğe taşıyacak mücadele yöntemlerini düşünmeye başlar.

Bu şekilde Köylü tarımı fikri ortaya çıkar. François CNSTP'nin ulusal komitesinde Manş temilcisi seçilir ve José Bové'yle orada tanışır. Böylece yirmi yıllık işbirlikleri başlamış olur.

Seksenli yılların başında yeni bir şeyler oluşturma arzusu kırsal kesimi harekete geçirir. 1982'de FNSEA'dan dışlanan bir grup FNSP'yi, Ulusal Köylü Sendikaları Federasyonu'nu kurarlar. Bernard Lambert'in karısıyla yirmi beşinci evlilik yıl dönümünü kutlamak için çiftliğinde bir gece düzenlenir. FNSP ve CNSTP önde gelenleri bir arada bu geceye katılırlar. Gece boyunca birlikte eğlenen bu iki grup, bir noktada fikirlerini tartışmaktan kendilerini alamaz.

François'nın bütün amacı bu iki gruptan tek bir birliktelik çıkarmaktır. "Bernard'la hava almak için dışarı çıkmıştık. Ona şunu sordum: 'sence başardık mı?'" Şöyle devam eder:

"Konuşmaya devam edecekler ve bir gün, mutlaka, bir şeyleri birlikte yapacaklar." Yorgun kalbi maalesef Bernard Lambert'e düşlerinin somutlaştığı Köylü Konfederasyonu'nu görme imkânı tanımayacaktır.

1986 yılında bu iki grup bir eylemde bir araya gelir. Dara düşen çiftçi sayısındaki ciddi artış yakalarını tek başlarına kurtaramayacakları gerçeğini dayatmıştır. Kırsal kesimin çölleşmesi, entansif tarımın batırdığı paranın hacmi kırsal kesimlileri tedirgin etmeye başlamıştır.

On beş binden fazla tarımcı, sosyologlarla, ekonomik sorumlularla, seçilmişlerle birlikte, kırsal yaşamın geleceğini sorgulamak üzere oturumlarda bir araya gelirler. Toplumun diğer bileşenlerine ilk defa açılan tarım sendikaları, 17 ve 18 Mart'ta Bondy'deki zirvenin önünü açmış olurlar: yetmiş bölgeden gelen beş yüz delege entansif tarımın sapmaları hakkında uzlaşmaya varır ve onun yerini alacak yeni bir tarım projesi üzerine mutabakat kurar: Köylü tarımı. Toprağı ve çevreyi gözeten, araziyi uyumlu paylaştıran, hem hayvancılıkta hem tarımda adil kâr getiren işler yaratan bir tarım... Bu siyasi proje ancak bunu yaratan iki gücün el ele vermesiyle yürüyebilecektir: CNSTP ve FNSP. Köylü Konfederasyonu bu şekilde ortaya çıkar.

İKİNCİ BÖLÜM

Aşırı üretimciliğin zararları

4
Pisboğazlılığın kökenlerine doğru

Besinlerin standardizasyonu ve lezzetlerin yeknesaklığı

● *Nedir bu pisboğazlılık?**

J.B. Bu sözcüğü ilk kez, 12 Ağustos'ta, Millau'da McDo'nun önünde arkadaşlarla sohbet sırasında kullandım. İlk önce "bokboğazlılık"** deyimini kullandım... ve hemen "pisboğazlılık" diye değiştirdim, çünkü böylesi daha kibardı. Tabir hemen yerleşti; belki de beslenmeyi aşıp, sağlığa dikkat etmenin ötesinde, beslenmenin lezzetine ve tarzına da dokunduğu için. Pisboğazlılık, nasıl olursa olsun yeme olgusudur. Bu bir kavram değil, teorisi de yok: bu, herkesin kullandığı bir şey haline geldi, ama yine de herkes ille de aynı anlamı yüklemiyor. Kelime, suçlamayla suçluluğu birbirine karıştıran ve net olarak ayırt edilemeyen bir rahatsızlığı ifade ediyor.

(*) Pisboğazlılık: Fransızca'da olmayan "malbuffe" kelimesi yazar tarafından yaratılmış, bu şekilde çevirmeyi uygun gördük - e.n.

(**) Bokboğazlılık: Aynı sebeple "Bouffe de merde"i de bu şekilde çevirdik - e.n.

Bence bu bir yandan, McDo'nun isteyerek simgelediği standartlaştırılmış bir beslenme, gezegenin bir ucundan diğerine yeknesak bir lezzet; bir yandan da hormon sorunlarıyla, genetik değişime uğramış organizmalarla, ilaçlı artıklarla, sağlığa dokunan her şeyle besinsel tercih ve güvenliktir. Yani kültürel tarafı ve sağlıkla ilgili tarafı var. Pisboğazlılık aynı zamanda sınaî tarımı da içeriyor, yani zincirleme üretilen beslenmeyi, ille de McDo'da olduğu gibi nihai ürün olması gerekmez, ama sınaî domuz gibi, müzikli tavuk gibi, vb. kitlesel ürünleri içeriyor. Pisboğazlılık kavramının dışında, aslında bütün bir tarım zinciri ve bir beslenme biçimi masaya yatırılıyor. 1999 yazı boyunca beslenme siyasi bir tartışma haline geldi, artık fazladan bir besinsel kaygı olmaktan çıktı.

F.D. Bugün bu tabir bütün vatandaşlar tarafından, kendi gelişimini lezzetin, sağlığın, ve ürünlerin kültürel ve bölgesel kimliklerinin aleyhine rasyonelleştiren tarımı kınamak için kullanılıyor. Pisboğazlılık aynı zamanda, asgari alanda azami üretim ve ürün randımanı sağlayacak azami sermayeye dönüşün de bir sonucu; aslen üretmek ve beslemek olan köylünün misyonunun doğallığını bozan üretim metotlarının bir sonucu.

● *Ama McDo daha çok temiz ve emin bir besin değil mi?*

J.B. Teorik olarak McDo'nun hijyen ölçütü çok katı, hatta bazen yürürlükteki sağlık yasalarından bile daha sert; McDo bunu marka imajı yapmış, neredeyse hijyenizm gibi bir şey. Sorun, bizim tümüyle mikroptan arındırılmış, dondurulmuş ürünlerle derdimizin olması. Onlarınki merkezî bir üretim; kıymaları Orleans'tan, patatesleri Lille'den, salataları Perpignan'dan, ekmekleri ise Paris civarından geliyor.

Bunların tümü her bir McDo şubesine dondurucu kamyonlarla ulaşıyor: Soğutma odalarıyla satış noktaları arasında, soğutma zincirinin bozulması önemli olabilir. Birçok McDo idarecisinin verimli olabilmek için bunu aceleye getirerek yaptığına şahit olduk. Mesela, bütün yiyeceklerinin bir son kullanım tarihi olduğu halde, eğer miadı dolmuşsa, getirttikleri salataların etiketlerini değiştirdikleri görmediğimiz şey değil (eski bir McDO idarecisi *Canal +*'te bunu açıklamıştı). Bunlar aslında bilinen uygulamalardı ama komuoyunca da teyit edilmiş oldu.

İçeceklerle ilgili sorunlar da var: Cam şişelerde falan değil, karton bardakta sunuluyor; bunların hepsi doğrudan gaz aletine ve su borularına bağlanmış, önceden hazırlanmış meyva suları. Ya suyun kalitesiyle ilgili bir sorun varsa...

Hijyen ölçütleri çok katı, ama daha verimli, hızlı olma arayışları bu ölçütleri tersine döndürebilir ve tehlikeli durumlar oluşturabilir. Bütün dünyada aynı biçim ve içerikte hamburgerlerle, tümüyle standartlaştırılmış bir besin bu; aslında hiçbir yere ait bir beslenme değil, Amerikan kültürüne bile ait değil. Aynı dükkân tabelası, çabucak, aceleyle atıştırılacak hızlı bir yemek için (ama ille de hızlı servis değil) aynı "lokanta" işletmesi. Doğrudan rakiplerin de durumu aynı, Quick, Burger King, vb. İşte bu yüzden McDo bizim gözümüzde beslenmenin anlamından kopup anonim küreselleşmeyi simgeliyor.

● *McDo'larda sunulan hamburgerlere geri dönelim. Siz karşısınız ama yine de içindeki Fransız eti!*

J.B. Bu her defasında karşımıza çıkartılan bir argüman! Her ne kadar 1999 sonbahar reklam kampanyaları buna inandırmaya çalıştıysa da, eğer McDo yiyeceğini Fransa'dan temin

ediyorsa, bu Fransız yetiştiricileri düşündüğünden ya da bizim sığırımızın en iyisi olduğundan değil; birkaç yıldır onları ilgilendiren sığır pazarının burada en hesaplı olmasındandır! Ayrıca, deli dana salgını yüzünden 1996'da İngiliz etlerine konan ambargodan önce, özellikle Fransa dışından, nerede en ucuzsa oradan alıyorlardı. Sundukları et, ıskartaya ayrılmış ineklerin en değersiz parçalarından oluşturuluyor, ki bu da kızartmaya en uygun olmayan şeydir.

Bütün etlerin içeriği aynı olmalı: etin yağsız kısmıyla yağlı kısmının oranını her yerde ve her zaman eşit tutabilmek için ete yağ katıyorlar, böylece her yerde aynı koşullarda pişirebiliyorlar ve her yerde aynı dokuyu elde edebiliyorlar. Lezzetten hiç bahsetmeyelim: Baharat ve soslar dışında lezzet diye bir şey yok. Tavuk için de aynı şey: *Nugget* dedikleri biçimde, o da yeniden oluşturuluyor. Paul Ariès McDo'nun küçük dünyası üzerine mükemmel kitabında[1] bunu ve başka birçok şeyi gayet iyi açıklıyor.

Besinsel ürünlerin standartlaştırılması sadece *fast-food*lara özgü değil. Tarımsal besin sanayiinin büyük bölümünün genel stratejisi bu: tüketiciyi rahatsız etmemek için lezzeti sıradanlaştırmak, aynen pastörize ve sınaî peynirlerde olduğu gibi.

● *Ticari toplumumuz tüketiciye, dönüştürülmüş, tüketime hazır gıdalar sunuyor. Gittikçe yediğimiz şeyin ilk halini daha da az tanır oluyoruz: Bu durum besinsel kaygıların artmasına yol açmıyor mu?*

J.B. Muhakkak. Üretildiği yerle tüketildiği yer arasındaki mesafe uzadıkça, koruma zincirini de mecburen uzatıyor-

1 Paul Aries, *Petit manuel anti-McDo à l'usage des petits et grands*, Golias, Villeurbanne, 1999.

lar; gittikçe daha karmaşık dönüşümler gerekiyor. Çünkü ürün nadiren çiftlikten çıktığı şekliyle tüketiliyor: Çoğunlukla birçok kere dönüştürülüyor, "yeniden biçimleniyor". Evde hazırlamak gerekmeden tüketilebilmesi için pişecek yemek biçimini alana kadar. Gıda sanayii tarım üreticisini derhal, içeriği üretimin -tüketicinin değil- ihtiyaçlarına cevap verecek basit bir hammadde satıcısı olarak algılamayı becerdi. Zincir artık eskisi gibi değil ve insanlar ürünü artık ilk hallerinde almıyorlar. Nihai ürünlerin standartlaştırılması ve çoğunlukla verimlilik adına sıradanlaşmış toplu tüketim, aynı fenomenin iki ayrı yüzüdür.

İnsanlar her şeyi hazır almaktan sıkılıyorlar, ama "hazırın tadı standarttır, selofanın içinden ne çıkacağını biliyoruz" diyerek kendilerini rahatlatıyorlar. Bu hem para, hem de zaman kazancı. Bu kültürel fenomen kendi kendini besleyip duruyor: Yemek yemek ve pişirmek sanatı artık yeni kuşaklara aktarılmıyor. Böylece hem ailevi kökenler, hem de bir yaşam mekânına balı kökenler kaybediliyor. Bu yaşam biçimi, bir yere demir atmayla, bir kültürle, bir mekânla örtüşmüyor. Sonuçta, insanlar "göçebe" gibi yaşıyor.

Bazı dernekler, mesela Paris banliyölerinden L'Ile-Saint-Denis'de, bu sorular üzerinde, beslenme tarzları üzerinde çalışıyorlar. Lezzet üzerine, gıda satınalımı üzerine düzenlenen bir akşam organizasyonu yoluyla, takdimciler katılanlara kendi yemeğini pişirmenin önemini, temel ürünleri kullanarak yaratılacak tasarrufu açıklayarak anlatıyorlar. Bir mahallenin, bir apartmanın sakinlerini, ülkelerinin ya da bölgelerinin yemeklerini değiştokuş etmek üzere davet ediyorlar. Kısacası, bu daha ucuz, daha iyi ve yaşama sevincini paylaştırıyor. Çünkü beslenme kolektif yönünü, gündelik festival boyutunu büyük ölçüde kaybetti. Haz ve gıda birbirinden ayrılamaz, ya da öyle olmaları gerek, ama aile içinde, akşamları hep birlikte yemek yemek için bir araya gelmek bir gereklilik değil artık.

● *Diyet ve beslenme uzmanlarının söylediklerine göre, ailece yemek yeme alışkanlığı giderek kayboluyor. Herkes dilediği vakit mutfağa giriyor, dondurulmuş yemeğini alıyor ve mikro-dalgaya koyuyor. Ve bazen, kimseye hiçbir şey söylemeden, gidip televizyonun karşısında yiyor.*

J.B. Bu çok temel bir kayıp. Birkaç pazar ve bayram yemeği dışında, yemek artık günün önemli bir anı, bir keyif anı, bir paylaşma değil. Hem kültürel bir seçim -modernleşmiş olduğu hissine kapılmak-, hem de iş yaşamının kısıtlamalarının dayattığı -en azından işi olanlara- bir yaşam biçimi: iş saatleri, yer değiştirmeler, karı kocanın çalışması, vb.

Bu aynı zamanda manevi bir boşluğa da işaret ediyor; çünkü yemek, beslenme için yapılan bu tespit doğum ve ölüm için de geçerli. Ölüm artık göze alınmıyor, ölmek üzere olanları kimse evinde istemiyor; dolayısıyla bunun için mekânlar yaratıldı. Büyük yolculuğun bütün maneviyatının terk edildiği mekânlar. Her şey onun dışına konmuş. Aslında, ölüm de gıda gibi standartlaşmış bir ürün haline getiriliyor. Doğumun tıbbileştirilmesi de aynı şekilde. İşin doğrusu, teknoloji yavaş yavaş bütün yaşam edimlerinin anlamının içini boşaltıyor. Hepsi birbirini bağlı: Doğum, ölüm ve gıda, bunlar hep birlikte giden şeyler.

F.D. Aynı zamanda, besinlerin ne olduğu, nereden geldikleri hakkında da genel bir anlam kaybı var. Bugün tarım iyiden iyiye sıradanlaştı ve bunun arkasında beslenme de iyiden iyiye standartlaştı. insan ve tükettiği şey arasındaki ilişkinin anlamından tamamen uzaklaşıldı. Ekmeğin temelini oluşturan buğday o kadar sınaîleştirildi ki, insanlar ikisi arasındaki bağın bilincini bütünüyle yitirdiler. Yavaş yavaş... tıkınılmıyor, beslenilmiyor. Buna çiftlik de dahil.

J.B. Zorda kalan bir tarımcı vakasını biliyorum, epey önemli bir tahılcı. Adam iflas etti ve bir yandan çiftlikte yaşayan bir yandan da yoksul evlerinde yemek yemeye mahkûm biri oldu. Sebze yetiştirme yetisini dahi kaybetti. Eğer köylüysen bu çok kötü bir durum! Bu bir tek tahıl üretimi yapan insanlar, bir toprak sahibi oldukları ve bununla geçinebilecekleri bilincini tümüyle yitirmişlerdi! Oysa kırsal kesimde yaşarken, zor durumda bile olunsa, bir bahçe sahibi olunabilir, orada sebze yetiştirilebilir, kümes hayvanları yetiştirilebilir, hatta domuz bile beslenebilir. Sonuçta, günlük yaşam artık üzerinde yaşanan toprağın gerçekliğine uymuyor.

F.D. Uzun zamandır birçok tarımcının ne sebzeliği, ne de kümesi var. 1968'de Loiret'de bir staj hatırlıyorum. Yüz otuz hektarlık bir tahıl çiftliğiydi: ne tavuk, ne de tavşan vardı. Onlara sordum: Ama nasıl oluyor da, hiç olmazsa kendiniz için birkaç tavuğunuz olmayabiliyor? Şöyle dediler: "Ve bir tatil ayımız."

Daha da kötüsüne şahit oldum, asıl bu tarımcılar kendi yetiştirdikleri veya besledikleri şeyleri kendi çocuklarına yedirmeye cesaret edemiyorlar. Sınaî kümes hayvanı üretiminde, birçok Batılı tarımcının kaygı veren tavrı bu; kötü kalitede iş yaptıklarının bilincindeler, ama bunu yapmaya devam ediyorlar, çünkü şirketler bunu istiyor.

● *Elli yılda, savaş sonrası kıtlığından bugünkü besinsel tehlikelere ulaştık. Herkes daha sağlıklı beslendiğimizi kabul ediyor, insan ömrünün uzaması da bunu kanıtlıyor. O zaman, gerçekten riskler var mı, yoksa beslenmenin sıradanlaşmasına tepki olarak toplu bir psikozla mı karşı karşıyayız?*

F.D. Üretim teknikleri, üretim hızı, sermayenin yönelimi hep aşırı üretimin ve bunun getirdiklerinin peşinde oldu. Otoburlara verilen hayvansal tozlar bunu açıklıyor. Bunun riskleri uzun zamandır biliniyordu, çalışmalar, tehlikesi olmaması için unları pişirmek gerektiğini gösteriyordu - buraya döneceğiz. Ama daha rekabetçi olmak için, bu normlara saygı gösterilmedi ve bunun bizi nereye getirdiğini görüyoruz: Büyük Britanya'daki deli dana salgını ve bunun insana da geçmesi. Hayvanları tek bir yerde toplamak sağlıkla ilgili riskleri artırıyor. Ne yapılıyor? Hemen antibiyotik kısıtlamalar artırılıyor! Büyük mikrobik hastalıklara hemen birkaç yıl içinde maruz kalma riskimiz belki daha az, ama bence riskler başka, çok daha yayılmış ve sonuçları sonradan ortaya çıkacak.

Beslenme çok fazla sınaîleştiriliyor, içine her tür muhteviyat, renk verici, koruyucu, dengeleyici, suyu tutan ürünler vb. katılıyor. Girişimlerin yoğunlaşması ve işlemlerin bölümlenmesi aynı zincirde olunca, sağlık sıkıntıları hemen, kitlesel biçimde yayılıyor. Böyle olunca, domuz etindeki ya da peynirdeki listeria,* tavuktaki diyoksin, Perrier maden sularındaki benzen kalıntıları vb. gibi şeylere mümkün olduğu kadar hızlı müdahale edebilmek için de, ürünlerin "izlenebilirliği" önemli hale geliyor. Potansiyel tehlikeleri düşünürsek belki bu başarılıdır, ama tüketiciyi tam anlamıyla güvence altına almıyor.

Riskler ortada ve besinsel kaygılar artarak ilerleyecekler. Randıman ve üretimi hızla büyütmek peşinde olunduğu vakit, ne serin kanlı, ne de doğal çalışılabilir.

(*) Aerobi ve anaorabi yaşam sürebilen basil biçiminde gram pozitif bakteri cinsi. Düşüğe sebep olur - e.n.

● *Beslenmenin bu sınaî sapmasına ve yukarıda ele alınma şekline karşı, sizin çiftliklerinizde tavrınız nedir?*

J.B. Üreticilerin büyük çoğunluğu için, ödemeyi yapanla ilişki, kendisine teslim edilen hammaddenin fiyatı için pazarlık yapmaktan ibarettir. Mesela inek sütünü ele alalım: sütün fiyatını ödeme ölçütlerinin, tüketiciye sunulan nihaî ürünün kalite ölçütleriyle bir bağlantısı yoktur. Bu, genel tavrı kolaylaştırmıyor, ya da çok az kolaylaştırıyor. Yetiştiriciler sütlerinin son olarak nasıl değerlendirileceğini tartışmıyorlar: Sanayi üretimle tüketimin arasını gizliyor.

Üretimin uzmanlaşmasıyla tarımın sınaîleşmesi, beraberinde bütün dünyada ürünün küresel vizyonunun kaybını getiriyor: köylü, tüketici ve gıda zincirinde çalışan herkes. Kitlesel üretimin standartlaştırılması, işin bölünmesi ve bölümlenmesi, 2. Dünya Savaşı'ndan beri dayatılan modernleşme modeline bağlı olduğunu sandığımız tahammül edilemez sapmaların sebepleri: Biz de buna aşırı üretimcilik diyoruz.

● *Siz o zaman tarıma ve köylüsüne düşen misyonu hatırlatıyorsunuz, ama bu, o misyonu başarmak için seçilecek yöntemi ve fiilen, sizce, aşırı üretimci olmasını açıklamıyor.*

J.B. Gümrüksüz soya fasulyesinin Fransız limanlarına girmesi, tarımın sınaîleşmesinin başlama işaretini veriyor. 1957'de Ortak Pazar'ın kurulmasıyla altı Avrupa ülkesi, Marshall planını ve Sovyet bloğuna karşı askerî şemsiyeyi* borçlu olduğu Amerika'ya en büyük tavizi vermiş oldu. Fiyatı ucuz olan soya, hayvancılığı yoğunlaştırmak için

(*) NATO - ç.n.

önemli ölçüde tercih edildi ve liman çevresindeki (Hollanda, Belçika, Danimarka ve İngiltere) teslimat bölgesinde bulunan yerleşim alanlarında, hayvanlara ve bölgelere göre farklı derecelerde, topraksız bir hayvancılık haline getirildi. Ardından da Soya Brezilya'dan getirilecekti.

Bu, tümüyle yanlış bir tahıl politikasının ve ileride göreceğimiz, mısır tanesine ve silolamaya[2] aşırı yüklenmenin başlangıcıydı. Çünkü mısır için soya vazgeçilmez bir besinsel tamamlayıcıdır. Tahıllar[3] enerji yönünden gerçekten çok zengindir ama azotlu madde olarak fakirdir; bu sebeple tahılla beslenen hayvanların beslenmesini soyayla tamamlama zorunluluğu doğdu, onu da Fransa'ya Amerika kıtasından getirtmek gerekti. Böylece, Avrupa'nın en önemli tahıl pazarı artık insanların beslenmesi için değil (ekmek, hamur), yüzde 75'ten fazla, hayvanların beslenmesi için kullanılıyor. Bu da bugün, tümüyle tahılcı lobisinin yüz üstü bıraktığı, fırıncılar için değeri çok yüksek olan buğday üretimimizin yetersizliğini açıklıyor.

1957 yılında Ortak Pazar kurulurken, Fransa kendini Avrupa'nın tahıl ambarı gibi görüyordu ve bu sebeple "Ortak Tarım Politikası"nı (PAC) oluşturdu. O dönemde zaten en güçlü tarım lobisi olarak, Fransız tahılcıları Ortak Pazar'dan garantili ve kârlı fiyatlar elde ettiler ve "quantum"un (her tarımcı tarafından teslim edilen miktara göre, ürün başına garantili ve azalan fiyatlar) kaldırılmasını dayattılar. 1936 yılında Halk Cephesi tarafından getirilen quantum sistemi, köylüleri otuzlu yıllardaki büyük krizden kurtarmıştı. Buna karşılık PAC, Ortak Pazar içinde daha yüksek fiyatlar sağladı: Rakip ithal ürünlere ayarlanabilir bir vergi-

2 Mısır tam olgunlaştığında hayvan yemi olarak kullanılır. Yeni depolama metotlarında, ürün daha yaşken kesilip, silolarda bekletiliyor.

3 Tahıllar içinde en sık üretilen ürünler buğday, arpa, yulaf, mısır, sert buğdaydır (hamur işlerinin üretiminde kullanılır). Mısır tanesi tahıl olarak sınıflanır.

lendirme sistemi getirerek onları dünya pazarına karşı korudu ve özellikle, Avrupa fiyatlarıyla dünya fiyatları arasındaki farkı primlerle telafi ederek, içerideki fiyatlarla ihracat yapmalarını sağladı. PAC, savaş sonrası oluşan kötü duruma cevap vermek anlamında, asıl tahılcılar ve pancar üreticileri için çok etkili ve kârlı olacaktı.

Ama bu politika bir anda aşırı tahıl üretimine yol açtı ve o fazlayı uluslararası pazarda satmak zorunda kaldı; oysa aynı dönemde, soya ve Tayland manyoku gibi tahılın yerine geçebilen ürünlerin ithalatına -hep gümrüksüz- devam ediliyordu, çünkü bu ithalatlar sürü hayvanlarının beslenmesini, Topluluk fiyatıyla satılan tahıla göre daha ucuza sağlıyordu. İhracat sübvansiyonları -Avrupalı vergi mükelleflerinden alman parayla karşılanır- tamamen saçmalıktı, çünkü küresel alışverişlerde spekülasyon oyunlarını kışkırtıyor ve gelişmekte olan ülkelerin beslenmede kendi kendine yetme çabalarını baltalıyordu. Tarım sektörü böylece, yapay uluslararası pazarlara yöneldi, yapay fiyatlarla sattı, ne de olsa Avrupa Birliği kazanç eksikliğini telafi edecekti.

PAC ancak altmışlı yılların sonunda, PAC tarafından desteklenen üretimlerin çoğu -tahıl ve şeker, ama aynı zamanda süt ve sığır eti- kendi kendine yeterliliklerini sağladıkları ya da aştıkları anda tartışma konusu yapılabildi. İşte bu tespit üzerine, Bernard Lambert (bizim sendikal akımın kurucularından biriydi) ve FRSEAO[4] o dönem bir üretim üstünlüğü politikası ve işletme başına yardımların en yükseğe çekilmesini talep etmişti. Ağustos 1969'da Nantes'ta, o dönem Avrupa Tarım İşleri sorumlusu olan ve PAC'ı dişiyle tırnağıyla savunan Sicco Mansholt'u sorguya çekti. Ama 1962'den itibaren tarımsal modernleşme bakanı olan Edgar Pisani gibi, S. Mansholt da ancak seksenli yılların başında

4 Batılı Bölgesel Tarım İşletmeleri Sendikaları Federasyonu: FNSEA'nın bölgesel bir parçası.

PAC'ın aşırı üretimci ve liberal yönelimlerine eleştirel bakmaya başladı.

F.D. Bu tarz tarımın küresel maliyetini analiz etmek ilginç olurdu. Büyüklerimize her zaman bir kenarda para bulundurmaları ve ucuz yiyecek üretmeleri öğütlenmiş. Ama tüketici soyayla beslenmiş hayvan eti alırken ödemediği parayı, vergileriyle ödüyor, böylece bu ihracatçı tahıl tarımını sübvanse eden Avrupa kasasını dolduruyor. Brezilya gibi soya üreticisi ülkelerdeki düşük fiyatlı soya tarımının yararına, yenebilir tarım ürünlerinin yok edilme maliyetini de buna eklemeliyiz. Son olarak, bu sınaî tarımın yol açtığı toplumsal, ekonomik, çevresel hasarları da hesaba katmak gerekiyor. Bu asla besinlerin fiyatına yansıtılmadı; tabii ki, bir tavuğun kilosunu 10 Frank'tan daha ucuza satabilirler, ama her bir kilo tavuğun yol açtığı ve bedelini toplumun ödediği olumsuz sonuçlar göz ardı ediliyor.

Fetiş bir bitki

● *Tarımın sınaîleştirilmesi sürecinde mısıra özel bir yer veriyorsunuz. Bu bir saplantı değil mi?*

F.D. Aşırı üretimciliğin simgesidir bu bitki ve başarısı uyandırdığı iştah ve yol açtığı hasarlarla ölçülür. Çok önemli bir verimliliği olan bir yaz bitkisidir: Eğer toprak iyi gübrelenirse, randımanı hektar başına 80 ilâ 120 kentali* düzenli olarak bulur, halbuki buğday için bu, bereketli topraklarda en fazla 60 ilâ 100'e çıkar. Yani hayvancılıkta, aynı arazi üzerinde, daha çok üretilebilir ve daha çok hayvan

(*) Yüz kilo ağılığında bir tartı birimi - e.n.

beslenebilir. Mesela hektar başına 1,5 inek yerine, 3 tane beslenebilir. Mısır özellikle azotlu gübrelerin aşırı etkilerine fazla duyarlı bir bitki değildir. "Çöp" bitki de denir, çünkü yetiştirilirken çevre ve su kirlenebilir.

J.B. Amerikan tarım sanayii mısırdan elde edebileceği dolgun kârın kokusunu çabuk aldı (Amerikalı yerlilerin ilk sömürgecilere sunduğu bitkidir mısır). Daha yirmili ve otuzlu yıllardan itibaren, köylüyü her sene tohumunu almak zorunda bırakan melez mısırı dayattı Amerika. Fransa'da, Ulusal Araştırma Merkezi (INRA) ve tohumcular ona çok büyük imkânlar adadılar. Geleneksel olarak ülkenin güneydoğusunun dışına çıkmazken, Atlantiği geçmesinden itibaren, genetik müdahaleyle, Avrupa'nın kuzeyine doğru şaşılacak biçimde yayıldı. Tarlalara dökülen kimyasallar ve melezleştirme sayesinde, *teosint*'in* torunları günümüzde İngiltere, Almanya ve Belçika'da yetiştirilir oldular.

● Büyük bir tarım ilacı tüketicisi olduğu için ekoloji uzmanları mısırı reddediyorlar. Çevresel sonuçlara baktığımızda mısır gerçekten tarım ürünlerinin en kötüsü mü?

F.D. Her şey işletmedeki alternatifli ekimin neresinde yer aldığına bağlı. Özellikleri onu tektip tarımcılığa eğilimli kılar, yani büyük tarımda en yüksek evreye: aynı parsel üzerinde, mısır üstüne mısır yetiştirmek. Zaten ilaçlanmaya doymuyor, tektip tarımcılığı da gerektirmesi işleri bütün alanlarda ağırlaştırıyor. Toprak, bitkiler ve asalak böcekler kimyasal müdahalelere direnç geliştiriyorlar, bunlar için ecza laboratuarları yeni moleküller buluyorlar. Kışın bazen

(*) Meksika ve Guatemala'da yetiştirilen, mısıra benzer tahıl - e.n.

tarlayı bütün otlardan arındırmak gerekir ki her tarafını dirençli asalaklar işgal etmesin.

Bir yaz bitkisi olarak suya çok fazla ihtiyaç duyuyor, böylece suyun kullanımıyla ilgili gerilimin artmasına sebep oluyor. Yeraltı suları birçok bölgede kurumaya yüz tuttu, sadece güneybatıda değil, Poitou-Charentes'ta ve hatta Paris Havzasında bile; sulama için bazı bölgelerde su kaynaklarının yüzde 80 kadarı kullanılıyor. Üstelik, büyük ölçüde sübvanse ediliyor, yatırımlardan (delme, göller, pompaların ve ağın kurulması, vb.) suyun kullanımına kadar sübvanse ediliyor. Tarımcılar bedelin sadece yüzde 10'unu karşılıyorlar, esas olarak birlikler ayakta tutuyor.[5] Yoksa sulama tarımcı için kesinlikle kârlı olmazdı, buna Fransa'nın güneybatısı da dahil.

Hayvancılık bölgesinde yoğun olarak kullanılan yöntem mısırı yazın ekmekten ibaret; kışın da, toprağı çıplak bırakmamak ve maksimum randımanı elde etmek için, çabuk büyüyen ve çok azot isteyen çim, İtalyan çimi ekiliyor. Böylelikle, mısırdan İtalyan çimine, İtalyan çiminden mısıra geçip duruluyor. Toprak, bir kez nisanda bir kez de ekim ayında olmak üzere, yılda iki kez sürülür: Böylece tarımcı daha fazla ağır iş aletlerine yatırım yapıp iş saatlerini atırmak durumunda kalır. En kırılgan topraklar humus açısından gittikçe daha da fakirleşir, işlemesi zorlaşır ve hava durumuyla ilgili rastlantılara karşı daha duyarlı hale gelirler: yazın kuraklık, kışın su fazlası. Böylece, toprağı işlemek için gereken ağır iş aletlerinin üzerine, tarımcı drenaja da yatırım yapmak zorunda kalır ve bazen aynı zamanda, sulamaya da! Çünkü aynı arazide yılda iki kere çok su tüketen ürün ekimi yapıldığında, yağmurölçeri takip etmekte ve doğru zamanı bulmakta hayır vardır! Bu yöntemlerle top-

5 Adour-Garonne Su Ajansı'nın hesaplamalarına göre.

rak tıkanır, beton haline gelir. Sadece bitkileri tutar. Gerisini de kimyasallar halleder.

J.B. Entansif tarımda, sistamatik olarak toprağı ekine adapte etmenin arayışında olursunuz, asla tersi değil. Bu tarımın kökten değişimidir.

● *Uzmanlaşma hayvanlara da el atmış durumda. Çok nitelikli kırsal ırklar yerlerini genetik olarak seçilmiş uzmanlaşmış ırklara bırakıyor. Dişileri döllemek için sürekli aynı "iyi" erkeği kullanmak, daha ileride kendi akrabasını da dölleyeceği için, tehlikeli değil midir?*

F.D. Kırsal kesimdeki hayvancılık bölgelerine bakıldığında, ilk olarak bazı ırkların ağır bastığı görülür, mesela süt hayvancılığında siyah beyaz *Holstein*, ya da sürü halinde emziren *Charolaise* vardır. Hayvan üretiminde genetik müdahale, tıpkı sebzelerde olduğu gibi, iklime, toprağa, yerel yetiştiricilerin uyguladığı besleme tarzına alışık olan, ama yeteri kadar verimli olamamak gibi bir "sakıncaları" olan yerel, kırsal ırkların yok olmasına, azalmasına neden oluyor. Seçicilik yapılırken iki hedef gözetilir: Fiziksel verimin artması (süt üretimi de dahil, üretim kalitesinin önemi çok az) ve Yetiştiricinin daha da geniş bir sürü sahibi olabilmesi için, hayvanın kullanılış ve yetiştirilme kolaylığı. Mesela süt üretiminde her hayvanın verimliliğini artırmak hedeflendi, ama aynı zamanda doğurma kolaylığı, sağılmasını daha mekanik ve otomatik hale getirmek vb. hedeflendi.

Bir ırkın genetik ıslahı sadece bir potansiyel ve sürüyü güttüğünüz şekle göre farklı bir anlamı var. Eğer arabanızı sürekli yüksek hızda ve hoyratça kullanırsanız, çok fazla yaşamaz. Entansif hayvancılıkta da aşağı yukarı durum ay-

nı, ama bunda, temkinli ve hayvanın sağlığını gözeterek kullanmak yerine, yetiştiricilerin neredeyse verimin maksimumunda kullanmaları nasihat ediliyor. Entansif süt üretiminde, bir inek ortalama 2,8 buzağı doğuruyor ve ortalama ömrü beş yılı ancak geçiyor. Bizimki gibi bir hayvancılıkta, köylü tarımında, ineklerimiz on yıldan fazla yaşıyor.

J.B. Koyunculukta da durum aynı. Gelişme metotlarının dayattığı teknik ölçütler, koyun sürüsünün yılda yüzde 35'inin yenilenmesini teşvik ediyor! Gelişme yolunda bunu yapmayan yetiştiricinin iyi bir profesyonel olmadığına hükmediliyor. Buradan sistemin kırılganlığı ortaya çıkıyor: Daha ilk yıldan hayvanlar üretime başlıyor ve ortalama dört yılda da mezbahaya yollanıyor.

5
Tarım doğaya karşı

Bir zamanlar tarımın temel kurallarından biri, toprağın doğasına göre bir çayırın kendi doğal yenilenme sınırları içinde, besleyebileceği hayvan sayısını bilmekti. Bir çiftçi hektar başına, iki inek ya da beş koyun ya da bir at besleyebileceğini bilirdi. Kümes, ona ayrılabilecek hububat tanelerinin miktarı ile sınırlıydı. Domuzlar ise, çiftlikte yetişen patatesle, arpayla ve sütle beslenirdi. Tarım onun hizmetindeki kadın ve erkeklerin düzeyinde idare edilirdi.

Çiftçilerin yerini mühendisler, teknisyenler ve girişimciler alınca, modernleştirilen tarım kendi ham maddesi olan doğaya sırtını döndü. Doğuluların yaptığı gibi, doğanın mekanizmalarını optimum kullanmak için onları daha iyi anlamak yerine, aşırı üretimci model doğaya kafadan çarptı ve onu kendi isteklerine tâbi kıldı. Teknik kimyasal bir silah deposu haline getirmek için savaş düzenine soktu, ki şimdi bunun getirdiği zaraları görüyoruz. Doğanın kısıtlamalarından kurtulunmuş, zaferin aldatıcılığı ancak, tabağında koyunla ve foseptik artıklarla, ya da genetik olarak değiştirilmiş sebzelerle beslenmiş bir sığır eti bulan tüketicinin isyanıyla son bulabilir.

Çiftlikte doping

● *Emekçi Köylülerden Köylü Konfederasyonu'na, hareketinizde başından itibaren hormonlarla savaştınız: Sığırlar, kanatlılar ve domuzlar için büyütme hormonları, inekler için süt üretimini artıran hormon, hepsinin kullanılmasına karşısınız. Neden bunu sürekli reddediyorsunuz?*

F.D. Hayvancılıkta, doğal ya da sentez, büyütme hormonları hayvanlardan maksimum randımanı almaya yarar, ama tüketici için sonuçları, sağlığı ya da etin kalitesi, hiç düşünülmez. Hormon kullanmak, gıda üretimini yapaylaştırmanın yollarından bir tanesidir. Hayvanların doğal ritim ve evrelerini gözeten yöntemlerden gittikçe uzaklaşılıyor. Tarımda aşırı üretimciliğin yöntemlerinden biridir ve sendikal hareketimizin de eski bir kavgasıdır.

1980 yılında Emekçi Köylüler toplu olarak, kasaplık dana yetiştiricilerinin içinde bulundukları durumu, çalıştıkları şirketlerin ve grupların getirdiği, çoğu yasak hormon kullanma zorlamalarını -batma korkusuyla- kınamaya cesaret ettiler. Bu, tüketici hareketiyle başlatılan ve yankı getiren boykotu ateşledi ve birbirini izleyen Tarım bakanlarını - 1980'de Pierre Méhaignerie'den 1988'de Michel Rocard'a kadar- hayvancılıkta "büyümeyi ateşleyiciler"in kullanılmasıyla ilgili çok katı düzenlemeler yapmaya zorladı. Ama bu bakanlar, bu çok kârlı pazardan elde ettikleri kazancın azalmasından başka bir şey düşünmeyen Avrupalı ve özellikle Amerikalı ecza şirketlerinin baskısıyla karşılaştılar. 1988 yılında köylüler ve tüketiciler, AB'nin hayvancılıkta hormon kullanımını yasaklamasıyla zafere ulaştılar, bu da, ABD'yle daha önce belirttiğimiz çatışmaya yol açtı.

J.B. Sığırlarda kullanılan somatotropin* (BST) örneği de aynı derece ilginçtir: OGM'lerde ve böcek ilaçlarında rastladığımız dünya eczacılığının devi Monsanto, fazladan yem vermeden bir ineğin süt üretimini yüzde 20 ilâ 25 artırabilecek bir hormon yaratmak için önemli yatırımlar yaptı. Yıllardır Amerikalı ve Kanadalı hayvancılar bunu kullanabiliyorlar. Seksenli yıllar biter bitmez, AB bu ürünün pazara sürülmesi talebiyle karşılaştı, o sırada tarım gazetelerindeki reklamlar ürünün marifetlerini övüyorlardı: Her zamanki, hayvancılığın, yetiştiricilerin gelirlerinin rekabet gücüyle ilgili marifetleri, vb. Buna karşılık biz de, 1990'da Monsanto-Avrupa'nın Défence'taki** idare binasını basmak gibi çeşitli yöntemlerle kamuoyunun dikkatini çektik.

1994'te AB sosyal ve ekonomik argümanlarımızı duydu ve BST'nin pazara sürülmesi iznini askıya aldığını açıkladı. Diğer yandan, bu hormonun kullanılmasının sütün bileşimine ve kalitesine hiçbir katkı sağlamayacağı anlaşıldı (tam tersine, dengelerinin bozulması ve besin değerinin düşmesi riski vardı). Avrupa üretim fazlasına engel olmak için süt üretimini bir kota politikasıyla sınırlamışken, eğer daha az inek ve daha az çiftlikle daha fazla üretmek ve eczacılara daha fazla iş alanı sağlamak için değilse, neye yarayacaktı bu hormon?

F.D. Bugün Ecza firmaları AB'yi 1994'teki kararına döndürmek için ağız değiştiriyorlar: BST bir hormon değildir -çünkü bu kelime korkutuyor- doğal bir proteindir, yararlı ve zararsızdır. Bildiğimiz nakarat... Dünya Ticaret Örgütü'yle *alimentarius Kodeks*'in kuralları ve vatandaşların -tüketicilerle köylüler- beklentileri arasında sıkışmış, Avrupa Birliği hormonlar konusunda net bir tavır koyamadı.

(*) Büyümeyi etkileyen bir hormon türü - e.n.

(**) Défence. Paris'in çok katlı binalardan oluşan yeni iş merkezi ve yerleşim bölgelerinden - ç.n.

Bir yandan, uluslararası merciler gıda ve tarım ürünlerinin serbest değiş tokuşuna, bir ülkenin kendini sakınmak istediği ürünlerin insan sağlığını tehlikeye attığının bilimsel kanıtı getirilmedikçe hiçbir kısıtlama kabul etmiyor. Serbest değiş tokuş kuralları ne bir tedbir ilkesi, ne de daha az çevreci de olsa, toplumsal meşruiyet kabul ediyor. Bu, insanlara ve arazilere karşı, bilim destekli bir pazardır.

Diğer yandan da, serbest değiş tokuş ve bu ürünlerin -hormonlar ve aynı zamanda OGMler, antibiyotikler- sıhhî ve toplumsal tehlikeleri hakkında inançları ne olursa olsun, Avrupa Komisyonu ve üye devletler, vatandaşlarının besinsel kaygılarından çekiniyorlar, tabii bunun ticaret zincirinde meydana getireceği ekonomik sonuçlardan da korkuyorlar.

● *Hormonlar bugün hâlâ kullanılıyor mu?*

F.D. Prensip olarak yasak. Ama genellikle, Fransa'nın hemen her yerinde, adalet yasağın çiğnendiğini ortaya çıkarıyor ve çoğunlukla, ürünü kullananı cezalandırıyor, yani hormon "iğnesi yapılmış" hayvan mezbahasında yakalanan yetiştiriciyi cezalandırıyor. Köylü Konfederasyonu bu davalara sistemli bir biçimde müdahil olarak katılma yolunu seçti. Ama bu yasak ürünlerin geldiğini ve dağıtıldığı ticari yolu yakalamayı beceremiyoruz, ya da çok az becerebiliyoruz. "*Dealer*"lar nadiren yakalanıp cezalandırılıyorlar. Bu iyi-kötü mafya şebekelerin, görevi yasağı resmen temin etmek olanlara kadar, suç ortakları, sayısız hatır yardımı yapanı olmadığını düşünmek hata olur. Buzdağının sadece su üzerinde kalan kısmını biliyoruz.

● *Hormonlar insan sağlığına zararlı mı?*

F.D. Bazı sentez hormonların, özellikle içinde hayvanlarda doğal olarak bulunmayan moleküller barındıranların kanserojen olduğu uzun zaman önce kanıtlandı. Dünyanın her yerinde, bu hormonlar uygulamada yasak. Ama ticaretine tutarlı olarak engel olunamıyor: Sportif dopinglerde olduğu gibi, bazılarını yakalamak güç. Bazı hormonlar ise ancak belirli bir dozdan sonra tehlikeli oluyor. Son olarak, şimdilik zararsız olduğu kabul edilenlerin ise yararı da yok. Tıpkı sportif karşılaşmalarda olduğu gibi, hayvancılıkta da dopingli ürünlerin kullanımı, kısa vadeli ekonomik çıkar sağlıyor. Tehlikeli maddeler tüketicinin haberi olmadan kullanılıyor: AB'nin bilimadamları, dünya pazarında satılan bazı Amerikan sığır etlerinin ABD'de yasaklanmış hormonlar içerdiğini gösterdi. Bu ürünlerin tümüyle yasaklanmasını istememizin yanı sıra, üretimin doğal evresine ve ritmine saygılı olma ilkesini de talep ediyoruz.

J.B. OGM'ler konusunda olduğu gibi, tek başımıza farmakolojik finansal güçlere karşı etkili bir biçimde karşı koyamayacağımıza kani oldum. Lobiler büyük bir hızla birleşiyorlar, dolayısıyla da çeşitli politik karar alıcılar üzerinde baskı yapabilmelerini sağlayacak olanaklara sahipler. Köylüsü, tüketicisi, ekolojisti, vb., ancak hep birlikte harekete geçersek direnebilir ve mümkünse kazanabiliriz. Bu sebeple 1992'de, Köylüler-Tüketiciler-Ekolojistler Ortaklığını kurduk.

Ocak 1996'da, ABD, DTÖ nezdinde, Avrupalılar'ın hormonlu etleri ithal etmeyi reddetmesine karşı dava açtı. ABD'nin arkasında Kanada, Arjantin, Avustralya, Yeni Zellanda ve Güney Afrika gibi ülkeler Avrupa pazarının açılması için pusuda bekliyorlardı. Avrupalı sorumlu Franz

Fischler'in gerçekleştirdiği ve hayvancılıkta kullanılan beş ayrı hormonun zararsız olduğu sonucuna varılan uluslararası bilimsel konferans sayesinde rahatlamışlardı. 12 Ocak 1996'da, hormonsuz et üretimi için Avrupalı bir kampanya çerçevesinde, Paris'teki Doğal Tarih Müzesi'ne, tarımsal üretim sürdürüldüğü vakit doğal birer kalıntı haline gelecek Gertrude'le Laurette'i (bir inekle buzağısını) sembolik olarak soktuk. Konfederasyon'daki yetiştiriciler dışında, gösteri Köylüler-Tüketiciler-Ekolojistler Ortaklığı'ndan militanları ve hormonla şişirilmiş yapay et dolandırıcılığını kınayan önemli bilimadamlarını bir araya getirdi: "Et fiyatına su satılıyor."

Bunu takip eden 16 Ocak günü, Avrupa Parlamentosu hormonlu et ithalatı yasağından vazgeçmeme isteğini korudu. Bu karardan sonra, kararlılığımız ve eylemlerimizin etkisi FNSEA'yı da bu yönde tutum belirlemek zorunda bıraktı, oysa yıllardır, teknik ilerleme adına, sadece kısa vadeli kazançlarını düşünebilen bazı kooperatif sorumluları ve gruplarla aynı yolu izliyordu: fazladan yüzde 5 ilâ 10 kesilmiş et için hormon kullanarak sığır başına 500 ilâ 1.000 frank kazanmak.

Et üretmek için hormon izni sorunu sürekli geri dönüyordu, çünkü güçlü finansal çıkarlar bu yöne sürüklüyordu: küçük bir bölümü için yetiştiriciler, diğer bölümü içinse ecza laboratuarları, uyuşturucu tüccarları. Ve bir de, daha sinsice ama daha az ısrarlı değil, okul kantinlerinin donmuş et mezbahalarının çıkarı: ilgili sanayilerin kâr marjlarının büyümesi, kesmeyi ve dönüştürmeyi otomatikleştirmek için kesimliklerin standartlaştırılmasından geçiyor. Hormonlar ve anabolizanlar standartlaştırmayı kolaylaştırırlar.

● *Hormonun dışında, gelişmeyi hızlandırıcı etkin bir başka madde var mı?*

J.B. Muhakkak. Antibiyotikler, insan ve hayvan sağlığı için başlıca ilaçlardır. Ama bazı üretimlerde, gelişmeyi hızlandırmak gibi başka amaçlarla da kullanılırlar, mikrobik kuşatmayı temizlemek ve hayvanların bağışıklık sistemleri zayıfladığından, sürülerin sağlık durumlarının hassaslığını telafi etmek için kullanılırlar. Bu hassaslığın sebebi hayvancılığın ve performansların yoğunlaştırılmasıdır: Yılda sekiz ilâ on bin kilo süt vermeye zorlanan bir inek, yılda altı bin kilo sütle yetinilen aynı ineğe kıyasla çok daha hassastır ve her türlü sağlık sorununa çok daha duyarlıdır. Toprak dışındaki üretimde problem çok daha vahim; mesela domuzculukta, dişi domuz başına veteriner masraflarının üretim ölçeğine bağlı olarak hızla arttığı saptanıyor: 60 ilâ 80 domuzlu hayvancılıkla, 300 domuzluk hayvancılık arasında bu masraflar ikiye, hatta daha fazlasına katlanır. Bu tip sürülerden gelen ve tüketime sunulan hayvanların etinde, bozulma durumlarına göre az veya çok, yabancı madde olma riski vardır.

Gıdalara yapılan ilaç takviyesinde antibiyotiklerin seçimi ve dozajı çoğu zaman veteriner kontrolünde yapılmıyor. Otuz yıl önce insanların antibiyotiklere karşı dirençli bilinmiyordu; bugün bu, büyüyen bir kaygı haline geldi. Bunun sebebi aşırı ilaç almaya olan genel eğilim, ama aynı zamanda, hayvancılıkta da antibiyotik kullanımını abartmak. Örneğin birkaç yıl önce Danimarka'da bir kişinin, cerrahi müdahale gerektiren bir sağlık sorunu olmuştu. Tedavi sırasında doktorlar kadının ihtiyaç duyduğu antibiyotiğe karşı dirençli olduğunu gördüler: Tükettiği etin içindeki antibiyotiğin kurbanı olmuştu. Öldü bu yüzden!

F.D. Hayvan beslemekte kullanılan antibiyotiklerin bir bölümünden kaçınılmaz olarak vazgeçilmesi yönündeki Avrupa talimatlarının yürürlüğe girmesiyle, yetiştirme metotları ve boyla ilgili sorun hemen ortaya çıktı. Örneğin tavşancılık. Birkaç yılda, tavukçuluk modeliyle tavşanlar da sınaîleşterildi. Artık yaban kekiği koparıp yiyen ve yeşillikler içinde gırgır geçen tavşan imajı kalmadı: bunun yerini yüzlerce tavşanın kapalı atmosferde, un ve taneciklerle beslenerek yetiştirilmesi aldı. On yıldan daha kısa bir sürede, zorlayarak, bir tavşan yavrusunun semirme süresini yüzde 20'den fazla azaltan bir genetik ıslah yaptılar.

Yüzlerce köylü, ya tarım sektörüne girmek, ya da bir başka sektördeki kriz yüzünden ek gelir bulmak adına kurtuluşu büyük ölçekli tavşancılıkta aradılar, gıda şirketlerinin, grupların ve mezbahaların tavsiyeleriyle Ziraat Bankası'ndan kredi alarak borçlandılar. Ama sonunda tavşanların bağırsaklarında oluşan bir salgın hastalık yayıldı: Bunun yol açtığı sindirim bozukluğu bütün hayvancılığı kırıp geçirdi (krizin en şiddetli olduğu dönemde ölüm oranı yüzde 70'lere ulaşıyordu). Yoğunlaştırma konusunda bu kadar atik olan teknisyen ve araştırmacılar, iki yıldan beri, tavşanların barsaklarını bozan şeyin ne olduğunu teşhis etmekten ve hastalığın önüne geçmekten tamamen acizler. Kısa vadede tek çözüm: Pazarın rekabetçiliğine ve kurallarına uygun olacak sürünün sağlık durumunu düzeltmek için, antibiyotik dozunu, bazen aşırıya kaçarak artırmaktı. Bazıları, sadece insan hastalıklarının tedavisinde kullanılmak için ayrılmış antibiyotiklere yöneldiler. Bu çok tehlikeli.

İşte tüm bunlar tavşan endüstrisinin bir çıkmazda olduğunu düşündürüyor. Ama bunun sonuçlarına bir tek tuzağa düşen yetiştiricinin katlanması ve geçinmek için, tüketicinin sağlığını potansiyel olarak tehlikeye atan çözümlere

yönelmesi yanlış olur. Gerektiğinde bu yetiştiricilerin durumunu düzeltecek bir plan uygulanması için kolektif sorumlular bulunmalıdır: kendilerinin sorumlu olmadığı zararlarını telafi etmek, başka bir yolla tavşan üretmek ya da başka bir tarımsal faaliyet yapmak gibi...

OGM'ler: Canlıların üzerinde hold-up

● *7 Ocak 1998'de Lot-et-Garonne'daki Neraclı Novartis topluluğunun genetik müdahaleye uğramış mısır stoğunu imha ettiniz. 5 Haziran 1999'da Montpellier'de CIRAD'ın diktiği genetik olarak oynanmış pirinç fidanlarına karşı da aynı şeyi tekrarladınız. Ve Kasım 1999'da, Washington'dan Seattle'a, ikiniz Amerikalı köylü ve tüketicilerle birlikte "Frankenstein Food"u, yani genetik olarak değiştirilmiş gıdaları protesto ettiniz. Niçin OGM'lere karşısınız?*

J.B. Kendimizi onların doğası hakkında sorguluyoruz ve tarımda kullanılmalarını reddediyoruz. Bu bitkilerin doğal "programlarını" değiştirdiler. Bitkilerin genomuna müdahale ediliyor - genom, bir bitkiyi oluşturan genlerin bütünüdür. Genleri kromozomlar taşıyor: bu işin prensibi, doğrudan müdahaleyle bitkiye yabancı olan -ama istenilen özelliğe sahip- bir geni bu bitkinin bir kromozomuna yerleştirmektir. Bazı bilimadamlarının söylediğine göre, bitkisel, hayvansal, insanî olmasından bağımsız, bu genleri hiç sorunsuz birbirine karıştırabilirmişiz. Hedeflenen "iyileştirici" ölçütleri izleyerek, bitkiyle hayvan, insanla keçi evlendiriliyor. Böylece, bir kolera bakterisinin geni yoncada, tavuğunki patateste, akrebinki pamukta, balığınki domates ve çilekte, ateşböceğininki balıkta, alabalığınki sazanda, hamsterınki tütünde, tütününki marulda, insanmki domateste,

patateste ve koyunda bulunabiliyor...[2]

Bu ne işe yarıyor? Bir bitki veya hayvanla genetik olarak oynanması, daha sonra kendi kendine üreyecek genetik değişime uğramış bütün hayvan ve bitkilerin, sınaî patentle, sahibi olmak anlamına geliyor. Sonra, tohumları kendileri patentlemek üzere satın alıp, ya da pazardan kaldırıp, bütün türün sahibi olmak anlamına geliyor. Bunu bilince, ne işe yaradığı da hemen anlaşılıyor. Sanayi yasası böyle, pazarın kuralları canlılara uygulanıyor. Genetik müdahale canlıya egemen olmanın bir yoludur.

● *OGM'lerin mesleğinizi icra etmenize bir yararı olur mu?*

J.B. İşimizi yapmak için OMG'lere ihtiyacımız yok. Tarımda, aşırı üretimciliğin, özellikle de ilaçların öldürmeyi beceremediği asalakların (böcek ve zararlı otlar) yoğunlaştığı tektip tarımın getirdiği sorunları tehlikeli bir biçimde yanlış çözmekten başka bir işe yaramıyorlar. Bu şekilde bir mısır kromozomuna, doğal olarak böcek öldüren bir organizmanın geni sokuluyor, yani bitkilerdeki asalakları öldüren kimyasal bir molekül yaratarak. Açıkçası mısır tüm büyüme döneminde böcek ilacını üretmeye ve taşımaya devam eder. Bir tırtıl mısır tanesini kemirdiği zaman, olay yerinde can verir. Başka bir örnek, zararlı ot ilaçlarına karşı dirençli olması için genetik olarak değiştirilmiş bir kolza tarlası (ot ilacını da OGM kolzaları satan firma satmış), böylelikle ilaçla birlikte sulanabilir, "aşılanmış" bitkiye bir zarar gelmez. Ve böylelikle, toprakla ya da genetik kirlenmeyle ilgilenmeden, daha geniş alanlarda tektip tarımcılığa devam edilir. Olacak şey değil!

---

2 Arnaud Apotheker, *Du poisson dans les fraises*, La Découverte, Paris, 1999.

Tahıldaki böcek ilacı kolay kolay kaybolmaz: bizim mısırlarımızda da, asmakurdu denen asalak böcekler (mısırın sapını yiyen bir kelebek) aynı zamanda zehiri de yutarlar. Böcek ilaçları gıda zinciri içinde yoğunlaşıp birikirler. İnsan da bu zincirin ucundaki en büyük hayvandır. Öte yandan, bitkilerin genetik olarak değiştirilmesi için gerekli "işlemler" bazen "golcü" gen olarak antibiyotik kullanırlar, böylece antibiyotiklere karşı dirençli genler bölünerek çoğalır ve insana yansıması tehlikesi doğar. Brezilya'da, genetik müdahaleye uğramış soyanın beslenmede kullanılmasının fazlalaşmasıyla, soyaya karşı alerjinin de arttığı ortaya çıkarıldı. Bu konudaki son endişe: genetik olarak değiştirilmiş patates yiyen laboratuar fareleri ciddi bağışıklık sıkıntıları çekiyorlar. Sonuçta, OGM'lerde toplanan ya da yayılan zehirli maddelerin, gıda zincirinde birikmesi üzerine, ya da birçok farklı OGM artığının birleşmesi üzerine hiçbir araştırma yapılmadı. Bu "kartopu etkisi" dediğimiz ilerledikçe büyüyen tehlikeler hesaplanmadı.

● *Bu riskler bitki örtüsünü ve o bölgede yaşayan hayvanları da tehdit ediyor mu?*

F.D. Bize göre, OGM'lerin oluşturduğu en büyük tehlike, doğaya yayılması, çünkü bioçeşitliliğe çok ciddi ve dönüşü olmayan zararlar verebilir. Polenlerin her zamanki vasıtaları olan arılar ve rüzgâr, OGM'li polenleri alıp, komşunun geleneksel ekininin üzerine, hatta yakınlardaki işlenmemiş toprakta bulunan yabani otların üzerine bırakıyorlar. Böylece civardaki bitkiler, genetik olarak değiştirilmiş bitkilerin içerdiği böcek ve ot ilaçlarına karşı dirençli hale gelirler. İkinci tip bir cangıl hemen burnumuzun dibinde: "deli otlar" kontrol edilemez biçimde çoğalıyorlar ve zamanla do-

ğal olan bütün bitkiler yok olacak. Buradan da, bioçeşitliliğin radikal, şiddetli ve kontrolsüz dönüşümü tehlikesi ortaya çıkıyor. ABD'de daha şimdiden OGM'lerin bazı kelebek türleri üzerinde yaptığı tahribat gözleniyor.

● *OGM'li tarlaları, kirletebileceği diğer ekinlerden izole etmek bu korkuları giderme imkânı sağlar mı?*

J.B. Bu yayılma riskini savuşturmak için, yönetmelikler OGM'li tarım etrafında bir "koruma alanı" olmasını öngörüyor. Ama bunun hiçbir faydası yok. ABD'de, genetik yapısıyla oynanmış tarlaların çevresinde, elli metre genişliğinde ekilmemiş toprak şeritleri bırakıldığı halde, kolzalar üzerine yapılan son testler tozlanmanın 4,5 km'ye kadar ulaştığını gösteriyor. Bugün artık, OGM'li tarımın diğer bütün tarımları dışlayıcı olduğu anlaşılıyor. OGM'lerin soktuğu genetik kirlenme, onu kullanmak istemeyen tarımcıların üretimlerinde o maddelerden bulunmadığını garanti etmelerini pratik olarak imkânsız kılıyor. Bu kirlenme, potansiyel de olsa, tarlaları OGM'li tarlalara yakın olan tarımcılar hakkında, bio etiketlerini kaybedebilecekleri için ciddi bir önyargıya sebep oluyor. Bu, totaliter bir teknik. OGM'lere hayır demek lazım, başka alternatif yok.

● *Peki bu OGM'leri ticarete sunmadan önce herhangi bir testten geçirmediler mi?*

J.B. Büyük tohum ve ecza şirketleri oldubitti politikası üzerine bir kumar oynadılar: gıda zincirine ve çevreye yayılmış olduktan itibaren, OGM'yi geri dönülmez kılmak (Özellikle de ABD ve Güney Amerika'dan getirilen soya ve

mısır gibi ürünlerle). Ve devletler tarafından asgari bir yönetmelik elde etmek.

Eğer OGM'nin gıda zinciri ve çevre üzerindeki etkilerinin, ki bu kaçınılmazdır, tahmini bedeli hesap edilecek olursa (çok yüksek, çünkü bu değerlendirme beş ilâ on yıl sürebilir), bu ürünlerin kârlı olmadığının görüleceğinden eminiz. Ama bu değerlendirmeler hiç yapılmadı. Diğer yandan, OGM'lerin yüzde 98'i böcek ilacı içerdiği halde, zehirbilim komisyonlarının görüşüne sunulmuyor, oysa bütün zararlı ot ve böcek ilaçları bu komisyondan geçmek zorundadır. Kimyasal tarım şirketleri, imajları tüketicinin gözünde yerle bir olmasın diye ve pazara sürmeden önce fazladan bir idari formaliteyi engellemek için, OGM'yi sağlığa zararlı ürünler arasında göstermemeye çabaladılar.

F.D. Şunu da eklemekte yarar var, fiziksel ve ticari ömrü on yıl olarak açıklanan OGM'ler çok daha kısa bir süre etkin olabiliyorlar. Asalak bitki ve böcekler alışarak, "müdahale"ye dirençli hale geliyorlar. O zaman böcek ilacını, dolayısıyla OGM'yi değiştirmek gerekiyor, yoksa şirket pazarını kaybeder. Ve bu sebeple, bu etkinlik kısıtlılığını engellemek için, çiftçilere aynı tarlaya aynı anda "OGM'siz" çeşitlilikler de ekerek asalaklara sığınak sağlamalarını ve çok çabuk alışmalarına mani olmalarını önerecek kadar saçmalığı uzatıyorlar. Ocak 2.000'de ABD çevre bakanlığının yaptığı da tam buydu işte, aynı amaçla, çiftçilerinin belli bir parseldeki OGM'lere yüzde 50 çeşitlilik katmalarını istedi. Çok tuhaf doğrusu!

● *Peki Fransa'da bu işler nasıl oluyor?*

J.B. Her şey gizlilik içinde yürütülüyor: Örneğin Fransız hükümeti yurttaşlarını, özellikle de deney alanlarının yakının-

daki tarla sahibi çiftçileri bilgilendirmeyi reddediyor. 1997'de AB ve kamu güçleri mısırın ilk çeşitlerinin ticaretine yeşil ışık yaktığı zaman, komuoyunu uyandırmak ve hükümeti daha temkinli davranmaya zorlamak için Köylü Konfederasyonu'nun eylemleri gerekli oldu. Aslında alınmış hiçbir gerçek tedbir yoktu. "OGM deneyleri"nin yapıldığı bölgelerin listesini bilmek neredeyse imkânsızdı. Vatandaşları belediyelerini sorgulamaya ve kendi bölgelerinde OGM kullanılmasını yasaklayan bir belediye kararı çıkarttırmaya davet ettim.

Bir hakim olma tekniği

● *OGM'lerin patent almayı sağladığını söylediniz. Sizce bir canlıya patent koymanın getireceği sorunlar nelerdir?*

F.D. OGM'lerin teknolojisi canlının patentlenmesi olmadan yürümez. Biz buna temelden karşıyız. Ahlâkî açıdan, patentlemek, sonsuza kadar hiçbir dış müdahale olmaksızın kendini yeniden üretebilecek bir organizma üzerinde mülkiyet hakkı elde etmek demektir, yani yaşamın sahibi olmak anlamına geliyor: bu da Felsefi ve dinî tartışmaların önünü açar.

Ayrıca, daha düz olarak, canlının patentlenmesiyle ilgili sorulan bir soru da, manipülasyonla yapısına yabancı bir gen sokulan organizma, bir insan icadı, dolayısıyla da patentlenmeye elverişli bir hale gelir mi? Biz hayır diyoruz. Nitekim yasal olarak, patent sadece yenilik özelliği taşıyan ve sanayide uygulanabilirliği olan buluşları korumak içindir. Genetik oynamalarda, ancak oynamanın tekniği patent hakkı alabilir. Ama bunun da tohumcu şirkete hiçbir faydası olmaz: Bırakın kârlı olmasını, icadın kaynağına, laboratuara hak payı ödemek zorunda kalırlar.

Bana göre, canlının patentlenmesi temel olarak kabul edilemez. Yaşam patentlenemez. Bu kesin. Bir canlı organizmanın patentlenmesi ya da bir bölümünün patentinin olması, bu yüzyılın en büyük dolandırıcılıklarından biridir.

J.B. OGM'ler bir hakim olma tekniğidir. Ve patent hakkı da bu hakimiyeti sağlayan en önemli araçtır. İlk OGM'lerin mısır olması, yani ABD'de sınaîleşen ilk ekin olması bir raslantı değil. Amerikalı büyük tohum üreticileri mısır üzerinde çalışmaya başladıklarında, tohumunu özelleştirmek için melezlerini yaptılar, çünkü melezin tohumu kendini yeniden üretmeyi beceremez: onu yeniden ekemezsiniz. Bu, sınaî üretimin ilk aşamasıydı. Melezleştirmeyle, biliyorlardı ki çiftçiler her sene yeni tohum alacaklar, oysa geleneksel tarımda, çeşitlilik ve otogamlarla[3] birlikte, çiftçi de ertesi yıl yeniden ekmek üzere hasatından bir parça tohum tanesi saklardı.

Sanayileşmeyi izleyen evrede, tarımsal kimyanın hem tohumları hem de müdahale ürünlerini egemenliği altına almak için inanılmaz yatırımlar yaptığına şahit olduk. Müdahale ürünlerini yapan beş ya da altı dünya kimya devi, tohum şirketlerini satın aldılar ve birbirine bağlı bir ürün zincirine sahip olmak için OGM'leri piyasaya sürmeye çalıştılar: tohum tanesini, birlikte satıldığı müdahale ürününe adapte etmek için genetik olarak dönüştürdüler. Kendi kendini yok eden tohumların üretilmesiyle de bu mantık sürdürüldü: bu tekniğin adı "Terminatör". Bitkinin genetik kalıtına, bir kere olgunlaştıktan sonra bir daha filizlenmesini engelleyen bir gen sokuluyor. Melezleştirmeyle elde edilmeyen bitkiler konusunda, tohumcuları özellikle ilgilendiren bir durum. Mükemmel bir ekonomik mantık: yatırımın yüzde 100 geri dönmesini sağlıyor. Dahası tohumcu, köylülere karşı "patent hır-

3 Otogam: Bitkilerin kendi kendini dölleyebilme ve yeniden üreyebilme özellikleridir.

sızlığı" için yasalaşan masraftan da tasarruf ediyor. Sonuç olarak, genetik değişikliğe uğramış patent "korumalı" her tohum tanesi "mucidinin" malıdır. Kendilerini yaşamın sahibi yapan bu yasal düzenden güç alan tohum şirketleri, bir önceki hasatın bir bölümünden ayrılmış OGM'yi yeniden eken her çiftçinin hukuken peşine düşerler! ABD'de şirketler, dedektif tutuyorlar, telefonla ihbar hatları açıyorlar, tarlaları imha etmeye geliyorlar ve imtiyaz hakkını ödemeden OGM'li tohum eken çiftçilere dava açıyorlar.

Bu uygulamalar bütün dünyada bilinen, bin yıllık, atadan kalma, bir sonraki ekim için hasattan ayırma hakkını ihlâl ediyor. Bu, çiftlik tohumu dediğimiz şeydir ve o olmasaydı, tarım diye bir şey de olamazdı.

Köylü kesiminin geçinebilmesi için çok önemli bir şeydir bu. Şu son birkaç yıla kadar, sanayileşmiş ülkelerde bile, bu gelenek "bitki üretme" hakkı olarak kabul görüyordu: yeni bitki çeşitleri yaratanların çıkarlarını, seçerek, korumak için düzenlenmiş bir haktı. Bu hak patente göre çok daha az totaliter: Yetiştirici tohumunun çoğalmasından bir imtiyaz hakkı elde ediyor. Çoğaltan kişi bunları sattığı zaman yeni türler yaratmak için kullanmak isteyen herkes almakta serbestti; kendi işletmesinde kullanmaması koşuluyla çiftçi de serbestti. Ama günümüzde, tohumcular bu hakkı terk ettiler ve çok daha kârlı olan patenti tercih ettiler. Patentin kötü bir taklidi olarak, tohumcular köylülerden, çiftlik tohumlarını kullandıkları zaman bir vergi istiyor! Bizim de üye olduğumuz CNDSF'nin (Ulusal Tohum Çiftliklerini Koruma Koordinasyonu'nun[3] bu yeni şantaja karşı olma nedeni de bu zaten.

Kamuoyunun baskısıyla, bu konunun başını çeken firmalardan Monsanto, 1999 yılında "terminatör"den vazgeç-

3 CNDSF, Köylü Konfederasyonu'nu, MODEF'i ve Kırsal Koordinasyon'u bir araya getiriyor.

tiğini resmen açıkladı, ama rakiplerinin bu tip projeleri olduğu hakkında bir şey duymadık.

● *Bütün tohum türlerini düşündüğümüzde, bioçeşitliliğin zarar görmesi ekili bitkileri de etkiler mi?*

J.B. Bana çok temel görünen pirinç örneğini ele alalım: Asya'da, yüksekliğe, nem oranına, lezzetine ya da biçimine göre, tam yüz kırk bin çeşit pirinç var - ova pirinci, uzun olanlar, kısa olanlar ve hatta şifalı pirinç. Gerçek bir pirinç uygarlığı... Çokuluslu şirketler sadece beş ya da altı tanesi üzerinde çalışıyorlar (genetik olarak dönüştürmek üzere) ve onları entansif tarım modeline sokuyorlar; Asya'daki bazı ülkelerde, bu beş çeşit pirinç, ekilmiş toprakların yüzde 60 ilâ 70'ini oluşturuyor. Beslenme ve sosyokültürel bir sistem üretme kapasitesi olarak algılanan köylü tarımına bu şekilde yardım ediliyor. Bunun, genetetik dönüştürme tekniğinin ağır bir isteği olduğuna inanıyorum.

Ama canlının patentlenmesi sadece tarımı bağlamıyor. Dünyanın tüm genetik kalıtını yağmalayarak bütün şerrini uyguluyor. Birleşmiş Milletler'in gelişmeyle ilgili programı, kimyasal tarım firmalarının "biyolojik korsanlığının" yıllık maliyetini 4 milyar dolar olarak hesaplıyor. Gezegenin genetik hazinesinin büyük bir kısmı Güney ülkelerinde bulunuyor, ama canlının, hukuki koruma altında, dönüştürülmesi ve sahiplenilmesi için gerekli teknikleri ve uzmanlıkları büyük ölçüde zengin ülkeler ellerinde tutuyorlar. Büyük çokuluslu kuruluşların genetik araştırmacıları, ekonomik olarak değerlendirilebilecek nadir türleri araştırmak için Güney ülkelerini sömürüyorlar. Hindistan'daki tespihağacı örneği bu konuda aydınlatıcı olacaktır:[4] şifa veren,

4 Jeremy Rifkin, *Le siècle biotech*, *La Découverte*, Paris, 1998, sayfa.77.

böcek öldüren, ilaç olan, çıra olabilen, besleyici erdemleri onu neredeyse kutsal bir bitki yapıyor ve binlerce yıldır gerçek bir kült haline getiriyor. Oysa bir Amerikan firması, bitkinin etkin böcek öldüme maddesini ayırmayı akıl etti ve onu patentledi. Hintliler tespih ağacının bu etkin maddesini çok öncelerden ayırmışlardı, ama tespih ağacının halka ait olduğunu düşündükleri için, kesinlikle bu etkin maddeyi ve tekniği sahiplenme fikri akıllarına gelmemişti.

Bugün, bu bitkiyi kullanma haklarını elinde tutan şirketin, bitkinin doğal böcek öldürücü özelliği şirketin ürettiği böcek ilacıyla rekabet ettiği için, Hintlilerin bu bitkiyi kullanmalarını engellemeleri endişe verici bir durum.

● *Tarımbilimi üzerine kamusal araştırmalar yapılması size göre genel bir sorun oluşturuyor mu?*

J.B. Bu, araştırmanın organizasyonu ve bilimadamlarımn formasyonuyla ilgili bir sorun. Araştırma karmaşıklaşıyor: Çokdisiplinli olacağına parçalara ayrılarak yapılıyor. Belli başlı araştırma ekipleri, sosyologlarla ya da ekonomistlerle görüşmüyorlar. Araştırmada, farklı tarım alanlarına ve zincirlerine göre mutlak bir ayrılık var. Her ekip, araştırma imkânlarına bağlı olarak, kredisi kadar iş görüyor ve işlerini optimize etmeye çalışıyor, küresel bir sisteme, aynı tarım modeline katıldığını düşün(e)miyor. Öncelikle kendi çıkarlarını gözeten özel şirketlerin ya da tarım odalarının çeşitli talimatlarıyla kredilerin önü açıldı. Bir bitkinin verimini artırmak için o bitkinin hastalığı üzerinde, gen yapısı üzerinde çalışılıyor, ama küresel olarak tarımın yeri üzerinde, ya da araştırmanın tarım için rolünün ne olduğu üzerinde çalışılmıyor. Hatta Ulusal Araştırma Merkezi'nin -tarım- araştırmanın sosyal amacı üzerine olan bu diyalogu ve sorgulamayı yaptırtması gerekirdi.

Aynı zamanda araştırmacıların formasyonuyla da ilgili bir sorun var: Ortaokuldan üniversiteye, formasyonları işlerinin ekonomik, sosyal, felsefi özelliklerini içermiyor, ya da pratik olarak içermiyor. Bir anlamda habersizler. Araştırmanın en büyük dramı, araştırmacıların artık meslekleri, mesleklerinin toplumdaki, hayattaki yeri hakkında küresel bir düşünceleri yok. Araçların amaçlara baskın çıktığı bir dünyada, yararcı bir dünya görüşüne sahip olmak için fazla kalabalıklar. İşte bu noktada, kendi kurallarını dayatan bir teknisyen sistemden bahsedebiliriz.

Gezegeni beslemek?

● *OGM yandaşları, OGM sayesinde daha çok, daha ucuza ve daha az kimyasal ürün katarak, dünyadaki açlık sorununun yok edilebileceğini söylüyorlar.*

J.B. Yalan söylüyorlar. OGM'lerin tekniği dünyadaki açlık sorunlarına cevap vermez. Bugün Amerikalı köylülerin, üretimde düşük verim nedeniyle OGM tüccarlarına açtıkları davalar bunun en güzel kanıtı. Birkaç yılın sonunda, OGM'li çeşitlerin performanslarının, geleneksel tarımın altında kaldığını gördüler. Bu, ticari şirketlerin söylemlerini tamamen yalanlayan yeni bir olgu. Geleneksel entansif tarıma oranla daha az randıman, tohum başına daha yüksek fiyat ve bakım ürünlerinde eşit masraf: Dedikleri gibi genetik dönüştürmenin güvenilirliği temin edilmedi... Bu teknik sadece baştan savma bir onarım, büyük ölçüde kimyasal tarım şirketlerinin reklamlarıyla yerleştirilmiş ve vaat ettiği düzeltmeleri aslında yapmıyor.

Üstelik, açlık ve az gelişmişlik sorunlarının, ekonomik, toplumsal, dolayısıyla alışveriş organizasyonu politikaların-

dan bağımsız olarak, sadece üretim tekniklerinden kaynaklandığına kimse gerçekten inanmıyor. Yine örnek olarak Asya'daki gen takviyeli pirinç örneğini ele alalım. Tarımın sanayileşmesiyle birlikte pek çok köylü yoksullaştı: kullanılan türleri azaltarak, tohum fiyatlarını yükselterek, kendi tarlasından elde ettiği bedava tohumu yeniden ekmesini yasaklayarak, toprağa göre tarım yapmayarak... Bu "kurtarıcı" uygulamalar, bu tarım tipi, milyonlarca köylüyü sokağa atıyor ve gelişmekte olan ülkelerin büyük şehirlerinin civarındaki yörekentlerin şişmesine katkıda bulunuyor, yeni bir gıda kıtlığı sorunu yaratıyor.

Çok yoğun bir ülke olan Filipinler'de, küçük parsellerde tarım yapılırken geleneksel türler OGM akımıyla kirlendi. Filipin devleti, Uluslararası Para Fonu'nun yardımıyla tohumculuğun devlerine ayrılmış 80.000 parça bulunduran bir gen bankası kurdu. Arazinin bütünü kirlenir kirlenmez köylülerin yoksun kalacağı bioçeşitliliğe ulaşmış olacaklar. Yani kısa bir zamanda, entansif pirinç ekimi yapılan arazilerin yüzde 40 ilâ 60'ı genetik müdahaleye uğramış oldu.

● *Peki ya Çin'de?*

J.B. Genetik olarak değişmiş pirinçleriyle en tehlikeli ülkelerden biri. Tümüyle dışa kapalı bu gibi kültürler üzerine fazla fikrimiz olmadığı için bildiğimiz kadarıyla Çin'in OGM üreticileri sıralamasında ABD, Arjantin ve Kanada'nın arkasından dördüncü olduğunu söyleyebiliriz. Bu uygulama tümüyle, 250 milyon çiftçiyi yok etmek isteyen şimdiki Çin hükümetinin mantığında. Ama onları nereye yerleştirecek ve ne yaptıracak?

● Önemli bir başka veri de müşteri: Öyle görünüyor ki, dünya çapında tüketici OGM'lere biraz soğuk bakıyor...

J.B. Tüketicilerin bilinçlenmiş oluşu ekonomik açıdan bir başka önemli veri: insan beslenmesinde soya fasulyesini en çok kullanan Japonya artık OGM'leri geri çeviriyor. Orada OGM'li soya daha ucuz çünkü kimse almak istemiyor!

Avrupa'da da, tüketicilerin öncelikle çekinmesi, sonra da seferberliği, büyük dağıtım şirketlerini OGM içeren ürünleri satmayı reddetmeye götürdü. Zaten tüketiciler bu teknolojiyi istemediler ve en azından şimdilik, geleneksel ürünlere oranla hiçbir üstünlüğünü de görmediler. Kamuoyu yoklamaları düzenli olarak tüketicilerin bu temel güvensizliğini tasdik ediyor.

F.D. Köylülerin ve tüketicilerin bu seferberliği, Novartis, Monsanto gibi büyük bioteknoloji gruplarının OGM konusunda geri adım atmalarına neden oldu. 1997'de OGM'li mısır tohumlarını pazara sürme iznini aldıktan sonra, Novartis ilk yıldan itibaren Fransa'da 35.000 hektar kaplamayı bekliyordu.[5] 1998 yılının sonunda tam bir fiyaskoyla sonuçlandı: 1200 hektardan daha az ekili alanları vardı (ve 1999'un sonunda 200 hektardan az). Ama bütün dünyada, OGM'li ekim yapılmış yüzey kırk milyon hektar, yani 1998'dekinden yüzde 44 daha fazla. Bu sadece işin başı.

France Nature Environnement, *Greenpeace* ya da *Ecoropa* gibi çevre korumacı derneklerin ve Köylü Konfederasyonu'nun belirleyici gücü olmadığı taktirde, genetik bir kirliliğe maruz kalmamız ve tarımın kendini kimyasal tarıma bırakması muhtemel görünüyor. Seattle'daki Dünya Ticaret Örgütü müzakereleri vesilesiyle dünyanın her yerinde,

5 *La Dépeche du Midi*, 7 Ocak 1998.

özellikle de güney ülkelerinde OGM'ye ve canlının patentlenmesine karşı seferberliğin çok güçlü olduğunu sokaklarda gördük. Dünyada hiçbir köylü kültürü canlının özelleştirilmesini, ticarileşmesini ya da "işletilmesini" kabul edemez. Bu, *Via Campesina*'nın özünde çok güçlü bir birlik noktasıdır. Fransa'da Mayıs-Haziran 1999'da "Hint kervanları"nın karşılanması sırasında da bu fikir birliğini gördük. Bu beş yüz köylü ve kırsal kesimli, Hindistan'dan Avrupa'ya, neokolonyal tarımdan çok geçinme tarımına, soyanın pirincin ya da mısırın küreselleşmiş birkaç türünden çok yerel bitkilerin geliştirilmesine ihtiyaç duyduklarını göstermek ve anlatmak için gelmişlerdi.

● *Sağlığına düşkün tüketiciler seçme özgürlüğü istiyorlar ve gıdalarında OGM'nin gizli varlığını reddediyorlar. İçinde OGM olduğunu nasıl anlarız, hangi etiketle?*

F.D. Bu, Fransa'da ve Avrupa düzeyinde içinden çıkılmaz bir sorun. OGM'ciler etiketlemeyi kabul etmiyorlar, yani OGM içeren ürünleri, çünkü tüketicilerin genetik değişime uğramış ürünleri boykot edeceklerinden korkuyorlar. Ve çünkü bu onlara çok pahalıya mal olacaktır. Kısacası, bize haberimiz olmadan istemediğimiz şeyi yutturmak istiyorlar. Eğer bu durum böyle devam ederse, maalesef genetik müdahaleye uğramamış gıdalar kendi oluşum süreçlerini ispatlamak ve etiketleme maliyetinin altına girmek zorunda kalacaklar. Kahpe bir hesap. Ve bilgi noksanlığıyla, OGM'ler dikkatsiz müşteriyi kandıracaklar.

● *OGM'ler gıdaların lezzetini daha da güzelleştirir mi? Saklama süresini uzatır mı?*

J.B. Lezzet, yeni bir tat yaratan ya da tadı güzelleştiren OGM arayışından çok, yetiştirilen türlerin çeşitliliğiyle ilgilidir. Ürünlerin ve türlerin çeşitliliği, tahıl da olsa, meyva, sebze de olsa, bu ihtiyaçları karşılamayı sağlar. OGM'nin tekniği, bütün bitkisel ürünler içinde, yetiştirilen türlerin aşırı üretimci yoksullaşmasının başlangıcındadır; çünkü kullananlar için başlıca kaygı, verimlilik ve ürünün nakliyat ve dönüşüm koşullarına uygun olmasıdır. Henüz tüketicilerin beklentilerinin hesaba katıldığını görmüyoruz. Ocak 2.000'de Fransız basınında yayımlanan bir kamuoyu araştırmasına göre, Fransızların yüzde 60'ı ürünlerin kalitesinin ve tadının son on yıldır bozulduğunu düşünüyor!

● *Bitkilere uygulanan genetik teknikler hayvanlara da uygulanıyor: Bir DNA zincirini dışarıdan gelen bir genle bombalama ilkesi hayvancılığa bir şey katıyor mu?*

J.B. Hayvanlarla yakınlığımızdan dolayı bu konuda daha hassasız. Ve bunu, gen yapısının gerçeğini bilmeden yaparak eğleniyorlar! Araştırmacıların hepsi genlerin en fazla yüzde 5'ini tanıdıklarını ve geri kalanının ne işe yaradığını bilmediklerini itiraf ediyorlar; genlerin yüzde 95'i tanınmıyor ve onları "çöp genler" diye adlandırıyorlar! Bilimsel bir çalışma tarzı olarak bu çok tuhaf. OGM teknolojisinde bilimsel bir gidişatın tümüyle dışında olduğumuza inanıyorum: canlı maddenin kullanılması için teknik bir sistemin içindeyiz.

Genetik bir manipülasyonu idare etmeyi gerçekten biliyor muyuz? Bu işi yapanların kendilerine, hayvanın ya da bitkinin genetik yapısının bütünlüğünde olacak yansımaları sormadıklarını gördüğümüz zaman bundan şüphe edebiliriz. Nereye gittiğini bilmeyen acemi büyücülerle işimiz

var. Tek amaçları, hem agronomik alanda, hem de insan sağlığı alanında çıkan sorunlara, büyük finansal riskler nedeniyle acil teknik çözümler bulmak. Çok kırılgan olan klonlanmış hayvanlarda bunu görüyoruz: antibiyotik takviyesiyle hayatta kalabiliyorlar ve şimdilik, ömürleri görece kısa.

F.D. Klonlama işinden hiçbir agronomik gelişme beklentimiz yok. Ya da klonun getireceği kazançtan... Ve üstelik, ihtiyacımız da yok! Dediklerine bakılırsa, Ulusal Araştırma Merkezi tamamen homojen peynirler üretmek için standart bir süt elde etmeyi amaçlayarak genetik değişime uğramış süt üzerinde çalışıyormuş. Bütün kamamberlerin tadının aynı olmasından ne kazanılacak?

İnsanların deliliğinden deliren danalar

● *Aslında 1985 yılında başlayan ama kamuoyuna ancak 1996 yılında duyurulan deli dana skandalı, tarım mesleğinin aklayamadığı hayvan besleme uygulamalarını ortaya çıkardı. Neden inekler ve öteki hayvanlar hayvansal unlarla besleniyor?*

F.D. Yoğunlaştırma mantığıdır bu. Otlakları kaldırdığınızda, ya da otlaklarınızın besleyebileceğinden daha fazla hayvan yetiştirip bir de bunların performansını artırmak isterseniz, onlara daha konsantre ve daha zengin yemler vermek zorunda kalırsınız. Glüsid ve nişasta bakımından zengin, ama protein bakımından fakir mısır veriliyor. Soyada gerekli protein var, ama ABD'den ya da Brezilya'dan ithal etmek gerekiyor; hayvansal unlar daha da zengin ve soyadan daha ucuzlar, çünkü mezbaha ya da ürünlerin muame-

le gördüğü ve dönüştürüldüğü kuruluşların artıklarıdır (yumurta, süt, et, balık).

Hayvansal un çıkaran İngiliz sanayiciler protein ticaretinde rekabeti artırmak için, hayvan artıklarını 130 derecenin üzerinde ve 3 bar basınç altında yirmi dakika boyunca ısıtmayı gerektiren Avrupa ölçütlerine uymadılar. Bihaber İngiliz hayvancılar süt ineklerine, günde 10 ilâ 15 kiloluk konsantre yem içinde 3 ilâ 4 kilo hayvansal un verdiler ki, yılda 7.000 ilâ 10.000 kilo süt versinler. Fransa'da da yetiştiriciler unların muhteviyatını bilmezler; gevişgetirenlere yem diye koyun ve inek verdiklerinden haberleri yoktur! Ve böylece hasta hayvanlar yetiştirildi. Köylüler ineklerini etobur yaparak doğa kanunlarını çiğnediklerini, hayvanlara kendi öz dokularını yedirmenin, hele hele bir de bu yeterli muameleyi görmemişse, tehlikeli olduğunu anladılar.

Ve bugün, un çuvalları hâlâ doğru bileşimde değil Skandal on beş yıldır sürdüğü halde, hiçbir geri dönüş yok.

● *Yıllardır insanlar tarafından zarar gören ve tüketilen on binlerce hayvan ve hastalığın kuluçka süresi hesap edilince, bazı İngiliz salgın hastalık bilimcileri binlerce insanın öleceğini tahmin ediyorlar. AIDS skandalından çok daha vahim bir skandalın eşiğinde değil miyiz?*

F.D. Tüketicinin beslenmesindeki sağlık güvenliğini temin etmek devletin sorumluluğudur. Bu kamu sağlığı misyonudur. Bu olayda, öncelikle Büyük Britanya'da ama aynı zamanda Belçika'da ve Fransa'da, bu temel misyon pazarın ve kârın ayrıcalıkları arkasında silinip gitti.

Büyük Britanya'da bu hastalık, seksenli yılların ortasında yerleşik hale geldi. Thatcher hükümeti, kısıtlamama arzusuyla müdahale etmekte gecikti, ya da imkânları yoktu,

çünkü sağlık hizmetleri dağılmıştı. Hayvancıları bu hastalıkla yaşamaya terk ettiler. Halbuki hastalığın teşhisi hemen konmuştu ve karar mekanizmaları riskleri yok etmek için yapılması gerekenleri gayet iyi biliyordu: hayvan beslemek için ayrılan hayvan artıklarını basınç altında ve yüksek ısıda pişirmek. Ve bunun sığırlarda kullanılmasını yasaklamak. Bu önlemler 1988 yılında alındı, ama Büyük Britanya bunları uygulama yoluna gitmedi. Ve üstelik, ticari riyakârlık, un üreticilerini AB'ye ve Üçüncü Dünya ülkelerine Büyük Britanya'da yasaklanmış unları ihraç etmek konusunda serbest bıraktı.

İkinci etapta Avrupa Birliği de Birleşik Krallık'tan farklı bir tutum benimsemedi. Unların hazırlanmasıyla ilgili gerekli düzenlemeyi yapıp yayımladı, ama uygulanması üye devletlerin sorumluluğu altında olduğu için, etkili olarak işlemesiyle ilgilenmedi. Üstüne, topluluk içi alışverişlerin serbestliği adına, İngiliz unu ithalatının artmasına izin verdi; Bu unlar İngiltere'de giderek daha az kullanılırken ithalatı epeyce arttı.

Fransa'da da durum kesinlikle daha başarılı değil. 1988'den itibaren ESB bir sığır hastalığı olarak tanınıyordu ve insan sağlığına olabilecek yansımaları çok ciddi biçimde ele alınıyordu çünkü Creutzfeldt-Jacob* hastalığına çok benziyordu (insanın sinir dokularının bozulması). Sadece 1989'un üçüncü çeyreğinde hayvansal un ithalatçılarına yapılan basit bir duyuruyla Fransa'nın İngiliz ve İrlandalı unların girişini bir ön izne tâbi tuttuğu duyuruldu. Bu unların otoburların beslenmesinde yasaklandığını görmek için 1991 yılını beklemek gerekti.

Aslında Fransa'da 1989'dan 1996'ya kadar devlet ve veteriner hizmetleri devekuşu politikasını izlediler. İngiliz ve

(*) Creutzfeldt-Jakob. Hayvanlardan insanlara geçen bir hastalık - ç.n.

Fransız hayvansal unların büyük bölümü, kurulu düzenlemeler hiçe sayılarak hayvanların beslenmesinde kullanıldı: unların hatalı pişirilmesi, otoburlar ve diğer hayvanlar için dikkatsizce yem üreten fabrikalardaki un karışımları.

Bazıları Fransa'daki salgın hayvan hastalığının boyutlarıyla teselli bulabilirler: 1999'un sonuna kadar 161 sığıra karşılık Büyük Britanya'da 178.000. Ama beş ilâ yirmi yıl sürebilen uzun kuluçka dönemiyle ESB'nin insana geçmesi endişeleri aynen duruyor. İngiltere'de bu Creutzfeldt-Jacob hastalığının bir türü olan ve ESB diyebileceğimiz hastalıktan ölenlerin sayısı 49, Fransa'da ise ancak 2 - hepsini bildiğimizi varsayarsak.

Ama unutmamak gerekir ki, 1996 yılında İngiltere'ye ambargo uygulanana kadar, bu ülkeden sığır eti ithalatı yapılmıştır. Fransızların yediği her beş biftekten neredeyse biri İngiliz bifteğiydi... Eğer gerçekten bilimadamları endişelerinde haklı çıkarlarsa, birkaç yıl içinde Creutzfeldt-Jakob hastalığının bu benzerinde bir patlama olacağı tehlikesi var, Fransa da dahil, fakat bugünden hiç kimse bunun boyutunun ne olacağını bilemez. *Le Monde*'a göre, İngiltere için uzmanlar iyimser bir yaklaşımla 14.000, kötümser bir yaklaşımla da 500.000, hatta fazlası arasında kurban tahmin ediyorlar. Demek ki çok kaygılanmak yersiz olmayacak.

J.B. Devlet yetkililerinin sorumluluğu çok daha fazla. 1996 yazı boyunca deli dana krizinin ortasında, 1989 ve 1996 yılları arasındaki İngiliz ithalatının önemi üzerine bir polemik geliştirdi medya. 16.000 tondan fazla hayvansal undan bahsedildi. Tarım Bakanlığı bunları yalanlama gayretiyle, ithalatçılardan "gümrük bildirimlerini göstermelerini" istedi. İlâhî sürpriz: bu ürünleri ithal etmenin tehlikelerini ve güçlüklerini bildikleri halde, bu beylerin çoğu başka ülkelerden gelen unları haksız yere "İngiliz" diye bildirirken sade-

ce yanılmışlar! Hangileri? Hiçbir zaman bilinmedi. Ve bakan ithalat rakamlarını ona bölebildi. Devlet yetkililerinin bu girişimlerle bu denli suçortaklığı içerisinde olduğunu rüyamızda görsek inanmazdık.

Eylül 1996'da Toulouse'da Merkez Gümrük Hizmetleri'nde bir eylem düzenleyerek, bu kabul edilmez sahtekârlığı kınadık. Gümrük istatistiklerini çaldık, 1988'den 1996'ya kadar, belgelere dayalı, yıl yıl, ay ay, firmaların da adlarıyla, ithal edilen İngiliz hayvansal unlarını kanıtladık. Bu belgelerin tümü, Fransız Parlamentosu'na ve Avrupa Parlamentosu'na ve sığırların beslenmesinde hileli hayvansal unların ithalatına ve kullanılmasına karşı Köylü Konfederasyonu'nun Temmuz 1996'da şikâyette bulunduğu Nantes'lı bir sorgu yargıcına iletildi. Gümrükler bize karşı dava açmaya cesaret edemedi: kapı kırılarak hırsızlık yapıldığı halde olay örtbas edildi. Ama hayvansal unların dolaşımı konusunda da sorgu yargıcı henüz işine başlamış değil... Fransız ve Avrupalı parlamenterler, sekiz yıl boyunca unların ambargo altında nasıl dolaşabildiklerini görebildiler. İngiltere'de denetim çok sıkı olduğunda nasıl Hollanda, Belçika ve İspanya üzerinden dolaşım hatlarının organize olduğunu anlayabildiler. Bu belgeler girişimlerin ikmal yollarını nasıl bütünüyle yeniden oluşturduğunu gösterdiler. Bütün girişimler biliniyor, ama herhangi bir takibat başlatılmadı.

Tabii ki tek başına bu rakamlar Fransa'daki hileli un kullanımını kanıtlamıyor, ama iddiayı ciddi şekilde güçlendiriyor, çünkü sanayiciler bile, ekonomik sebeplerle, sığır yemlerini öteki hayvanlarınkinden ayrı bir yerde üretemeyeceklerini kamu önünde kabul ettiler.

● AIDS skandalı süratle adli bir vakaya dönüştü. Hayvansal katkılı unlar skandalı ne halde peki?

F.D. Siyasi ve idari sorumlulara karşı ciddi adli takibatların başlatıldığı, kirli kanın toplanması ve tedavi edilmesi için anlamlı önlemlerin alındığı ve uygulamaya konduğu AIDS vakasından farklı olarak, deli danalar sadece kendilerini kesmekle yükümlü olanları harekete geçirdi. Hayvansal unlar vakasında, Aralık 1996'da kabul edilen ve prensipte, mezbahaya gelmeden önce ölen hayvanların ayrı muamele görmesini (bu kadavraların yakılması gerekiyor) dayatan yasa dışında pek az yenilik oldu: Ama yetiştiriciler için temelde hiçbir şey değişmedi: şeffaf olmayan hayvan gıdası zincirine tâbiler. Bu zincirin dokunulmazlığı var, Toulouse'daki eylemimizde gördük.

Fransız hükümeti Ocak 2000'de sağlıklı oldukları varsayılan sığırlarda ESB taraması yapılması kararı aldı. Fransa'nın batısında, en çok kirlendiğinden şüphelenilen bölge, 40.000 sığır üzerinde yapılacak bu test, ticaret zinciri ve kamu sağlığı uzmanlarının endişesine yol açtı. Sonuçların yüksek bir kirlenme oranı göstermesinden korktular. Şubat 2000'deki Avrupa tüketici sağlığı ve koruma yönergesinin raporuyla endişeler güçlendi: Fransa'da 1999 yılında 31 Mayıs'tan 15 Haziran'a kadar titiz uzman veterinerler tarafından yapılan çalışmanın raporu, Fransız gevişgetiren hayvanlarının hâlâ AB'nin yasakladığı hayvansal unlarla beslendiğini iddia ediyordu: "son iki yıl için, hâlâ içinde et ve kemik unu bulunan numune oranı yüzde 6'dır", tüketici sağlığı üzerinde oluşturduğu tehditler bağlamında bu bir skandaldır. Kirlenmenin kaynağı bulunmadıkça, deli dana hastalığını yok etmeye çalışmak hiçbir şeye yaramaz.

Fransız hükümeti büyük tarımsal gıda şirketleriyle mücadeleye girişemedi. Bu gruplar devlet içinde devlet rolü oynuyorlar ve onları kurallara uymaya zorlayacak hiçbir şey yapılmadı.

● *Peki bu, sürüleri hastalığa yakalanan hayvancıların sessizliğini de açıklıyor mu?*

F.D. Bir hayvan ESB hastalığına tutulduğunda sürünün sistematik olarak yok edilmesiyle Fransız devleti, hastalığın yayılmasını durdumak için etkili bir tertibat yaptığına ve tüketiciye güven verdiğine inanmak istedi. Ama bu ilgili hayvancılar için korkunç bir şok oldu. Üstelik köylü suçlu duruma düşürüldü. Her deli dana vakasında Tarım Bakanlığı'nın bildirisi sığırlara ayrılmış hayvansal unlarla, domuzların ve kanatlıların yemlerindeki unların olası karışmasını duyurdu. Eğer yetiştiricinin elinde kanatlı veya domuz varsa, kendi kendine "hay Allah, beş altı yıl önce domuzlara ayrılmış yemleri sığırlarıma mı verdim?" diyecektir. Devlet hizmetleri çok açık durumlarda susuyorlar, sığır sürüsü hikâyesi ve devamı. Yetiştiriciye baskı yapılıyor: "Konuşmayın, renk vermeyin. Dikkat edin, sürülerinizi kesmeniz için size para veriliyor..." Yetiştirici sessizlik yasasının altına yerleştirilmiş, oysa bütün gerçekliği ortaya çıkarmak ve sorumluları göstermeye yardım etmek için hayvan gıdası tedarik edenlere karşı harekete geçmesi gerekiyor.

Bir ambargonun belirsizlikleri

● *Bu riskler size göre Fransız hükümetinin İngiliz etine uyguladığı ambargoyu haklı kılar mı?*

J.B. Et ambargosunun uygulanış şekline iki nedenden dolayı karşıyız. Birincisi: söz konusu tehlike Fransız tüketiciler kadar İngiliz tüketiciler için de geçerli! O halde İngiltere'yi de kapsayacak şekilde, tüm Avrupa'da sığır eti tüketimi yasaklanmalı. Ya da AB'nin işleyişinden ve özellikle de

Manş'ın iki yakasındaki köylüleri esir alan, üye devletler arasındaki ekonomik savaştan çekeceğimiz var.

Ambargo son derece politik, üstelik kamu sağlığı ile ciddi bir ilişkisi de yok. Yoksa Fransız hükümeti ambargoyu çok daha önceden uygulamaya koymuş olurdu. İngiliz tüketicisini korumadan Fransız tüketicisini koruduk demenin bir anlamı yok. Hepimiz aynı Avrupa'da yaşıyoruz. Bu, hükümetin arkasında köylüleri galeyana getirmeye yarar. FNSEA'ya, "kıta ablukası" gibi barikatlar kurması için destek vermek demektir. Federasyon'un tutumu, İngiliz etlerini boykot etme tehditleri, kargaşayı artırmaktan ve sendikalaşma ve şovenizmi azdırmaktan başka bir işe yaramaz.

● *Sizce ne yapılmalı?*

F.D. AB, tüm Birlik ülkelerinde hiç ayrım yapmaksızın, kamu sağlığı konusunda topluluk talimatlarını uygulatacak önlemleri almalı. Büyükbaş hayvanların beslenme zincirini idare etmekte ve önlem ilkelerini uygulamakta bütünüyle şeffaf olmayı acilen dayatmalıdır.

Konfederasyon, Devlet güçlerinden ve özellikle de ekonomik güçlerden bağımsız bir Avrupa sağlık ajansının kurulmasını istiyor.

J.B. Ben, Avrupa Köylü Koordinasyonu'nu (Köylü Konfederasyonu da bunun üyesidir), Bruksel'deki tarım ürünlerinin sağlık güvenliği konusunda, Avrupa Danışma Kurulu'nda temsil ettim. Mayıs 1999'da tavuk ve domuzlar için hayvansal unların yasaklanmasını istedik. Hayvan yemi sanayicileri benimle alay ettiler. Bir ay sonra Belçika'da tavuk olayı patlak verdi. Bir şeylerin değişmesi için kimsede hiçbir istek yok.

F.D. Aşırı üretimciliği vuran bütün bu krizler -deli dana, zehirlenmeler, hormonlar, vb.- birkaç yıldan beri, tarımsal ürünlerin coğrafi kökenlerine ve üretim tarzlarına göre geri dönüşlülüğünün ve niteliğinin belirlenmesinin gerekliliğini güçlendiriyor. Bu iyi bir şey. Ama bu krizlerde hatalı olan siyasi sorumluluklar da gizlenmemeli: Devlet, tüketicilerin istemekte haklı olduğu sağlık güvenliği için gerekli kısıtlamaları piyasanın aktörlerine dayatmalı. Onları boyun eğdirtecek yeterli araçları kullanarak.

Ne tüketiciler ne de köylüler, sanayicilerin sadece akdî taahhütlerine güvenemiyorlar, biri hayvansal katkılı un kullanmamakla övünüyor, öbürü OGM kullanmadığı için, üçüncüsü bilmem ne gerekliliğini yerine getirdiği için. Bütün bu olanlardan sonra sözlerine inanılmıyor! Thatcher metodudur bu: pazar, uyuz bulduğunu cezalandıracak. Bu nasıl bir düşüncesizlik! Önce, herkes için aynı sağlık kalitesini garantileyemeyecek ürünlerle isteyenle istediği şey için sözleşme yapılıyor, sonra da kâr marjı genişlesin diye bütün kapılar her tür dolandırıcılığa açılıyor - hayvansal unlarda bunu gördük.

● *Hayvanlar için hazırlanan unun, lağımlardan çıkan pislik balçığının arıtılmasıyla elde edilen yağı bile içerdiğini, şaşkınlıkla karışık tiksintiyle öğrendik. Sanki maliyet sorunlarını çözmek için çöplüklerden faydalanılmış gibi. Gıda zincirinin böyle gayet tuhaf algılanması hakkında ne diyorsunuz?*

F.D. İnsanoğlu etle beslenmeyi sürdürdüğü müddetçe, yeniden değerlendirilecek ya da yok edilecek hayvansal atıklar hep olacaktır: mezbaha atıkları, balıkçı atıkları, süt ürünlerinin fabrika atıkları, vb. Fransa'da yılda bir milyon

iki yüz bir tonun üzerindedir bu, ya atılacak, ya kullanılacak: Eğer bu atık dağı hayvan beslenmesinde kullanılmayacaksa yakılmalıdır, bu da başka sıkıntılar doğurur.

1996 yılında hayvansal gıda zincirinde yaşanan bu karışıklığa karşılık, Köylü Konfederasyonu unların tamamının hayvan beslenmesinde kullanılmasının yasaklanmasını önerdi; çünkü hayvan yetiştirmedeki güvenliğin, dolayısıyla da tüketici güvenliğinin temin edilmesi için gerekli koşullar yoktu. Bugün bu koşulların düzelip düzelmediğini hâlâ bilemiyoruz. Sonuç olarak temkinlilik bizi başlangıçtaki konumumuzu korumaya yönlendiriyor.

● *Hayvanların beslenmesinde peşpeşe çıkan skandallar yüzünden, hayvancıların aleyhine, vejetaryen grupların artmasından çekinmiyor musunuz?*

J.B. Bunlar çok haksız işler: Onların başlattıkları beslenme kaygıları hayvancıları başlıca kurban haline getirdi, oysa büyük çoğunluk olmalarına rağmen, bu skandallara yabancılar. Deli dana krizinden dolayı sığır eti gözden düşünce, otlaklarda sürülerini besleyen, et üretiminde uzmanlaşmış yetiştiriciler ciddi yara aldılar, ama aslında onlar depolanmış mısır ya da konsantre yem kullanmıyorlardı ve hastalık en çok süt hayvancılığında ilerlemişti. Bu hiç de adil değil.

6
Çiftlik-fabrika

Üretim fazlasından çıkış

● *Birkaç aydan beri, domuz ve kanatlı hayvan yetiştiricilerinin iflahını kesme riski taşıyan çevresel açmazların artmasıyla bu insanlar görülmemiş bir krizle karşılaştılar. Nereden çıktı bu kriz?*

F.D. Domuz üreticileri ve kanatlı hayvan sanayicileri açısından bu krizlerin doğaları farklı.

Domuzculukta, üretim araçlarının uğradığı büyük dönüşüm, yapısal olarak fazlası olan bir pazara bağlıdır. Pazar fiyatı, iki senedir olduğu gibi kilo başına 7 frankın altında kaldığı sürece, çok az üreticinin hayatlarını kazanabileceği açık. Ama teknik performansa, borçlanmaya ve yapılan hayvancılığın boyutlarına göre üretim maliyetleri bir hayvancılıktan diğerine değişir. Performans aynı da olsa, küçük yetiştirici uzun süre dayanamıyor. Buna karşılık büyük yetiştiriciler daha az etkileniyor, çünkü birlikte çalıştıkları gruplar ve kooperatifler aracılığıyla başka koşullardan kâr

ediyorlar. Bu gruplar satın aldıkları yem miktarı ve teslim ettikleri domuz miktarı üzerine bir yıl sonu hesabı veriyorlar; önemli olabilecek hesaplar. Ortalama 8,50 Frank civarında seyreden fiyatlarda, kilo başına 1,50 franktan fazla fark olabilecek kadar üretim maliyetleri değişkenlik gösterebiliyor, hayvancıların büyük çoğunluğu 7 ilâ 10 franklık bir değer aralığında gidip geliyorlar.

Bütün yetiştiriciler ya borçlanıyorlar, ya da fiyatlar tavana vurduğu zaman yaptıkları rezervi tüketiyorlar. Şurası kesin ki, borçlanma çok fazla ve sadece yetiştiriciyi değil, bütün zinciri kırılganlaştırıyor. Demek ki kriz öncelikle mali. Bütün üretim modernleştiği için yok edecek küçük hayvancı da kalmadı. Yetiştiricinin bireysel direnişi, aslında ekonomik performansına bağlı olsa da, aynı zamanda ekonomik partnerleri tarafından "yönetiliyor": Ne bankanın ne de üretici grupların nefes almaları için çaba sarfetmeye razı olmadıkları yetiştiriciler yok oldular. Bu iğrenç ayrımcılık ekonomik ve daha kişisel kriterlere göre yapılıyor: Bu gibi durumlarda, banka ya da grup tarafından iyi veya kötü bakıldığı çok kolay anlaşılıyor ve bu da sendikal bir bağlantının ağırına gidiyor.

Bir yetiştirici, borçları hayvancılığının üzerine çıktığı için bırakmak zorunda kaldığı vakit, sürüsü hemen başka bir yetiştirici tarafından alınır. Sürü mezbahaya gitmez, üretim potansiyeli korunur. Bazen iflas eden yetiştirici, yeni girişimcinin tasarrufuna göre, fason işlerde çalışan işçi ya da daha kötü koşullarda maaşlı olarak tutulur. İşte iki yıldan beri, nasıl biteceği bilinmeyen domuz krizi böyle yaşanıyor: birçok şirketin başındaki büyük üreticiler, batan yetiştiricileri kullanıyorlar.

J.B. Üretici grupları ya da gıda pazarlamacıları bu batmakta olan hayvancılıkları finanse etmek için bir araya gelebi-

lirler; pazarlarını korumaları için bu onların da yararına olur. Bu gelişme, her grup, kooperatif veya gıda şirketinin mali sağlamlığını tehlikeye sokar, çünkü bu kadar önem verdikleri üretim potansiyeli çok yüksek mali çabalar gerektirir, ki zaten zamanı gelince onu da ayakta kalan yetiştiricilerin sırtına yüklemeye çalışacaklardır.

Dört büyük üretim havuzu -İngiltere, Hollanda, Danimarka, İspanya- arasında, rekabet edebilmek için yapılan bir Avrupalı rekabeti bu. Bu acımasız aşırı üretim mantığı pazarın, tüketicilerin ihtiyaçlarını ve çevre sorunlarını görmezden geliyor ve binlerce köylü ailesini yok ediyor.

F.D. Domuzculuktaki kriz artık tipik pazara oranla yüzde 2 fazlası olan konjonktürel bir kriz değil, yani bırakmak zorunda kalan hayvancıların sürülerini kesmekle denge bulmak bir çözüm değil. Fransa ve Avrupa, domuzculukta kendi kendine yeterliliği aşmış durumda: İhtiyacımızın yüzde 107-108'ine sahibiz ve bu çok yüksek bir rakam. Üretim planlaması bu rakamlar için yapılmamıştı. Siyasi ve profesyonel sorumlular dünya pazarındaki akışı üreticilere güzel bir şeymiş gibi gösteriyorlar. Oysa bu tamamen bir yanılsama: küresel alışverişler üretimin sadece yüzde 3'üne tekabül ediyor, bunlar da, damping fiyatıyla, Avrupa fiyatlarının yüze 50 altında satılan üretim fazlası mallardır. Bu konuda, Avrupa'nın Üçüncü Dünya ülkelerine ihracatçı yönelimi de bir yanılsama. Avrupa domuzculuk ticareti dünya pazarına ancak, Avrupalı vergi mükelleflerinin karşılayacağı ciddi tazminlerle girebilir. Yine de Avrupa Komisyonu, DTÖ'nün alışverişi serbestleştirmek ve rekabete sokmak niyetine uygun olarak Avrupa'yı dünya pazarına en düşük fiyatla girmeye itiyor.

Tavukçulukta da aynı aşırı üretimci ve serbest mantık var, ama yetiştiricilerin durumu farklı. Daha önce de hatır-

lattığım gibi, epey uzun zamandır üretim, yem üretimini, mezbahayı ve damızlık hayvanı elinde tutan şirketin kontrolünde.

Bugün bu sektör, Marakeş antlaşmalarının sonuçlarına doğrudan maruz kaldı: ticaretin serbestleştirilmesi ve ithalat primlerinin kaldırılması. AB'nin geri ödemeleri olmasa, Doux ya da Bourgoin gibi Fransa'nın ve Avrupa'nın en büyük kanatlı hayvan üreticileri rekabete devam edemezler. Daha ucuz emek ve yemlemeden ve daha değersiz bir paradan faydalanmak için üretimlerini Brezilya ve Macaristan'a taşıyorlar. Tekstil, ayakkabı, elektrikli aletler, tersaneler vb. sanayilerin başka ülkelere taşınması gibi.

Tavukçuluktaki kriz hiç bu kadar ciddi olmamıştı; kaç üretici ve hangileri işi sürdürecek? Ve daha ne kadar zaman?

● *Entansif hayvancılığın içinde bulunduğu bu çıkmazdan kurtulabilmesi için ne öneriyorsunuz?*

F.D. Üretimi planlamaktan başlamak gerekiyor! Ne yazık ki bu tartışma, kriz dönemlerinde çok sık kamuoyunun karşısına çıkıyor; ille de köylünün üretimi kısmaya niyetlendiği anda değil. Gelirini yükseltmenin tek yolu üretimi artırmak fikri otuz yıldır kafasına sokulduğu için kendini iyici kapana kısılmış hissediyor. Bize göre, üretim hacminin planlanması, hayvancılıkların boyutlarının sınırlanmasından ayrı düşünülemez. İç pazar için üretim yaparak, yavaş yavaş ithalat primleri kaldırılabilir ve tüketicilerin kalite talepleri karşılanabilir; ve sonunda, toplumun seçimleri, tarımının düzeyinde tutulabilir. Ve Bretagne gibi bir bölgedeki suyun kalitesini kontrol altına almak için de ayrıca üretimi planlamak gerekiyor.

J.B. Yapısal krizin durumu vahimdir ve Avrupa ile Fransız kamu otoritelerinin müdahalesini gerektirmektedir. Ağır bir sanayi olan entansif hayvancılık, zorlaşan koşullarıyla felaketzede üretim gibi algılanmalı: sınaî domuzculuğu dönüştürmek zordur. Eğer bundan, insani ve ekolojik olarak çıkmak isteniyorsa, bu toprak-dışı mantığı kırmak ve başka ekonomik modeller koymak gerekecektir. Bu krizden kurtulmak için, yıllara yayılacak ama şimdiden başlayacak bir yeni koşullara uydurma planından yanayım; çünkü bu, tarım ve tarımsal gıda alanındaki binlerce işçiyi ilgilendiriyor ve zaman gerekecektir. Avrupa Birliği'nin iç ihtiyaçlarından başlayarak üretimi yeniden denge düzeyine çekmek; kendi kendine yeterliliği yüzde 100'e geri getirmek için en büyük atölyeler düzeyinde kısıtlama yaparak üretim fazlasını kırmak lazım. Sonra da, her ne olursa olsun bazı alanlardaki entansif üretimi bırakmak için bir yeniden-denge planı yapılabilir ve başka modeller yoluyla üretimin yerinde paylaşılması sağlanabilir.

Bunun için de, bir tek çevreyi kirletmeyen ve sınırlı boyutlardaki projelerin kurulmasına yardım edilmelidir. Ama bu hemen olmaz. Kırk yıllık sınaî sapma iki yılda düzeltilemez! Ama siyasi bir irade gerekiyor. Bu ortak domuz pazarının örgütlenmesi Fransa çerçevesini aşıyor ve Avrupa düzeyinde düşünülmesi gerekiyor.

● *Hacimleri planlamak ve entansif üretimi bırakmak konusunda siyasi bir irade yokken, kendi bakış açınızı nasıl dayatacaksınız?*

F.D. Çevresel baskı oyunun kurallarını değiştirmeye yardım edebilir. Bretagne'daki Eaux ve Rivières gibi dernekler, balıkçı, ekolojist, doğacı, sırf şişe suyu almaktan bıkmış in-

sanların dernekleri, kısacası yaşam çerçevelerini korumaya kararlı vatandaşlar siyasi personeli dürtükleyecek kadar fazlalar. Bu mücadelede kırsal kesimliler kentliler tarafından destekleniyor.

● *Peki bu krizden bunalmış yetiştiricileri bugün somut olarak nasıl savunuyorsunuz?*

F.D. Sadece küçük ve orta ölçekli domuz üreticilerinin borçlarını kapatması için halkın yardımını alabildik. Ve *ad. hoc.* komisyonlarda idare edilen kamusal ve şeffaf kriterlere göre, domuz ticareti zincirinin de bu borç kapatmaya katılması için mücadele ediyoruz. Krizin başından beri üretim potansiyelini kısmak için, devletin büyük üreticilere "yasal olmayan" domuzları yok etmelerini dayatmasını talep ediyoruz; ama devlet bu yasadışı hayvancılık konusunda hiçbir şey yapmamaya devam ediyor. Belli ki aşırı üretimden yana lobiler çok güçlü. Hukuk devleti herkes için işlemiyor.

Kanatlı sanayi üreticilerine gelince: Onların asıl problemi sözleşme pazarlıkları. Her şeyi bu belirliyor: çalışma koşullarını, ücreti, hayvanların yenilenmesini, hatta bazen yetiştirme alanlarının yenilenmesini. Evde çalışmak ve entegre üretici olmak gibi bir ayrıcalıkları var. Sözleşme görüşmeleri ve bunların hayvancılar arasında paylaşılması için toplu haklar elde etmek üzere mücadele ediyoruz. Fakat bu kriz bir yeniden yapılandırma planı olmadan çözümlenemez: buna devletin ve girişimlerin de, yetiştiricilerin kabul edeceği doğru bir yapılanmayla katılması gerektiği düşünüyoruz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Dünyayı değiştirebiliriz

7
Bölüşülen topraklar

Köy köylülere ait değildir: yaşam kalitesi aramaya gelen birçok kırsal kesimli ya da yeni kırsal kesimli orayı yaşatıyor ve sık sık tarımcıya uygun bir yasayla birlikte kendilerini gerçekleştirmek zorunda kalıyorlar. Epey uzun bir süredir kentsel Fransa kırsal Fransa'ya oranla sayıca çok fazla. Yoğun tempodan, kirlilikten, sanayileşme sonrasının stresinden mustarip şehirli de istediği yerde nefes almak istiyor. Besinsel alarmlar ona tabağının kaynağını öğrenmek istetiyor ve çiftlik alanına yolluyor. Köylüler, yeni kırsal kesimliler ve kentliler yeniden sosyal bağlar kuruyor, böylece samimi ve kolektif arazilerin ortak bir alanda paylaşıldığı bir kırsal kesim haritası çiziyorlar. Asıl amaç köylünün mesleğini yeniden belirlemek; çiftliğin, toprak işletmeleriyle ilgili bir yer, ya da mesire yeri olacağına karar verecek olanlar onlardır.

Çeşitlilik yeniden gündemde

● *Tarımda bahsettiğiniz uzmanlaşma başlamadan önce, köylü birbirinden farklı birçok hayvan beslerdi: mevsimlere göre, toprağını eker, hasat yapar, çiftlik aletlerini, binalarını onarır, odun keser, çit yapar, hayvanlarını zor yerlerde ya da ortak alanlarda otlatırdı; kümes hayvanlarıyla uğraşırken bir yandan da çorbasını pişirirdi. Kısacası, mecburen "çokyönlü"ydü. Ortak tarım politikasındaki son reformdan bu yana yeni bir kelime türedi: "çokişlevlilik". Nedir bu?*

J.B. Köylünün faaliyetinin bir tek ticari boyutuna indirgenmemesi gerektiğini düşünüyoruz: canlıyla birlikte ve canlı üzerinde, toprakla birlikte ve toprak üzerinde çalışıyor. İşin sürmesine, bioçeşitliliğin sürmesine, alanların ve peyzajların korunup biçimlendirilmesine katkıda bulunuyor. Teknik seçimleri ve onları uygulama tarzı ortam ve toprak üzerine doğrudan bir etkiye sahip. Bu üç boyutlu bir meslektir: ekonomik, toplumsal, çevresel. Tarımı onların ahengi belirler. Eskiden köylü bu ahengi kapalı bir dünyada sağlardı; bugün, mesleğe bu yaklaşımın çok sayıda beyne, araştırmaya, deneye ve deneylerle farklı bilgiler arasında karşılaştırmalara ihtiyacı vardır. Toplumun gıdalara ilişkin beklentilerine ve kırsal alanla ilişkisine kulak veren bu köylüler aslında bir parça istikbal inşa ediyorlar.

Köylü emeğinin değerlendirilmesinde bu sorumluluğun da hesaba katılması gerektiğini düşünüyoruz. Düzgün fiyatlarla geliri garanti edildiğinde ve çalışan başına belli bir üretim hacmi sınırı içinde, köylü ortamıyla uyumlu bir şekilde yaşayabilir ve doğal olarak üzerine düşen ticari olmayan işlevleri yerine getirebilir. Ama bütün işlevleri için ona gelir getiren üretimidir, çünkü üretim faaliyeti çevresel ve toplumsal so-

rumluluklarından ayrılmamalıdır. Aksi takdirde, üretimle ilgisi kalmamış, mekânın bahçıvanı köylü kavramı ile karşı karşıya geliriz. Bu da tehlikelidir: bir yanda artık ilgilenilmeyen ve gülünç fiyatlarla yapılan üretim, diğer yanda para karşılığında tarımın diğer tüm yönlerinin işletmeciliği.

F.D. Çokişlevlilik kavramı birkaç yıldan beri, Fransa'da ve Avrupa düzeyinde, tarımın bazıları ticari olmayan birden fazla işlevi olduğunu anlatmak için tarım politikaları metinlerine girdi. Tarım bakanı Louis Le Pensec tarafından çıkartılan ve 1999 Haziranı'nda parlamento tarafından kabul edilen yeni yönelim yasası, tarıma ekonomik, toplumsal ve çevresel işlevler yüklüyor. Aynı zamanda, çokişlevli olmayan aşırı üretimci sistemin başarısızlığını da resmen tanıdı. Bu aslında, aşırı üretimci inanca ve onun pohpohçularına karşı yapılmış küçük bir devrimdir.

Çokişlevliliğin içinde bizler de varız: sloganlarımıza bile doğrudan yansıdı: "üretmek, istihdam etmek, korumak" üçü de köylü tarımının triptiği. Ancak, bununla birlikte, pek çok soru yanıt bekliyor. Bir kere, herkes bu sözcükten aynı şeyi anlamıyor; bizim için çok işlevlilik, toprağı, hayvanları, insanları daha çok gözeten bir tarıma doğru giden yoldur; başkaları için ise ek kârlar için bahanedir.

Tarıma getirilen bu yeni yaklaşım, toprakta köylünün yerini belirlemeye, dolayısıyla diğer toplumsal güçlerle, özellikle de köylü olmayan kırsal kesimlilerle değiştokuş yapmaya yöneltti. Fakat, herkesin aynı telden çalmadığı aşikâr.

● *Çokişlevliliğin değerlendirilmesinde farlılıklar mı var demek istiyorsunuz? Ya da bu düzenin zihniyetinin sapma ihtimali mi var? Yoksa politik belirsizlikler mi söz konusu?*

F.D. Çokişlevlilik yasalarda kayıtlı da olsa, Tarım Bakanlığı neredeyse sırf sınaî tarıma verdiği desteği kesmiyor. Bu da karışık ve değişkenli bir geometriye sahip bir çokişlevlilik riskini doğuruyor: Korktuğumuz asıl sapma, bir tarımsal işletmenin bütünü için teknik ve ekonomik seçimlerde küresel uyumu aramayı gerektirecek şekilde, araçların çokişlevlilik yararına dağıtılması.

J.B. Çokişlevlilik güçlerin ilişkisini anlatıyor: İyi yemek için, bioçeşitliliği gözeten ve bunun ötesinde sınaî tarımın sapmaları hakkındaki endişeleri yüzünden, Avrupa tüketicilerin seferberliğine tanık oldu. Köylü Konfederasyonu olarak biz, topluma devlet kırsal kesimin düzenlenmesiyle ve orada dolaşmak isteyen kentliyi ilgilendiren başka özellikleriyle meşgul oluyormuş izlenimi vererek, çokişlevliliğin sınaî tarımın kabul edilmesine hizmet etmesini istemiyoruz. Birkaç çitin, çiçeğin ve kuşun bakımıyla ilgilenecek, kırsal bölgenin doğasında olan birkaç köylü sözleşmeyle orada tutulacak. Yani, kartondan çokişlevlilik.

Yapılan bütçe analizlerine bakıldığında, tarımın yeniden yapılandırılması arzusunun fazla göreli olması bizleri kaygılandırıyor: Her yıl, hükümetin Fransız tarımına verdiği destek 100 milyar frank kadardır ve bunun 70 milyarı doğrudan yardım olup neredeyse tamamı aşırı üretimci tarıma veriliyor; oysa "arazi işletmeleri sözleşmesi"ne ayrılan zarf sadece iki milyar. Bu da endişelerimizi artırıyor.

● *Çokişlevlilik uluslararası anlaşmalarda Avrupa Tarımı'nın giriş bölümüne yazıldı. Bu sizin için bir güvence değil mi?*

F.D. Avrupa Birliği'ni uluslararası düzeyde çokişlevlilik kavramını Avrupalı tarım modelinin en belirgin özelliği gibi savunmaya iten motiflere inanacak kadar enayi değiliz. Gerçi niyetteki çelişki Fransız Tarım Bakanlığı'nınkiyle aynı, ama çok daha liberal bir mantıkta. Pascal Lamy tarafından DTÖ'de savunulan bu Avrupalı model aslında aşırı üretimciliğin modelidir. Yardımını istediği çokişlevlilik de, DTÖ'nün AB'nin, dünya ticaret düzenlemesine aykırı olarak tarıma akıttığı kamu yardımlarını kabul ettirme aracından başka bir şey değildir.

J.B. Avrupa DTÖ'ye karşı tarımın çokişlevliliğini savunmayı ve aynı zamanda, ihracat sübvansiyonlarını koruyarak, ihracata dayalı bir tahıl tarımını gerçekleştirmeyi beceremiyor: bunlar bir arada var olamayacak zıt modellerdir. İkisini birlikte yaptığını iddia etmek demek, sınaî mantığı gündeme getirmemek için aldatma bir çokişlelvlilik, halka yapılan bir gösteri demektir.

F.D. Pazarların küreselleştiği çerçevede düşük fiyata üretim yapmak, her halükârda tarımcı köylülerin üç işlevlerini yerine getirememesi demektir: üretmek, istihdam etmek, korumak. Köylü sayısını korumanın yanına, ürünlerin bölgeler ve ülkeler arasında bölüşülmesini de katıyoruz. Gezegen ölçeğinde tarım toplumlarınm ve kırsal kesim toplumlarının organize edilmesi üzerine bir düşüncedir bu. Yeniden icat edilmedi ve ondan hiçbir zaman ayrılmadık.

Kırsal kesimin temel direği köylüler

● *Köylülerin faaliyet alanlarını son yıllarda çeşitlendirdikleri gözleniyor. Otelcilik yapıyorlar, lokantacılık yapıyorlar,*

toprak ürünlerini satıyorlar, çiftliklerini gezdiriyorlar, bazıları tiyatroya atılıyor, bazıları da gece toplantıları düzenliyor... Bazı kırsal kökenli aktörler adil bulmadıkları bu rekabetten tedirgin oluyorlar.

F.D. Doğrudur, epeydir köylüler ek işlere yöneliyorlar. Bu ilk başta aşırı üretimci modeli reddeden ve bunu yaparken tüketiciyle doğrudan ilişki üzerine kurulu yeni bir köylü ekonomisi icat eden köylülerin eylemiydi. Çiftlik ufkunun böylesi genişlemesi çeşitli biçimler düşlüyordu: çiftlik ürünlerinin doğrudan satışı, kısa dağıtım devreleri (pazar, turne, Minitel ve Internet üzerinden satış) ve pedagoji (stajlar, yeşil sınıflar). Mesleğin özüne bağlı kalan bu faaliyetler, bugün kırsal kesimi canlandıran sosyal ağların ortaya çıkmasını sağladı. Zaten kitabınızda[1] bunu çok iyi anlatıyorsunuz. Kırsal alanın bu yeniden keşfi, resmî diktalardan uzak halde mutlu mutlu yaşanabileceğini kanıtlıyor, çünkü sosyal ilişkileri canlandırıyor.

J.B. Çokyönlü köylü bugün başlamadı! Çeşitli bölgelerde bu eski bir gelenek: Alpler'de, Pireneler'de, Ceven ve Midi bölgelerinde, uzun yıllardan beri ve günümüzde de, köylülerin çokyönlülüğü yaşanıyor. İki farklı statüde, iki farklı meslekleri vardı. Bir yandan asli işlerini yaparlarken, bir yandan da ücretli, ya da çoğunlukla taşaron olarak bir başka işte çalışıyorlardı. Bu ekonomik bir gerçeklikti. İlkbahar, yaz ve sonbaharda çiftçiyken, kış gelince bir başka bölgede veya aynı yerde, farklı işlerle uğraşıyorlardı. Kimi saatçilik, kimi baca temizleyiciliği, kimi tahta oyuncak imalatında... Bugün ise kayak pisti yapıyorlar, telesiyej gibi mekanik aletlerde çalışıyorlar, kayak hocalığı yapıyorlar vb. Tarımda

1 Gilles Luneau, *Les Nouveaux Paysans*, Le Rocher, Paris, 1997.

tektip üretim altmışlı yılların bir icadı ve köylü ortamının klasik ya da geleneksel bir işlevi değil. Tarımda uzmanlaşmak için "uzmanlar" yetiştirildi ve görüldü ki, bunlar köylü uygulamalarından büyük ölçüde uzaklaştılar.

Köylülerin ek işler yaratmaları ya da bulmaları iyi, hoş da, sonradan bu uygulamayı yok etmek ve bundan geçinenleri karalamak gerçekten anlaşılır gibi değil. Bugün asıl tehlike, tümüyle sınaî tarım tarafından bozulmuş bir kırsal toplumun deliklerini tıkamak için çok yönlü faaliyetleri ve çeşitliliği yok etmektir.

F.D. Köylünün çokyönlü faaliyeti, yani iki ya da daha fazla mesleğe sahip olması, ekonomik faaliyet gösteren diğer kırsal kesimliler için, tarımsal işletmelerin tüzel kadrosundaki faaliyet çeşitliliğinden daha az sorun yaratıyor. Bu aslında köylü için, bağımsız profesyonel statüsü altında (zanaatçı, tüccar, girişimci) uyguladığı aynı işten daha yararlı olarak algılanıyor: Vergilendirme daha hafif, sübvansiyonlara erişim daha kolay. Sorun en çok çiftlikte karşılamada (turistik ya da pedagojik) ve hizmet faaliyetlerinde (tırpan, kar açma makinası) hissediliyor, çünkü bazı durumlarda bunlar komşu tüccar ya da girişimcilerle haksız rekabet yaratabiliyor.

Köylüler bu faaliyetleri geliştirdiler çünkü şehirlilerin ve tarımla uğraşmayan kırsal kesimlilerin sürekli artan taleplerini karşılıyorlar. Bence bunun sebebi, tüketicinin yediği şeyin kalitesini daha iyi bilmek ve takdir etmek, insani boyutuyla onun kaynağını keşfetmek arzusu. Doğayla ve orada çalışan kadın ve erkeklerle yeniden bağlantı kurmak istiyorlar.

Köyü, kır hissini, köylülerin sosyal yaşamını seven kentliler sınaî yetiştiriciliği, 2.000 domuzlu atölyeyi ya da 30.000 yumurtalı tavukçuluğu hiç aramıyorlar, hatta bence dev süt ve tahıl işletmelerini de merak etmiyorlar. Bu alış-

veriş ancak köylü tarımı çerçevesinde gerçekleşebilir. Sivil toplumun sınaî bir tarım istemediğine, ama buna katlandığına dair bir kanıt daha.

● *"Pedagojik çiftlikler" hakkında ne düşünüyorsunuz? Birkaç yıldan beri, insanların tarımsal faaliyetleri yakından görüp tanımaları, köylülerin tarım tutkularını paylaşmaları için düzenlenen bu organizasyonları nasıl değerlendiriyorsunuz?*

J.B. Çok iyi! Ama bunların, gerçekten üretim yapan hakiki çiftlikler olması gerekiyor, aksi halde küçük hayvanat bahçesi ya da müze olurlar. Pedagojik çiftlik, hayvanları hiç görmemiş çocuklara, onları koklama, onlara dokunma, bir çiftliğin nasıl işlediğini, ineklerin nasıl sağıldığını anlama imkânı verir: taze süt içebilirler vb. Millau çıkışında bir köylü açtığı pedagojik çiftlikte özellikle ilkokul çocuklarını ağırlıyor. Bu iş, hem işletmesini kurtardı, hem de oğlunun yanında kalarak, onunla iş yapmasına olanak sağladı.

F.D. Tehlikeli olan, aşırı üretimci bir okyanusun ortasında müzeler gibi işleyen birkaç pedagojik ya da halkla ilişkiler işletmesinin belirmesidir. José'nin verdiği örnek Köylü Konfederasyonu'nun çeşitlilik üzerine bakış açısını iyi anlatıyor: tarımsal faaliyeti ikame etmemeli ve tarımsal faaliyet de, kendi ürününü sofraya koyamayan bazı "çiftlik lokantaları" gibi oyalama, dekor işlevi görmemeli: sadece adları çiftlik ve lokanta eğilimindeler. Yasa bu faaliyetlere işletmede ya da "uzantısında" yapılması koşuluyla izin veriyor. Ama metin fazla belirsiz. Bu faaliyetlerin tarım işlerine oranla, hem iş niceliği, hem de ciro olarak ikincil olmasını istiyoruz.

J.B. İnsanların uzun süre kandırılamayacağına kani oldum: ziyaretçiler sorular soruyor. Böyle olunca, entansif bir işletmedeki tarımcı metotları hakkında açıklama yapmak zorunda kalıyor ve bazıları, "ürününüze ne katıyorsunuz? Bu çeşni, bu renklendirici nedir?" türü sorularla köşeye sıkışıyor. İnsanlar, çiftlikten çıkıyor bahanesiyle verilecek herhangi bir söylemi kabul etmiyorlar artık. Kalitesi, sıhhi özelliği, sınaî tarım üzerine bilgilenmişler ve bu çok iyi.

● *Hammadenin çiftlikte dönüştürülmesine, işlenmesine ve çiftlik ürünlerinin doğrudan satışına nasıl bakıyorsunuz? Bu "çokişlevlilik" mi yoksa "çokyönlü faaliyet" mi?*

F.D. Çeşitlilik. Daha çok, üretimin sınaîleşmesinden önce köylülerin sahip oldukları görev ve becerilerin yeniden sahiplenilmesi. Mesleklerinin doğrudan uzantısı. Ortak Tarım İhracatı Topluluğu'ndaki (GAEC) durum da böyle, koyun sütlerinin yaklaşık yarısını peynire dönüştürüyorlar. Zaten çiftlik ürünlerine olan hayranlıkları görülünce, tüketicilerin de yanılmadıkları anlaşılıyor.

● *Tarım işletmeciliğine duyulan ilgisizlik kaçınılmaz olarak bu mesleğin kentte yeniden biçimleneceği anlamına geliyor...*

J.B. Tarım işçiliği korunmak isteniyorsa, bu mecburen köylü ortamdan gelmeyen insanlarla olacaktır. Bugün, köye yerleşme ve köylü olma arzusu, öncelikle başka bir sosyal ilişki istemekten geçiyor. Bu genç ve daha az genç "yeni kırsal kesimliler", kendi ölçeklerinde bir ekonomik projeye atılma isteğini buralarda buluyorlar. Bu bana çok temel görünüyor. Pazar ve para üzerine kurulu güncel gelişme dog-

malarının tamamen ters dönmesidir. Yerleşmelerin yaklaşık yüzde 40'ı "norm dışı", norm muhafazakârlarının bunu düşünmesi gerekiyor! Üstelik bu çiftlikler, çiftlik ürününün kalitesi bağlamında tüketicinin ve kırsal kesimin dokusunun yeniden dinamikleştirilmesi bağlamında vatandaşın beklentilerini karşılıyorlar.

Eğer köylü ve kırsal kesim ortamının bu dinamiği korumak ve genişletmek için organize olma yetisi olmasaydı, yerleşme olmazdı ve sistem çökerdi. Ekonomik zenginlik sosyal zenginlikten doğacaktır. Bugün yaratıcılık, sosyal zenginlik sahibi bölgeler ekonomik inisiyatif alabilmiştir. Larzac'ta yaşadığımız da buydu işte: Fakir bir bölgede, mücadeleye bağlı sosyal bir zenginlik yarattık. İnsanlar, ekonomik olarak oradan nasıl çıkacaklarını bilmeden yerleştiler; başkalarıyla birlikte yaşama arzuları gerisini halletti, ama herhangi bir şekilde değil: toplu olarak, toprağa erişim yollarını yarattık ve ekonomik araçları, etin doğrudan satışı için ekonomik bir çıkar grubu ve bir peynir kooperatifi kurduk.

F.D. Kurtuluş, tarımcılığın dışından gelecek gençlerle yenilenmekte. Ama eğer tarımsal kurumlar onların üretim araçlarına ve araziye erişimini reddederse, eğer biz genel bir bütünleşme, mesleğin başka bakışlara açılmasını dayatmakta yetersiz kalırsak her şeyi kaybederiz.

Köylü tarımı

● *Domuz ya da tavuk çiftliklerinde giderek proleterleşen köylüyü savunan klasik sendikal faaliyetten tarım modeline karşı mücadeleye geçiş yaptınız. Bu kırılmayı nereye kadar istiyorsunuz?*

J.B. Sendika tarihinde sendika, çalışma koşullarını, geliri, emeği korumayı kesmeyip, işin ve insani faaliyetin ekolojik ve sosyal hedefi üzerine kendini sorguladığı zaman bu kırılma çok temeldir.

F.D. Bu kırılma bizim "köylü tarımı" dediğimiz biçimde kendini ifade ediyor. Hem bir pratik, hem de bir proje. Kavgalarımızdan, köylüleri koruma eylemlerimizden ve aşırı üretimciliğe direnişimizden başlayarak yavaş yavaş oluşturduğumuz bir proje. Yirmi yıldan uzun bir süredir her gün çiftliklerimizde tarımbilimsel ve ekonomik olarak kanıtladığımız eleştirel düşüncelerimizin meyvasıdır. Teknikleri ve farklı değerleri kaynaştıran ve köylü mesleğini yaşatmak ve uygulatmak için farklı bir tarım politikası gerektiren uyumlu bir sistem.

Köylü tarımı bizim için, bir sürü taç yaprağı olan papatya gibi. Her şey birbirine tutunuyor: köylünün statüsü, amelin geliri ve paylaşımı, üretim kalitesi, işletmenin geçişkenliği, doğal kaynakların değeri, Kuzey-Güney ilişkilerinde dürüstlük... Papatyanın her ögesi birbirine bağlı. Bir yaprak eksildi mi dengesizlik olur. Ama bu bir "model" değil, bu bir yöntem, mesleğin farklı bir felsefesi. Köylü tarımında bio yandaşları ile bio karşıtları, tahıl üreticileri ve domuz yetiştiricileri var, hepsi aynı yönde çalışıyorlar.

J.B. FNSEA tarafından dayatılan modelle radikal bir kırılma söz konusu! Zaten aşırı üretimci yöntemin köküne kadar inip sonra da köylü tarımının önünü açanlar da çoğunlukla bizim arkadaşlarımız. Entansif modelden çıkılabileceğini kanıtladılar; François ve Françoise da buna misaldir. Daha önce de hatırlattığımız gibi, köylü olmayı başka türlü tasavvur etme ihtiyacı -çünkü bu tarımbilimsel seçimi aşıyor- 1980'e, hareketimizin, kasaplık dana yetiştiricileri yo-

luyla, hayvancılıkta büyüme hormonlarının kullanılmasını reddetmemizi halkın da üstlendiği döneme dayanıyor.

Dostlarımız, buzağıyı anasının memesinden ayırmanın ekonomik ve ekolojik olarak ne kadar yanlış olduğunu kabul ettiler. Çünkü anne memesinden ayrılan buzağıyı beslemek için gerekli olan süt, çok dolambaçlı yollardan sağlanabiliyordu. Süt tankeriyle süt fabrikaya ulaşacak, pastörize edilecek, kremalanacak, kurutulacak, sütü eski durumuna getirme işlemleri, paketleme, stoklama ve nihayet kasaplık sığır konusunda uzmanlaşmış hayvancılığa geri dönecek. Bütün bunlar, yeniden oluşturulmuş süt doğal sütten daha ucuz olsun diye Avrupa'dan süt sanayilerine çok büyük sübvansiyonlarla oluyor. Hareketimizin başlıca ateşleyicisi bu olmuştur; çalışmanın hedefi üzerindeki düşüncenin önünü açtı ve 1992'de köylü tarımı kavramına ulaştı.

● *Köylü tarımı toplumsal bir seçimle bağlantılı mı?*

F.D. Tarımınızın ne olduğunu söyleyin, ben de hangi toplumda yaşadığınızı söyleyeyim! Köylü tarımı üretim tarzları seçimini sosyal seçime, yerel dayanışmalara, bioçeşitliliğin korunmasına bağlar. Köylü tarımı bir "yöntem" ve bir "çevreyle" tanımlanır. Yöntem yöndür, yönelmek gereken ufuk çizgisidir, çiftlikteki durum ne olursa olsun. Hayvanları besleme, hastalıkların tedavisi, bitkilerin bakımı, işle sermaye arasında denge, vb. yöntemlerini belirleyen "köylü tarımının on ilkesi" tarafından gerçekleştirilir.

Çevre ise, işletmeye yaptığı dolaylı ya da dolaysız, iç ya da dış etkilerle köylü faaliyetini belirler. Bu da tarımın sınırlarını belirler: yoğunlaştırmanın sınırlandırılması, hektar başına doldurulacak hayvanın, hektar başına yüklenecek azotun azami eşiği, her faal başına atölye boyutunun tanımı, vb.

Bu yöntem entansif modele hapsolanlara arkasını dönmez. Ama bundan ayrılmayan bir evrim talep ederken, ekonomik faaliyetlerin toplumsal boyutu hesaba katılmazsa, gelişme modelini değiştirmenin hiçbir şeye yaramayacağını hatırlatalım. Mesela büyük miktarda ürün ya da hayvanı yoğunlaştıran bir işletmede, "genişleyerek değişiyoruz" demekle yetinmek, mekânın kullanımı ve işin paylaşımı sorununu çözmez. Köylü Konfederasyonu özellikle tüm Batı bölgesinde ciddi kriz yaşayan ve tasfiye tehdidi ile karşı karşıya olan küçük ve orta boy kümes hayvanı ve domuz üreticilerinin savunmasına çok angaje oldu.

Hacimleri sınırlamak ve daha kârlı bir fiyat belirlemek için, dolayısıyla katılanların sözleşmelere uyması ya da emeğin daha hakkani ödüllendirileceği koşullar belirlemek için savaşıyoruz. Hayvancıların çoğu bu modeli istemiyor, ama bu şekilde, bugünden yarma, bu modelden çıkabilecek pratik ve hukuki araçları yok. Neden bahsettiğimin farkındayım, çünkü bizim işletmemizde bu, yıllarımızı aldı. Bizim projemiz bir tarımsal yönelimin yerine bir başkasını koymakla sırnırlı değil.

J.B. Bu anlamda Marksist projeye alternatif olan Jura Federasyonu geleneğiyle, sendikalizmin kökleriyle yeniden birleşiyoruz. Birinci Enternasyonal'in kuruluşu sırasında işçi dünyasının örgütlenmesiyle ilgili olarak iki akım -bir yanda Marks diğer yanda Bakunin- karşı karşıya geldi. Karl Marks'ın sendikal düşüncesi artı değerin geri alınması ve işçinin kapitalizm karşısındaki konumuyla sınırlıydı. Bakunin'den ilham alan Juracı sendikal anlayış ise benim için çok önemlidir.

Jura'daki saat imalatçıları sendikası, işçi-köylülerle işçileri bir araya getiriyordu: Küçük atölyeler halinde örgütlenmişlerdi. Her biri işine hâkim, özerk ve sorumluydu. Yapıcı

ve yaratıcı bir çalışma. Deneyimleri hareketin özerkliği ve işçilerin sendikalarında neden çalıştıklarına dair düşünmeleri gerekliliği olgusu üzerine bir bakış açısı oluşturdu. Bu işçi deneyimi, 1990'lı yılların başında uzun bir grev çerçevesinde saatlerin üretimini ve satışını kendilerinin üstlendiği Liplerin mücadelesine kuşkusuz yabancı değildir.

Aynı şekilde, "yaptığımız iş hakkında düşünürüz" düşüncesine sadık kalarak, İspanyol duvar işçileri sendikası CNT 20'li yıllarda hapishane inşaatında çalışmayı reddetmişti. Ve 1920'yle 1930 yılları arasında İspanya'da tek bir hapishane inşa edilmedi, çünkü duvar işçileri bu tip binalarda çalışmak yerine işsiz kalmayı tercih ediyorlardı. 1936'da, sivil savaşın ortasında CNT sendikal hareketinin doruk noktası, fabrikalarda kendi kendine idare etmeyi örgütlemek ve köylerdeki toprakların da kolektif idaresini getirmek olmuştu.

Emeğin toplumsal yararı üzerine olan bu bakış, Köylü Konfederasyonu'nun militanlarını derinden etkilemiştir: Biz sadece geleneksel sendikacılık yapmak için evimize gelmiyoruz; Köylü Konfederasyonu'na her katılım, işletmede sık sık bir değişimi ardından getirir. Zaten Konfederasyon'un var oluş nedenlerinden biri de bu.

● *Kaliteyi köylü tarımının ilkelerinden biri gibi ileri sürüyorsunuz. Bir etiket yaratacak kadar ileri gidecek misiniz?*

F.D. Bu gündemde değil. Ama sorunuz, tüketicilerin yediklerinin tanımlanması için olan çok güçlü taleplerini ortaya çıkarıyor. Bu talebi alıyoruz ve biz de araziye göre ürüne ve üretime göre araçlar kullanmaya o ölçüde bağlanıyoruz. Tüketicinin, herhangi bir sınaî ürünün "bölgesel rengi"ni taşıyan etiket ormanında seçim yapmasına yardımcı olmak için, etiketin üzerinde sadece gerçek bir "izlenebilirlik"

-muhteviyatın son çıktığı yeri değil, geldiği yeri de belirten-göstergesini değil, aynı zamanda üretim biçimini de belirtmekten yanayız. Mesela, tavuğun ya da dananın açık havada ve çiftlik ürünü tahıllarla beslendiğini, yani açık havada ve unlarla beslenmediğini bilmek. Tüm bunlar yasalardan, üreticilerin ve onların bağlı oldukları birliklerin taahütlerinden geçiyor.

J.B. AOC dünyasında tüketicinin gerekliliği hissediliyor. Başlangıçta, AOC özellikle bir ürünü taklitlerden koruma yoluydu. Bugün, AOC de bir üretim yöntemi haline geldi, yani bir araziye bağlı üretim koşullarına ve beceriye gönderme yapıyor. AOC artık sadece ürünü değil, üretim tarzını da savunuyor. Bu, yüz binlerce kişiyi etkileyecek kutsal bir değişiklik. Bütün AOC bölgeleri bu tartışmayla yüz yüze: Bu tartışma, hayvancısıyla, bağcısıyla, tarımcısıyla, hangi şartnamenin dayatıldığını, nasıl örgütlenileceğini anlamak üzere temel bir tartışmadır. Yani, AOC'yi, bioyu, çiftlikteki dönüştürmeyi, dayanıklı tarım ağlarını, köylü tarımı ağlarını toplarsak, bu, köylü hareketinin kutsal bir akımını oluşturmaya başlıyor ve bence, bu şekilde herkesin alay ettiği sınaî tarımı izole edebiliriz.

● *Tarım modelini değiştirmek, acaba kadınlara tarımda daha çok yer açmak, onlara bir fırsat eşitliği tanımak anlamına da geliyor mu?*

F.D. Sorunun erkeklerle kadınlar arasında olup olmadığını bilmiyorum. Bana göre ileri sürülmek istenen daha ziyade, erkek ya da kadın, tarımsal alanda etkin olan herkese bir statü tanımak. Herkes için hak ve ödevleri belirleyen statü anlayışı kadın-erkek bağlamında değil.

J.B. Yine de burada şunu hemen söylemek gerekir ki, aşırı üretimci model, kadını bir bakıma işletmenin dışına itti. Tarımın profesyonelleşmesi işletmelerde herkesin rolünün değişmesini sağladı; tarım teknik hale geldikçe, "maço modeli" ağır araçlar kullanmaya başladıkça, kadınlar kendilerini dışlanmış buldular ve işletmenin dışında bir değerlendirme aramaya ve bulmaya başladılar. Bu tarımın getirdiği toplumsal model katiyen dişil değil. "Hep daha fazlası" mantığı, tekniğin hâkimiyeti tarımı eril bir proje haline getirdi. Ve entansif tarıma geçen çiftçi de karısının yemek pişirecek parayı getirmesine o ölçüde ihtiyaç duyar oldu: gelir ve işletme marjı ancak borç kapatmaya veya çalışmaya devam edebilmeleri için yatırımlarını korumaya yetiyor.

Bu açıdan, kadının tarımsal işletmeden dışlanması bilinçli ayarlandı. Mesela bankalar, eğer kadın dışarıda çalışıyorsa, çiftçi kocaya çok daha kolay kredi veriyor. Öte yandan, kadın üretimdeki yerini bugün algılandığı gibi algılamıyor: hizmetçi olmak, sırf yemek yapmak, kova taşımak ve süt sağmak için orada bulunmak istemiyor.

F.D. Evet, çünkü kurumsal cevap şunu söylemeyi gerektiriyor: kadın işletmenin başı olduğunda, kendi ekonomik projesini getirdiğinde bir statü sahibi olacaktır. Eşler bir statüye erişsin diye EARL (sorumluluğu sınırlı tarım girişimi) gibi yeni toplumsallık biçimlerinin ortaya çıktığına şahit oluyoruz: Hangi proje, hangi yatırım, hangi sermaye getirisi? Hiçbir zaman işin yeniden organize edilmesi bağlamında düşünülmüyor.

● *Köylü tarımı, çiftçilik mesleğinin kapılarını kadınlara açacak mı?*

J.B. Bence bu mümkün. Köylü tarımının farklı bir organizasyon tarzında, kadın erkekle aynı statüde yerini alabilir. Ama bu, tarım anlayışının değişmesini gerektiriyor: bu anlayış, hayvanlarla ve toprakla farklı bir ilişki geliştirmek üzere rekabet olmaktan çıkmalı.

● *José, Ortak Tarım İhracatı Topluluğu'nuzda kadınlar da var mı?*

J.B. Şu anda bir tane var, Danièle Domeyne ve bir tane de girmeye aday var. Ortak Tarım İhracatı Topluluğu'nun herkese bir faaliyet alanı seçme ve kolektif organizasyonu sayesinde, çalışma zamanını seçme imkânı veren bir üretim çeşitliliği var. Tarım mühendisi olan Danièle, sütün dönüştürülmesinden peynirin satılışına kadar peynircilik bölümünü idare ediyor. Aday olan bayan ise, süt koyunu sürüsüyle ilgilenmek istiyor.

● *Peki sizde François, işletmenizde çiftler arası iş nasıl paylaşılıyor?*

F.D. Bizde hayvanların sağımıyla daha çok Françoise uğraşıyor. Mekanik sağma sistemimiz sayesinde, sabah, akşam en fazla kırk dakika sürüyor. Françoise haftanın bir bölümünü kurtarıyor, ben de sendikal sorumluluklarım dolayısıyla, çoğunlukla haftasonları sağma işini yapıyorum. Ulusal sorumluluklarım olmadığında işi paylaşıyoruz: sabahları ben, akşamları Françoise çalışıyor. Bunun dışında kalan zamanda Françoise turizm işiyle ilgileniyor. Zaten ilişkilerdeki yeteneği sayesinde, çiftlik içindeki kampingimiz bu kadar popüler oldu. Meyva bahçemizin bakımıyla falan, ben uğraşıyorum.

Ayrıca çocuklar var: onlar da çiftliğin bir parçası. Çiftlik araç gereçlerinin ortasında yaşıyoruz.: Beş çocuğumuzun beşi de işletmede ne olup bittiğiyle sürekli ilgilenirler. Bu onların yaradılışlarından gelen bir şey: mesela atlar kızıma çok çekici geliyor. Oğlanlar daha çok meyva bahçesini çekip çeviriyorlar. Süt sürüsünü gütmeyle ya da günlük iş güçle uğraşıyorlar.

8
Vatandaş bir dünya için

Gezegen çapında bir diktatörlük

● *Berlin Duvarı'nın yıkılışından beri ticari alışverişlerdeki hızlanma, büyük kuruluşların dünya çapında yoğunlaşmasını sağladı. Bu ağır yük yarışı tarımı da atlamadı. Biyoteknolojinin çıkışı fenomeni hızlandırdı. Bir avuç uluslararası kimyasal tarım şirketi küresel gıda pazarının bütününü elinde tutuyor. Evrenselleşmeyi nasıl tarif ediyorsunuz?*

F.D. "Evrenselleşme"den ziyade "küreselleşme" üzerine konuşmayı tercih ederdim ama evrenselleşme dile, dizginsiz alışveriş liberalliğinin getirdiği bütün kötülüklerin simgesi olarak geçti. Evrenselleşme, liberallerin tümüyle serbest bırakılmış, toplumsal, bölgesel ya da etik hiçbir boyutu gözetmeyen malların alınıp verildiği geniş ticari bir alan olarak gezegene sahip olma isteklerini anlatır. Her şeyin tüketilmesine dayalı bir hegemonya arzusudur.

J.B. Uluslararası ilişkiler, içinde olunan anın ve yerin teknik fonksiyonudur. Roma İmparatorluğu sırasında dünya Akdeniz havzasından ibaretti. Sonra genişledi, kıtaların keşfiyle bütün dünyada, alanları sömürge "merkez"inin çıkarına alıp veren ve sahiplenen başka bir dünya vizyonu yarattı. Kâşiflerin memleketi yaşlı Avrupa'nın Amerika'yla, Karaibler'le, Afrika'yla, Okyanusya'yla ve kısmen Asya'yla kurduğu ilişki uzun süre bu olmuştur. Bugün ulaşım ve iletişim olanakları gerçekten gezegen çapında pazar alanı yaratıyor. Ve *global leaders* [küresel liderler] için tüm bu alan, pazar yasalarına tâbi olmak zorunda. Bugün maruz kaldığımız büyük bunalım, kürenin yüzeyinde meydana gelen her faaliyeti pazarlamayı ve metalaştırmayı amaçlıyor. Bu eğilime karşı direniş bizim kavgamızın da temelidir.

Eğer tüm insancıl faaliyetler, çıkarcı bezirgân oyununa dönüşürse, kavga toplumun iki kavramı arasında yaşanır. Biri, pazarın kendi kurallarıyla toplumu oluşturmasına, bütün insani faliyetleri, sağlığı, kültürü, eğitimi vb. paranın kanununa tâbi tutmasına izin verir, canlının metalaştırılmasını bile savunur. Diğerinde ise toplumu oluşturma gücünü elinde tutanlar vatandaşlardır, siyasi kurumlardır, yaşam alanıdır ve çevre gibi başka bileşenlerdir.

F.D. Evrenselleşme aynı zamanda tektipleştirmedir, temel yasaların teker teker kaldırılmasıyla deregülasyondur, yani, insanların yaşamsal ihtiyaçlarını tümüyle görmezden gelen aşırılaşmış ticarettir. Bu karanlık kobilerin AMI'yi[1] bize hangi siyasi şartlarla dayatmaya çalıştığını gördüğümüzde mesela, her şeyden kâr etmek isteyenlere yol gösterenin paranın diktatörlüğü olduğu anlaşılıyor.

---

1 Çok taraflı yatırım anlaşması (AMI) 1997'de OCDE ve ABD tarafından gerçekleştirilde, sınır aşırı yatırımları serbestleştirmeyi amaçlıyordu. Avrupalı şebekelerin geniş ölçüde seferber olmalarıyla uygulamasından vazgeçildi.

J.B. Dünya çapında diktatörlük: eğer pazar alanında değilseniz, yoksunuz demektir. Artık klasik devletler arası çatışmalarda ya da toprak yönetiminde değil, pazar denen bir meydanda özel güçler arasındaki savaş durumunda yaşıyoruz. Bunun sonuçlarının hesabını yapmak için, para dolaşımının, üretim ve geleneksel ticaret faaliyetlerinden daha yüksek getirisi olduğunu görmek yeterlidir. Artık para kendi kendini işletiyor: dünyanın çevresini her dolaşışında kâr getiriyor. Nerede ürün, başkası için zenginlik nerede? Girişimleri, kâr etmiş dahi olsalar işçi çıkarmaya zorlayarak - bunu Michelin'de ya da Valéo'da gördük- kendi kâr oranlarını dayatan paradır, hissedarlardır, spekülatörlerdir ve her türlü yağmacılardır. Paraya susamış yeni bir asalak, vampir türü. bunlar kâr müptelası olmuşlardır.

● *Bu söz ettiğiniz evrenselleşmede malların alışverişinden çok, paranın dolaşımını mı suçluyorsunuz.*

J.B. Çokuluslu firmaların dayattığı küresel bir modeli eleştiriyoruz. Tarıma dönelim: Tarımsal ürünün yüzde 5'inden daha azı evrensel pazara gidiyor. Oysa ulusal ya da komşu ülkeyle ticaretin payına düşen üretimin yüzde 95'ini organize etmek ve kendi mantığına uydurmak isteyenler de bu yüzde 5'lik ulusuluslararası transferin sorumlularıdır. Bu totaliter bir istektir.

Dünya Ticaret Örgütü'nün liberal projesi

● ABD ve Cairns[2] grubunun bir arada bulunduğu bu liberal anlaşmada Avrupa'nın rolü nedir?

J.B. Biraz Avrupa'nın ve GATT'ın[3] tarihine bakmak gerekir. 1957'de Ortak Tarım Pazarı, kendi kendine besinsel yeterlilik amacıyla kuruldu. Daha önce de gördüğümüz gibi, üye ülkeler arasında tek bir pazara dayanıyor ve ürün başına ortak pazar organizasyonları sayesinde iyi kötü kârlı fiyatlar sunuyor: tahıl ve pancar üreticisine çok iyi, süt üreticisine orta karar, sığır etine ortanın altı, diğer ürünlere ise yetersiz hatta hiç. Bu pazar, Topluluk tercihleriyle çok iyi korundu: gümrüklerde ithalatlar, sabit gümrük vergileriyle değil, içerideki sabit fiyatlar ve değişken evrensel fiyatlar arasındaki farka göre değişen tasarruflarla vergilendiriliyor. İhraç edilecek üretim fazlaları için de aynı sistem uygulanıyor: sanayici ve tüccarlara, iç ve dış pazarlar arasındaki fiyat farkını telafi eden değişken "ödemeler" yapılıyor.

Bu sistem, AB'ye üye devletlerin mali dayanışması sayesinde yürüyor: her ülke kendi gayri safi milli hasılası ve katma değer vergisi oranında katkıda bulunuyor. Fiyatları ve pazarları bu şekilde güvence altına alınınca, aşırı üretimci olması istenen Avrupa tarımı ve sanayii, pazar paylarını yükseltmek için üretim fazlalarını ihracata yöneltmeyi hedeflediler, bu da Avrupa'nın bütçesinde bir patlama yarattı. Özellikle Fransa'da, "İhracat için üretim: tarım Fransa'nın yeşil petrolüdür" sloganlarıyla buna teşvik edildiklerini de söylemek lazım.

2 1986 yılında Cairns'de (Avustralya) kuruldu. Kanada, Arjantin, Avustralya ve yeni Zellanda gibi dünya ticaretinin serbestleşmesinden yana olan ve tarım ürünü ve tekstil ihracatı yapan on dört ülkenin bir araya geldiği bir grup.

3 1947'de gerçekleştirilen Genel Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması (GATT) yerini, Marakeş anlaşmalarından sonra 1 Ocak 1995'te Dünya Ticaret Örgütü aldı.

Üretimi kontrol altına alma politikaları oluşturmak yerine, tarımsal gıda lobisinin emrindeki Avrupa "bırakınız yapsınlar" dedi. Ama içeriden ve dışarıdan gelen eleştiriler karşısında ve bütçe açıklarına önlem olarak 1992 yılında ortak tarım politikasını (PAC) yeniden oluşturdu, fiyatları düşürerek dünya pazarına kapıyı daha fazla açtı. Aslında bu reform, "tam serbestliğe" doğru atılmış ilk adımdı: Çok himayeci değişken vergilendirme sisteminin kısmi ama önemli ölçüde bozulması, sabit gümrük vergilerinin koyulması. Ama Pariz havzasının çok rekabetçi olduğu düşünülen tahılcılığı ve Avrupa tarımı aslında dünya pazarının rekabetini kaldıracak güçte olmadığı için, Avrupa üreticilere doğrudan yardımlara başladı. Liberallere göre bu reform, kendi yönetmeliklerinin GATT'la uzlaştırılmasımn ilk etabından başka bir şey değildi.

F.D. GATT DTÖ'nün atasıdır. Aslında tam anlamıyla bir örgüt değildi, daha çok, gezegendeki ülkelerin istiyorlarsa katılacakları bir uzlaşmaydı. 1986'daki *Uruguay Round*'una kadar, tarım ve beslenme GATT'ın müdahale alanına girmiyordu: Her ülke veya ülkeler grubu seçtiği tarım politikasını uygulamakta özgürdü. Sınaî tüccarları kendi liberal kurallarına tâbi tuttuktan itibaren, GATT evrensel alışverişleri yönetme iştahıyla, tarımı, hizmet sektörünü, entelektüel müktesebatı ve yatırımları çok sevdiği dizginsiz serbestleşmeye uydurdu. Bundan dolayı da GATT'ın üyesi olan AB, PAC'ı yeniden oluşturmak zorunda kaldı.

GATT'ın felsefesi ve ilkeleri son derece açık: serbest ticaret. Gümrük vergilerini düşürmek -devlet, içerideki denk ürünlerle ithal ürünlere aynı muameleyi göstermeli- ve devletler arası tercihli uzlaşmaları kaldırmak -"ayrıcalıklı ulus"un[4] şartı budur- gerekiyor. Avrupa ve ABD'yi karşı

4 Buna göre, bir ülkede yapılan tüm tercihli anlaşmalar otomatik olarak diğer ülkelere de yayılacak.

karşıya getiren muz çatışması örneğini ele alalım: Afrika'dan, Karaibler'den ve Pasifik'ten ("ACP" deniyor) yetmiş ülke Avrupa'ya Lomé uzlaşmasıyla bağlıdır. Bu ACP ülkelerine yardım edebilmek ve tarımlarını korumak amacıyla, kısmen AB'den gelen (Martinik, Guadeloupe, Kanarya adaları) bazı ürünlere dünya pazarının çok üzerinde fiyatlar ödendi; Avrupa'ya 857.000 ton muz ihrac ederek kâr ettiler. Ama bu uzlaşma, Chiquita ve Dole gibi Güney Amerika'da geniş işletmeleri olan ve orada toplumsal ve çevresel dampingle en ucuz fiyata üretim yapan Amerikan çokuluslu şirketlerin işine gelmedi. Sonuç olarak, Nisan 1999'da ABD, DTÖ'nün Anlaşmazlıkları Çözümleme Organı yoluyla AB'yi suçladı.

Bu felsefeye göre, serbest ticaret ekonomik büyümeyi ateşlemeli ve herkesin refahını artırmaya yardım etmeli. Fakat, 1995'te DTÖ'nün kurulmasından itibaren eşitsizliklerin arttığını reddeden CNUCED'in[5] iddia ettiği gibi, büyümeyle gelişme eş anlamlı değil. Müdahale alanlarını genişleterek, ticari alışverişleri düzenlemeyi hedefelemekle kalmıyor, devletlerden gerekli düzenlemelerin yapılmasını isteyerek, bir liberal toplum modeli dayatmaya çalışıyor. Bu çerçevede, tarım ve gıda ürünlerinde herhangi bir devlet, insan ve hayvan sağlığını koruma niyetiyle istemediği ürünlerin ithalatına karşı çıkamaz.

Codex alimentarius'un[6] varoluş nedeni budur: birtakım sağlık normları yerleştirmek. Bu davada, kendi yasalarını dayatan bazı tarımsal gıda sanayii temsilcileri ulusal delegasyonlara sızdılar. Dünya nüfusunun yüzde 15'ini oluştu-

---

5 Ticaret ve Gelişme için Birleşmiş Milletler Konferansı.

6 *Codex alimentarius*, 1962 yılında, FAO (Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü) ile Dünya Sağlık Örgütü tarafından kuruldu. "Tüketicilerin sağlığını korumak ve gıda ürünlerinin ticaretinde izlenen uygulamaların dürüstlüğünü temin etmek amacıyla" normlar ve düzenlemeler getirdi.

ran AB ve ABD, tek başlarına delegelerin yüzde 60'ını temsil ediyor. Mesela 1997'de ABD'nin ham süt işlenerek üretilen malların uluslararası dolaşımının yasaklanması talebini gündeme getiren de *Codex alimentarius*'tur.

J.B. PAC'ın 1992 yılında yeniden oluşturulması Topluluk himayesinin azaltılması anlamına geliyor, bu da, köylülerin gelirini azaltıyor ve liberallere göre köylüleri rekabet için "çaba harcamaya" itiyor. Avrupa şoku telafi etmek için, üretim hacmine göre belirlenen doğrudan yardımları getirdi: Bu da, arazi ölçeği ya da sürü başına yardım şeklini aldı. En zengin bölgelerin ve sulanan arazi işletmecilerinin daha büyük gelir kaybını telafi etmek için, tahıllar ve yağ çıkartılan bitkilere az yardım yapıldı. Bir başka deyişle, yardım için zaten zengin olanlar seçildi. Bu da, köylüler arası eşitsizliği azaltacağına daha da artırdı.

Paris havzasının bazı yörelerinde "tahıl primi" hektar başına 3.000 frankı aşıyor ve verimin çok daha düşük olduğu ve aynı tarımın yapıldığı Bourgogne'da 2.000 frank civarında; Mısır üretiminde fark, bölgelere göre 600'den 1.000 franka çıkıyor. Bu, AB'nin izin verdiği ve FNSEA kanalıyla Fransız hükümetine dayattığı bir skandaldır. Bu skandalın hiç olmazsa, tarıma yapılan kamu yardımının önemini ve amacını gün ışığına çıkarmak (hatırlatalım, yılda 70 milyon frank doğrudan yardım) ve yüzde 80'inin aşırı üretimci yüzde 20'ye gittiği bu yardımların meşruluğunu sorgulamak anlamında bir faydası oldu.

Topluluk himayesinin azaltılması, bu himayenin zaten yetersiz olduğu sektörlerde, mesela Magrip ülkelerinden getirilen sebze meyva ya da koyun eti gibi sektörlerde de işleri yoluna koymadı.

F.D. Mart 1999'da Berlin'de, Seattle'da açılacak *Millenium round* pazarlıklarına hazırlanmak için AB, DTÖ'ye dönüşen GATT çerçevesinde "PAC'ın yeniden oluşturulmasının yoğunlaştırılması" adında bulanık bir liberalizm getirdi gündeme, amaçları Seattle'a hoş görünmekti. Doğrudan yardımlarla kısmen telafi edilen Topluluk himayesini azaltma yoluyla fiyatların (yüzde 10 ilâ 20) düşürülmesini dile getirdi.

Ticari evrenselleşmeye karşı küresel talep

● *Kasım 1999'da Avrupa, müteakkip serbestleştirme biçimlerini ve içeriğini yerleştirmekle yükümlü DTÖ'nün toplantısı için Seattle'a gitti. Siz de gittiniz, neden?*

F.D. Bu pazarlıklar, özellikle tarım ve orman işlerine ayrılanlar, bir anlamda bütün dünyadaki köylülerin akıbetini belirledikleri için çok önemliydi. Seattle'a gittik, çünkü ortada 1994'te DTÖ'yü yaratan Marakeş anlaşmaları vardı. Orada, her ülkenin sınır himayesini yüzde 36 azaltması ve kendi pazarına, her üründe yurtiçi tüketim hacminin en az yüzde 5'i oranında, düşük vergili ürün girmesine izin vermesi için yedi yıllık bir anlaşma imzalanmıştı: Liberalizm, kendi, yani çokuluslu tarımsal gıda şirketlerinin çıkarları söz konusu olduğunda, yaptırımcı olmayı çok iyi biliyor. Buna bir de, sübvansiyonlu ihracat hacminin yüzde 21'inin, değerinin ise yüzde 36'sının indirilmesi ekleniyor. Dolayısıyla içerideki fiyatlara verilen destek önemli ölçüde azaldı.

J.B. Anlaşma aynı zamanda, Seattle'da yeni bir *round*dan önce, Marakeş anlaşmalarının evrensel refaha ne kattığının bilançosunun yapılmasını da öngörüyordu. Hâlâ bekliyo-

ruz! Buna karşılık, hasarın büyüklüğü hakkında bir fikir edinmek için resmî bilançoya ihtiyacımız olmadı ama hâlâ istiyoruz. Avrupa tarımı için tek bir rakam: PAC'ın dünya pazarına yöneldiği ilk yıl olan 1992'den 1998'e -Marakeş anlaşmalarının yarı yolundan fazla bir zaman- kadar Avrupa, 300.000 bini Fransa'da olmak üzere toplam bir milyon faal tarımcısını kaybetti.

Kendi köylülerine doğrudan yardım yapacak yeterli finansal olanakları olmayan güney ülkeleri bu anlaşmalarda en büyük kayba uğrayan ülkeler oldular: sınırların açılması, geçimlerini sağladıkları öz tarımlarını öldürdü ve kente göçü artırdı, bu da onların besinsel özerkliğini tartışmaya açtı. Birkaç örnek: Güney Kore, Filipinler gibi pirinç üretiminde kendi kendilerine yeterliliği aşmış ülkeler, düşük kaliteli pirinç ithal etmeye zorlandılar, yerli pirinçten daha ucuza gelen bu pirinç iç pazarın dengesini bozdu. Hindistan, Pakistan gibi büyük tekstil ve pamuk üreticisi ülkeler, sentetik iplik ithal etmeye zorlandı ve bunlar yerli ürünlerle rekabete girdi. Aynı şekilde, Avrupa'da süt üretiminin denetim altına alınması (1984 yılında düzenlenen kota politikalarıyla) tüketimin en az yüzde 5'i kadar ithalat zorunluluğu maddesi nedeniyle tartışılır hale geldi: Bu yüzde 5'ler iç üretime eklenince, kontrol edilen arzı arz fazlasına dönüştürdü ve Avrupalı yetiştiricilere, üç yıldır düzenli olarak düşerek ödenen fiyatların tepesine bindi.

İşte, yüzden fazla ülkede, binden fazla örgütle birlikte Köylü Konfederasyonu'nun, Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde yapılacak her yeni pazarlıktan önce, toplumsal, çevresel ve ekonomik sonuçlarının hesaplanmasıyla Marakeş Anlaşmaları'nın bir bilançosunun yapılmasını istemesinin sebebi buydu.

● *Yani bir bakıma, "Dünya Ticaret Örgütü'ne hayır" demek için Seattle'a gittiniz.*

F.D. Sırf o değil. Bu evrensel pazarlıkları, köylüler ve daha çok da PAC üzerinde yapacağı somut yansımaları düşünmek ve ele almak için de izlemek istiyorduk. Bunun için Köylü Konfederasyonu dört kişilik bir delegasyon oluşturdu (Genel Sekreter Patrice Vidieu, Avrupa Köylü Koordinasyonu'ndaki[7] temsilcimiz Christian Boisgontier, José ve ben), bu delegasyonu Fransız hükümeti DTÖ konferansı için akredite etti. Via Campesina bünyesinde, diğer köylü örgütleriyle tartışmak üzere analizler ve önerilerle gittik oraya.

● *Önerilerinizi özetleyebilir misiniz?*

F.D. Öncelikle, halkların kendilerini doyurma ve tarım modellerini serbest ve demokratik bir şekilde seçme haklarını savunuyoruz. Gıda ve mal bolluğu görülmemiş bir düzeye ulaştı, ama evi, işi olmayan ve karnını doyuramayan insan sayısı da görülmemiş bir düzeye ulaştı. Avrupa, kendi pazarını dış rekabetten koruyarak, tarım politikasını gıda konusunda kendi kendine yeterlilik üzerine kurdu. Bu hakkın meşru olduğunu düşünüyoruz ve dünyadaki her ülke ya da ülkeler grubunun, gıda güvenliğini sağlamak ve kır-kent dengesini kontrol etmek üzere korumak istedikleri tarım modelini seçebilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Bu, aynı zamanda, üretimlerin dışarı kaydırılmasına karşı çıkma fikrini de içeriyor, Avrupa, tarımsal gıda sanayiini, örneğin domuzculuğunu, tavukçuluğunu, sebze, meyva se-

7 Avrupa Köylü Koordinasyonu, çeşitli Avrupa ülkelerinden on sekiz sendikal örgütü bir araya getiriyor.

racılığını vb. fiyatların daha ucuz ve toplumu koruma düzenlemelerinin daha esnek olduğu ülkelere kaydırmaya çalışıyor. Bu gibi uygulamalar çoğunlukla yerel tarımın dengesini bozuyor, çevreyi harap ediyor, doğal kaynakları tüketiyor ve o ülkenin gıda güvenliğini tehdit ediyor, çünkü bu üretimler genellikle ihracata yönlendiriliyor. Eğer büyük bir tarımsal girişim bin köylünün yerini alır, daha çok değilse bile en az o kadar üretim yapar ve bu üretimi dünya pazarına sokarsa ne olur? Eğer üretimin miktarı daha fazlaysa, ülkenin gıda güvenliği azalır; Büyük tarım ürünü ihracatçısı Brezilya'da beslenme bozukluğu çeken nüfus giderek artıyor. Topraktan, köylü faaliyetlerinden ve gıdadan yoksun o kadar çok aile var ki. Her ülke ya da ülkeler grubu, bütün halkının beslenmesi konusunda mümkün olan en yüksek güvenlik düzeyini yakalamalı. Besinsel bağımsızlığın en temel ilkesidir bu.

Bunu anlamak kolay, ithalatı kontrol etmekten geçiyor. Adil uluslararası ticaret için de vazgeçilmez bir koşul bu.

J.B. Bu da ikinci ilke: adil ticaret arayışı bütün uluslararası alışverişlerde rol oynamalıydı. Bu ilke DTÖ'nün birinci maddesi olmalıydı! Adil ticaret, bu, ürünlere üretimlerinin reel fiyatının ödenmesi demektir, oysa şimdiki dünya fiyatları damping fiyatlarıdır: iç yardımlar ya da ithalata yapılan yardımlarla zengin ülkelerin belirlediği yapay fiyatlardır. Bu uygulamalar çoğunlukla güçlü girişimlerin, yerleşmek istedikleri ülkedeki fiyatları kırmak için vergi mükelleflerinin parasıyla finanse edilmesi stratejilerinin bir parçasıdır; bu dampingle yerel tarımı kovaladıktan sonra yükseltecekleri fiyatlardır. Örneğin, Avrupa'nın büyük ölçüde sübvansiyonlu donmuş et ihracatı aşağı Sahara ülkelerinin sürülerinin yarısım yok etti. Yani ihracat yardımlarının kaldırılmasını ısrarla istiyoruz.

Marakeş anlaşmasının sonuçları, serbest ticaretin dünya pazarlarını daha istikrarlı kılmadığını, ya da en fakir ülkelerin gıda sağlama güçlerini artırmadığını kanıtlıyor. Adil ticaret her türlü dampingin yasaklanmasını içerir; toplumsal ve çevresel gerçekliklerden bağımsız fiyat indirimi yapılamaz.

F.D. Tekel ya da tekelimsi durumlar, yani bir avuç girişimin dünyayı paylaştığı durumlar, adil ticaret ilkeleriyle bağdaşmaz. Su örneğini alın: birkaç çokuluslu girişim su kaynaklarının büyük bir kısmını elinde tutuyor. Fransa'da Vivendi, suya, çökeltiyi arıtmaya, iletişime, hastanelerin kontrolüne el koydu. Ve üçüncü dünya ülkeleri üzerindeki nüfuzunu sürekli artırıyor. Birleşme-satın alma oyunlarıyla, birkaç çokuluslu şirket birkaç devletten daha büyük bir ekonomik güç elde ettiler. Mesela General Motors'un cirosu, Tayland'ın gayri safi milli hasılasından daha yüksek; ya da Cargill, evrensel mısır ihracatının yüzde 40'ını, soyanın üçte birini, buğdayın yüzde 20'sini sağlayan Continental'le birleşince, üstüne Monsanto'yla da ortaklık kurunca, tabaktaki taneye kadar bütün gıda zincirini ele geçirdi.

Tekel konumu, beraberinde getirdiği servetle, ahlâka ve hakkaniyete bir hakarettir aynı zamanda, çünkü eşitsizlikleri artırıyor. Son yirmi yılın tarihi ne yazık ki, benzer binlerce örnekle dolu. Bunu anlamak için, dünya nüfusunun yüzde 19'unu oluşturan OECD ülkelerinin dünya ticaretinin[8] yüzde 71'ine sahip olduğunu; en zengin 225 kişinin dünya nüfusunun yüzde 47'sini oluşturan en fakir 2,5 milyar kişinin yıllık gelirine eşit bir serveti elinde tuttuğunu bilmek yeterli olacaktır.

---

8 Birleşmiş Milletler Gelişme Programı'nın 1999 yılı raporu.

● *İhracat yardımlarının kaldırılmasını istiyorsunuz. Demek ki bu konuda Amerikalılarla ve DTÖ'yle aynı fikirdesiniz...*

F.D. Gerçekten, ihracata verilen bütün desteklerin kaldırılmasını istiyoruz. Bu konuda DTÖ'yle mutabıkız, ama iş burada bitmiyor. Çünkü José'nin de dediği gibi, ihracat yardımlarının kaldırılmasının yanında, ülkelerin kendi seçtikleri tarımı korumak için gümrük bariyerleri koyabilme hakları da olmalı. Gümrük vergileri gelişmişlik düzeyine göre ayarlanabilmeli, gelişmekte olan ülkeler sanayileşmiş ülkelere göre daha yüksek tarifeler koyabilmeli. Avrupa'nın ACP ülkeleriyle yaptığı gibi, sanayileşmiş ülkeler de Güney ülkeleriyle anlaşmalar yapmakta özgür. Bu şekilde, ihracat yapan ülkelerin üretim maliyeti gerçekliğini gözeten, istendiği gibi evrensel ya da uluslararası bir pazar olabilir. Bundan sonra, adil bir ticaret düzenlenebilir. Himayecilikle ilgisi yok, kıtalar bütünlüğünde kalıcı bir gelişmeyle bağdaşan tek politika budur. Dünyadaki köylüleri durmadan karşı karşıya getirmekten vazgeçmek gerekiyor.

J.B. Bazı ülkeler -sayıları çok fazla değil- ekonomik yönelimlerini ve hava koşullarını dikkate alarak, bir ihracat tarımı seçimi yapıyorlar; diğer ülkelerin konumu ise tam tersi, nüfuslarının çok yoğun olması, ya da coğrafi iklimlerinin zorlukları (adalar, çöller) yüzünden yapısal olarak açık veriyorlar. Bu ülkelerin gıda güvenliği, dışarıdan gelen gıda üzerine kuruluyor. Fakat, ne olursa olsun, dünyadaki tüm ülkelere aynı serbest ticaret kuralını dayatmayı haklı çıkarmaz.

F.D. Avrupa Birliği ihracat yapıyor ve tahıl, beyaz et, süt tozu, sığır eti gibi ürünleri daha fazla da ihraç etmek isterdi. Oysa bu piyasalar üretici büyük ülkelerin (AB, Kanada, ABD) üretim fazlalarıyla, ya da *ranching* veya latifundizm

modeli (Avustralya, Yeni Zellanda, Latin Amerika) üzerine kurulu tarım yapan ülkelerin ürünleriyle zaten doyuruluyor. Avrupa'nın bu temel ürünleri ihraç etmek için üretmek zorunda olduğunu sanmıyoruz. Eğer üreticiler bu alana yönelmek istiyorlarsa, bunun için yardım almamalı. Avrupa tarımını bu pazarları fethetmeye kışkırtmak istemenin, vergi mükelleflerine yük olmaktan başka bir işe yaramayacağını düşünüyoruz. Ve bu bizim için, dünya köylüleriyle, yerel pazarlarındaki dengeyi bozmamak için dayanışma ödevidir. Adına yaraşır bir köylü, başkasının hayatına tecavüz etmez.

J.B. Buna karşılık AB, birçok alanda ihracatçı olabilecek kadar önemli bir tarım potansiyeline sahip. Hünerli köylüleri sayesinde, şarap ve ispirtolu içkiler, peynirler, hardallar, karaciğer ezmesi gibi yüksek katma değerli birçok tarımsal üründe dünyada birinci sırada. Bu gıdalar çoğunlukla, kesin bir şartname ile adamakıllı tanımlanmış bir arazi ve çoğunlukla ekonomilerine bağlı yerel bir tarımla çok sıkı çevrelenmiş üretimlere tekabül ederler. Bu ihracatlar sübvansiyon almaz ve pazarlarını kaliteleriyle ele geçirirler. Bunun değişmesi ve Güney ülkelerinin gelişme olasılığını yok etmesi için hiçbir sebep yok.

Amerikalılarla bir araya gelme

● *Kafanızdaki düşüncelerle, DTÖ zirvesinden sekiz gün önce gittiniz ve ilk etabı Washington olmak üzere Amerika turnenize başladınız. Neden ve neler oldu?*

J.B. Biz dört "resmî zeval", Aveyronlu militanlar ve bir Bröton'un eşliğinde, bir düzine insandan oluşan bir delegasyonla oraya gittik. Biz hapisteyken bizimle dayanışmada ol-

duklarını ifade eden Amerikan köylülerini ve sade vatandaşları ziyaret etmek istedik: NFFC'den arkadaşladımız (*National Family Farm Coalition*'s) - yaklaşık 90.000 aileyi bir araya getiren, otuz altı aile tarımı sendikasından oluşan bir federasyon; *Friends of the Earth*'den ekolojistler; Ralph Nader'in kurduğu, en önemli Amerikan tüketici derneği *Public Citizen* ve IATP (*Institute for Agriculture and Trade Policy*). Bu sonuncusu, *Fondation Charles-Léopold-Meyer* ile birlikte ağları ve militanların özverileri aracılığıyla, bizim on gün kadar Amerikan halkının içine girmemizi sağladı.

F.D. NFFC, Amerikalı köylülerin Dünya Ticaret Örgütü'ne karşı düzenledikleri ilk basın toplantısına bizi de davet etti. *Friends of the Earth* ile birlikte Washington'da gösteri yaptık, sonra da işletmeleri ziyaret ettik. Pennsylvanya'da zor durumdaki çiftçilerle bir araya geldik. Onlar da bizdeki gibi sorunlarla boğuşuyorlardı (fiyat ve üretim yoğunluğu). Buna karşılık Seattle bölgesinde, yerel tüketici ağları sayesinde ürünlerini pazarlayan bio sebze yetiştiricilerinin başarısını gördük. Kent merkezinde José 2500 kişilik uluslararası bir forumun önünde araya İngilizce girdi - bir Fransız köylüsünün o gün kullandığı evrensel dil: dinleyicilere hareketimizi anlattıktan sonra, ABD'nin kuruluş yıllarında, İngiltere'nin ithalat vergilerine kızan Boston halkının, 1773'te *Compagnie des Indes*'e ait bir gemi dolusu çay balyalarını denize döktüğünü hatırlattı...

Yolculuğumuzun medyatikleştirilmesi, Amerikalılara durumumuzu göstermemiz, hareketimizin Fransız ya da Avrupalı olmadığını, bütün dünya vatandaşlarını ilgilendirdiğini anlatmamız açısından faydalı oldu. 30 Kasım 1999 sah günü Seattle'daki büyük gösteride sonuçlarını gördüğümüz güç birliğini kurmamıza da ayrıca yardım etti.

● *Amerika'da günleriniz nasıl geçti?*

J.B. DTÖ zirvesi sürecini durdurmak amacıyla Seattle'da gösteri yapmaya gittik. Orada, şehir dünyanın her yerinden gelmiş insanlar ve örgütlerle ve tabii Amerikalılarla dopdoluydu. Grupların diğerlerini de davet ettiği eylemler çerçevesinde bir dolu gayri resmî karşılaşma için fırsat oldu: insan zincirleri, *sit-in*, gösteriler, ağaç dikmeler, mitingler ve tartışmalar. Bu, küreselleşmiş karşı çıkışın doğuş eylemiydi.

F.D. Sürekli gündemde olan bu pazarlıklar tarımsal sorunları ve beklentileri aştı. Hepimizi ilgilendiren beslenmenin ötesinde, pazarlıklar aynı zamanda hizmet sektörünü, tarımsal malları, entelektüel müktesebatı, yatırımları da içeriyordu. Bu yüzden bütün sivil toplum, hiçbir şeffaflığı ya da demokratik kuralı olmayan, yaşamın her halini pazarlamaya yönelik pseudo evrensel idareciliğe karşı amaç birliği yaptı.

Köylülere gelince, Via Campesina Seattle buluşmasını evrenselleşme üzerine büyük bir çalışma dönemi olarak algıladı. Otuz ülkeden gelen yetmiş delege uygulanacak ortak tavırları belirlemek için günlerce toplandı.

● *Tabii ki DTÖ'ye karşı herkes aynı tutum içinde değil. Bazıları örgüte tamamen karşı, sizin gibi olan diğerleri ise dönüştürülmesini istiyor. Ayrım noktaları, değişik konumlar hangileridir ve siyasi ya da bölgesel özellikleri var mıdır?*

F.D. Via Campesina'da anlaşılır ve her katılımcının anladığı iki belirgin konum ifade edildi: DTÖ karşıtları "DTÖ bizi bağlamaz" diyorlar, tarım ve beslenmeyi pazarlıklardan uzak tutmak istiyorlar, bazıları AB'yi de ABD kadar sert yargılıyorlar ve daha radikal olanları "DTÖ'yü alaşağı etmek"

gerektiğini düşünüyor; bizim gibi olanlar ise, ticareti evrensel olarak düzenleyecek bir makam olması gerektiğini, ama işleyişini ve kurallarını radikal biçimde değiştirmek gerektiğini, yoksa DTÖ'nün gerçekten kalkmasının lazım olduğunu, çünkü köylülere ve kırsal kesimlilere dayattıklarının tahammül fersah olduğunu düşünüyor.

Amaç bir kampın diğerini ikna etmesi değildi. Ayrıca DTÖ karşısındaki tutumlar sanıldığı kadar birbirinden uzak değil, örgütün verdiği zararlar ve bunların sebepleri tespit edilince zaten birleştiler. Via Campesina'da "kamplardan" bahsedilemez: dünyanın dört bir yanından gelen, mevcut durumda kendilerine en doğru görünen şeyi savunan köylüleri bir araya getiriyor. Santiago ya da Bamako'da doğru olan şey Roma'da ya da Paris'te aynı biçimde doğru olmak zorunda değil. Görüş ve tecrübe alışverişleri bu ağı muazzam bir düşünce ve formasyon aracı haline getiriyor. Via Campesina delegasyonu pazarı ele geçirmek üzerine pazarlık yapmaz, her şeyden önce karşılıklı saygıyı gözeterek gelişme için pazarlık yapar. Bu "köylü enternasyonal"i, Kuzey'le Güney arasındaki yeni ilişki ilkelerinin yaşayan yasasıdır.

Ama tarımsal ve besinsel sorunları algılamakta hepimiz temel olarak mutabıkız: besinsel bağımsızlık hakkına saygı, kalıcı gelişme ilkeleri üzerine kurulu köylü tarımı isteği, canlı varlığın pazarlanmasının reddi (yani, OMG'nin, canlıyı patentlemenin, köylüye kendi tohumlarını ekmeyi yasaklamanın açık ve net bir biçimde reddedilmesi) ve tarım reformu yoluyla toprağa erişim.

J.B. Amerikalılarla yaptığım tartışmalarda başka ayrılıklar da gördüm: bazı işçiler bize, tam da halkların besinsel bağımsızlığını talep ederken neden hâlâ kurallar istediğimizi sordu. Tabii ki, birbirimize karışabilir ve alışveriş yapabiliriz, ama karşılıklı saygıyla!

Anlaşmazlıklarımızı ya da ticari ihtilaflarımızı DTÖ'den bağımsız bir uluslararası ticaret mahkemesine taşıma fikrimizi anlatmak için epey zaman geçirdim. DTÖ, hükümetler tarafından yaratıldığına ve bu devletler de DTÖ'ye katıldığına göre, aslında siyasi bir oluşum; demek ki *a priori* meşru, evrensel bir örgüt. Ama çabucak, devletlerin bir tür teminat rolüyle yetindiği, ticaretin çıkarlarını kollayan özerk bir araç haline geldi.

"Bağımsızlıkçığın"* açmazları

● *Bazıları, mücadelenizde evrenselleşmeyle sarsılmış, kendilerini akıbetlerinden mahrum kalmış hisseden, ulusal fikre yapışmaya hazır insanların endişelerinin aynasını görüyor. Sizi "bağımsızlıkçı"lardan ayıran nedir?*

J.B. Bağımsızlıklarımız aynı değil! Onlarınki ulus-devlete dayanan, egoist, soğuk, gerçek dışı bir bağımsızlık, çünkü Berlin duvarının yıkılmasından beri ticari alışverişlerin atılımı yadsınamaz bir gerçek, ama düzenlenmesi gerekiyor. İnsanlara dünyayı düşünmekten kaçınarak kendilerini daha iyi hissedeceklerine inandırmak çok yanlış. Bizim bağımsızlık anlayışımız, tarımsal ya da toplumsal bir model dayatmadan halkların kendi kendilerini düşünebilmeleri ve bu bağımsızlığı açıklık ve dayanışma içinde yaşayabilmeleri için serbest bırakmak. Birinci bağımsızlık besinsel bağımsızlıktır: kendini besleyebilmek ve nasıl ve neyle besleneceğini seçebilmektir.

Ayrıca, evrenselleşmeye, kendi olduğu düzeyde, yani ge-

(*) Fransızca aslında "souverainism" kelimesi, gıda alanında kendi kendine yeterli olmak anlamında kullanılmış, "bağımsızlıkçılık" diye çevirmeyi uygun bulduk - e.n.

zegensel düzeyde karşı güçler yaratmak ve katı biçimde Napolyonvari olan bizim ulus-devlete takılmamak gerekiyor. "Bağımsızlıkçılar" evrensel karışmalardan çekiniyor, biz ise adil ticaret, dayanışma içinde kültürel alışveriş istiyoruz; kimliğimiz insandır, demokrasi altında, saygın ve özgür. Bizim olduğumuz her yerde her gün bu yaşanıyor; ama bu, yerel koşulların yaşamaya elverişli olmasını gerektiriyor. Ve orada, "bağımsızlıkçılar"ın çok fazla bunları dinlemek istemediği görülüyor: sağlık, iş, demokrasi, sosyal adalet gibi yerel eksikliklerde kendilerini haklı çıkarmak için, yerel yanlışlarının sorumluluklarını sınırların dışına atıyorlar. Kısacası, Başkalarının hatalarını yükledikleri kişinin tekniği hakkında tek yaptıkları, en iyi susarak, en kötü buna katılarak zihinleri işgal ettikleridir.

Biz köylüler, 1957'den beri hiçbir sosyal sınıfın yapmadığı kadar Avrupa'yı yaptık, oluşturduk. Bütün tarım politikaları Avrupa çerçevesinde yapıldı; DTÖ'ye karşı, bir tek "Fransız tarımı" diye bir şeyi savunmanın hiçbir anlamı yok. Dolayısıyla Fransızları ya da Fransız tarımcılarını savunmak değil hikâye -kimleri?- bir gelişme biçimini savunmak lazım. Buna karşılık, Fransa'nın tarım gücü, ona AB'nin tarımsal tercihlerinde etkili olma imkânı tanıyor. Bunu yapmıyorsa, demek ki oylarımızla seçtiklerimiz işlerini yapmıyor ve Amerikan modelinin dengi, entansif ya da aşırı üretimci bir tarım modeline mahkûm olmaya devam ediyorlar. Fransız Başbakanı, aynı anda hem çokişlevliliği, hem de sözde ihracatçı eğilimi savunmak isteyince iki arada bir derede kaldı. Bağımsızlıkçılar, Fransız çokuluslu şirketlerin, özellikle tarımsal gıda alanındakilerin kendi ülkelerinde hüküm sürmeleri için sınırlar konsun istiyor, böylece onlar da bizim paramızla kendi ülkelerinde kral olacaklar.

Tarım alanında Fransa'nın Avrupa'nın en büyük ihracatçı gücü olduğu olgusuna dayanmak tehlikelidir. Esasta, ihra-

catımızın yüzde 90'ından fazlası Avrupa pazarı çerçevesinde yapılıyor. Bu zaten sübvansiyonlu bir pazarken, insanları pazarda güçlü olduğumuza inandırmamalıyız.

● *Yine de, ihracat FNSEA'nın yarış atlarından biri. Rakibinizin Seattle'daki belirsiz tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?*

F.D. FNSEA resmî konferans koridorlarında bir baskı grubu olarak hazır ve nazırdı; sokakta gösteri yapmayı reddetti. Hem kendi ortak yönetim pratiklerine, hem de Avrupalı aşırı üretimci modeli savunma amaçlarına sadık kalan Fransız hükümeti ve AB'nin izinden ayrılmadı. Bildik rolünü oynadı.

J.B. Temel olarak, FNSEA'nın ve aşırı üretimcilikten yana büyük tarım ailesinin politikası, "herkes kendi için": hem iç pazarın korunmasını, hem de dış pazarlarda agresif olabilmek için devletin mali desteğini istiyorlar, yani hem yüzünü, hem astarını istiyorlar! "Bağımsızlıkçı" konum budur.

Dünya satılık bir mal değil!

● *Yeniden Seattle'a dönelim. On binlerce kişinin şehir merkezini felç ettiği, DTÖ yetkililerini otellerinden dışarı çıkarmadığı, daha ilk günden toplantıyı ertelettiği gösteriye gelelim. Sonra, delegeler uzlaşmaya varmanın mümkün olmadığına hükmettiler ve sokaktaki baskının bunda hiçbir etkisinin olmadığı düşünülemez. Nasıl yaşadınız bu 30 Kasım gününü?*

F.D. Bana göre, gösteride ilk gözüme çarpan, sembolik değeri, Via Campesina'dan beş köylü, biri genel sekreter Rafael Alegria ve köylü hareketinin yeşil kasketini giymiş José gösterinin ön tarafında, Amerika'nın en büyük işçi sendikası olan AFL-CIO'lu sendikacılarla omuz omuzalar. Güçlü bir işaret: Ekolojistlerin, sendikaların başında köylülerin olduğu ilk evrensel gösteri. Nüfusun çoğunluğunu hâlâ çiftçi ya da kırsal kesimlilerin oluşturduğu Güney ülkeleri için bu çok önemli bir şey. O vakit heyecanla, Bernard Lambert'in 1973'te Larzac'ta "Köylüler bir daha asla Versaylıların yanında yer almayacaklar," deyişini hatırladım.

J.B. Bu gösterideki iyi haber, ABD'nin her yerinden onlarca grubu *Direct Action Network*'te (şiddet içermeyen radikal hareket) bir araya getiren radikal, genç bir hareketin ortaya çıkmasıdır. Sheraton Oteli'nin dibindeki kavşakta kenetlenen bu gençlik görülmeye değerdi: cesur, şiddete başvurmayan, sakin, sempatik... ve şehri felç etmekte olağanüstü başarılı. Ve sendikal gösterinin ardından, daha yaşlı, kadın erkek herkesin otel çıkışlarının önünü kesmek için el ele tutuşması. Bir folklor grubu dans etmeye ve ettirmeye geldi... DTÖ delegeleri içeriye sıkışmışlardı... Sanki pencerelerinin ardında, sanal sosyetelerine yapışmışlardı da, gerçek dünya ayaklarının dibinde onları reddediyordu hissine kapıldım. Bu defa olan biteni anlamıyormuş gibi yapmaları imkânsızdı: Dünyanın her tarafından medya mensupları oradaydı. Şiddete başvurmayan bu eylemcileri dağıtmak için gaz bombaları, plastik mermiler, göz yaşartıcı bombalar, yani bütün milli güvenliğin seferber edilmesi gerekecekti.

Boynumu atlayan *Ragging grannies*'lerin (geleneksel şarkıların sözlerini isyankâr sözlerle değiştiren yaşlı kadınlar) anısı aklıma geldikçe, "hep beraber, hep beraber, hep beraber" diye Fransızca bağıran Amerikalı metalcileri duyma-

nın verdiği keyfi hatırladıkça, ya da o kasım gününün bariz serinliğinde üstleri çıplak lezbiyen grubun cesaretini hatırladıkça hâlâ duygulanıyorum.

Sanırım Amerika'da ticarete karşı yeni bir isyan dönemi başlıyor. Uzun süren başarısızlıklar ve eski kuşakların suskunluğundan sonra, siyaset yeniden hareketlenecek.

● *Seattle'daki başarıyı getiren bu seferberliği nasıl açıklıyorsunuz?*

J.B. 1998'deki AMI karşıtı hareket deneme tahtası işlevi gördü: projektörleri bu karanlıkta kalan pazarlığa çevirmek, projeden vazgeçilmesini ve yakın ilişkiler kurulmasını sağladı. Ardından Millau'daki McDo eylemi, işlere hız kazandırdı: insanlar küreselleşmenin günlük yaşamlarında kendilerine zarar verebileceğinin bilincine vardılar. Birçok insana uzak bir "şey" gibi görünen DTÖ, kafalarında somutlaştı. Bugünkü sanayi sonrası toplumlarımızda, yabancılaşmaya karşı bilinçlenme dayanılmaz bir sömürü durumundan çok, düşünceden geliyor. Istırabın muhalif bir gündelik bilinci beslediği diktatörlük rejimlerinde ya da neokoloniyal ekonomilerde böyle olmaz. Millau'da bazı soyut şeylere somutluk kazandırdık, bundan da 30 Kasım zaferi doğdu. Orada, McDo karşıtı eylemimizin ABD ve Güney ülkelerindeki yansımasını keşfettik: bu simge bütün dünyayı birleştiriyordu.

F.D. Kuzeyli sivil toplum örgütleriyle (sendikalar, ekolojistler, tüketiciler, insan hakları ya da cinsel özgürlük militanları, vb.) Güney ülkeleri arasında bir amaç birliği vardı. Farklılıkların ve zıtlıkların ötesinde, işçi sendikalarıyla köylüler, ekolojist sendikalarıyla tüketici hareketleri arasında

çok yanlı birleşmeler oldu, ki ABD'de böyle bir şey yıllardır yaşanmamıştı. Bazı Amerikalılar, 1968'de Chicago'da, demokrat uzlaşmanın önünü tıkamış olan Vietnam savaşına karşı düzenlenen gösteriden beri popüler bir gösteri görmediklerini itiraf ettiler.

Dünya Ticaret Örgütü'ndeki bölünmeden faydalandık. Zengin ülkeler arası bölünmeler, pazar payı için rekabet edenler; Kasım 2000 başkanlık seçimlerinde demokrat adayın seçilmesini kolaylaştıracak şeyin ne olduğunu, toplantının başarısızlığı mı, yoksa zaferi mi, anlamaya çalışan Bill Clinton'un tereddütleri; son olarak da, DTÖ'ye dahil olan Güney ülkelerine ayrılan bütçe o kadar skandaldı ki, dört büyükleri -ABD, Kanada, Avrupa, Japonya- dayatmak isteyen yeni takvim yetmiş beş ülke tarafından reddildi.

● *Sonuçta, sizin de içinde olduğunuz göstericiler kazandı. Ama ne kazandı? DTÖ hâlâ var ve bazıları kısıtlamasız ticaret yapma hakkını ABD'nin aldığını fısıldıyor.*

J.B. Tabii ki Seattle'dan beri liberalizm hâlâ at koşturuyor, DTÖ hâlâ var! Bir gösteriyle, ilkini durdurmayı veya ikincisini ortadan kaldırmayı hedeflemedik! Dünya pazarının alanını geliştirmek için bir takvim oluşturmak amaçlı pazarlıkları durdurmak istemiştik. Dolayısıyla Seattle parlak bir sebolik zafer.

F.D. Bundan böyle hiçbir Uluslararası pazarlık kendi şeffaflığı demokrasinin ve adil ticaretin şeffaflığı sorusundan kaçamayacak. DTÖ'nün patronu Mike Moore ve AB'nin oradaki temsilcisi Pascal Lamy bile bunu tanımak zorunda kaldılar. Tarımın bir ticari faaliyete indirgenemeyeceğini, halkların kendilerini doyurma ve istedikleri gibi besinsel tedbir-

ler alma, dolayısıyla tarımlarını koruma hakları olduğunu açık bir şekilde duyurduğumuzu sanıyorum.

J.B. Sağlık, eğitim, kültür, beslenme, bu alanların hepsi halkların gündelik kaygılarının merkezinde ve kimlikleri niteliğinde. Bugün bu alanlar basit ticari mal statüsüne indirgenme tehdidiyle baş başa: buna kanıt, Afrika'daki bazı yerleşik hastalıkları tedavi edebilecek ilaçlar üretilmiyor, çünkü pazarları kârlı değil. Bu tehdit karşısında, her taraftan protestolar yükseliyor. Ekonomi üzerine kurulu siyasetin önceliğinin kaldırılması isteniyor.

● *Seattle'daki muhtelif amaç birlikleri yeni bir enternasyonalizm başlangıcının habercisi olabilir mi?*

J.B. Uyduruyorlar! Hiçbir şey önceden teorize edilmedi! İyi ki! Bazılarının, çekecek kullanarak içlerine halk hareketlerini sokmaya çalıştıkları teorik oluşumlar devri kapandı. Seattle aslında bazı şeyleri tersine çevirdi: iyice belirlenmiş bir eylem teorisi olmadığı halde insanlar bir araya geldiler. Hangi kıtadan olurlarsa olsunlar, çoğu zaman birbirinden çok uzak olmayan bakış açılarını karşılaştırdılar. Var olan her eylemin deneyimi etrafında bir amaç birliğidir bu. Somutun dışına çıkılmadı. Başarısızlıklardan vazgeçmelere kadar geçen uzun bir süre, bir yüzyıl boyunca, her şeyi değiştirmek adına insanları analizlerden teeorilere sürükleyip durdular. Değişim teorileri üzerine artık hayalleri kalmadı.

Seattle'da, işin iç yüzünü bilerek, başarılı hareket ettik. Düşünmüş, kararlı, aklı başında insanların, gezegen çapında gayri resmî bir hareket ağı manzarası çıkıyor ortaya. Kimse Çin devriminin kırmızı bayrağını, ya da Che'nin portresini, ya da başka ülkeleri deviren herhangi bir ülke

devriminin zaferini öne sürmüyor: bu tamamen bitti ve böyle olması umutlandırıyor! İnsanların çıkar alanlarına göre bazı şeyler düzeltilebilir (sağlık, beslenme, eğitim, su kaynakları, canlıların korunması, vb.). Via Campesina iyi bir örnek: Bundan otuz yıl önce, kim ideolojik bozulma ya da hayalcilikle suçlanmadan uluslararası bir köylü hareketini savunmaya cesaret edebilirdi? Kim diktatörlerin (Pinochet ya da Hissène Habré gibi) sivil toplum örgütlerinin ve insan hakları derneklerinin baskılarıyla hesap vermek zorunda kalacağını düşünebilirdi?

Besinsel bağımsızlık, köylülerin desteklenmesi, OGM'lerin reddedilmesi, bioçeşitlilik, toprak işleri, kültürel çeşitlilik, doğal hayatı koruma, en güçlüleri kimyasal tarım ya da tarımsal gıda üzerine çalışan çokuluslu firmalarla mücadele, bunlar tarımı gündem, merkezî bir sorun haline getiriyor. Tarım, dünyada en fazla paylaşılan faaliyet alanı; bir anlaşmazlık merkezi ve direniş referansı haline gelmekte.

F.D. Seattle, kapıları açan simgesel bir zaferdir: göstericiler serbest ticaretin ekonominin doğal bir yasası olmadığını gösterdiler, yoksa kimse buna itiraz etmek için kılını kıpırdatmazdı! Seattle'da dünya kamuoyu "hayır" dedi: bu, egemen ekonomik gücü siyaseten fethetme arzusunun açık ifadesidir.

Seattle'dan Brüksel'e

● *AB için, toplantıdaki yenilgisi ve sizin sokaktaki zaferiniz ne anlama geliyor?*

F.D. Çözümlemeleri ne olursa olsun, bütün gözlemciler artık Seattle-öncesi ve Seattle-sonrası diye bir şey olduğunda

birleşiyorlar. Bu anlamda, ortak tarım palitikası için Berlin anlaşması temelden yeniden ele alınacak gibi görünüyor. Bu anlaşma, evrensel alışverişlerin serbestleşmesinin genişlediği, ama evrensel sivil toplumun reddettiği bir perspektifte, AB'nin konumunu hazırlıyordu. Seattle yenilgisi işleri tersine çevirdi. Yeni bir PAC bina edilmesinin önünü yeniden açmak, Seattle'da savunduğumuz ilkeleri Avrupa'ya uygulamak, yani tüketicilerin bildirdikleri ihtiyaçları karşılamaya yönelik bir tarım yapmak (kalite, çevrenin ve bioçeşitliliğin korunması), AB'nin sınırlarını korumak ve ihracata yapılan yardımları kesmek gerekiyor. Buna, iç ihtiyaçlarla orantılı olarak hacimlerin kontrol edilmesi de dahil, kesinlikle desteklemekten ya da teşvik etmekten vazgeçmek gerekmiyor, ama sübvansiyon olmadan, yüksek katma değerli, tanımlanmış ürünlerin ihracatı yapılmalı.

● *Köylü Konfederasyonu'nun ortak tarım politikası nasıl olacak, netleştirebilir misiniz?*

F.D. Alınması gereken virajın öneminin bilincindeyiz. Ve bu viraja da kuşkusuz hızlı girilemez. Vakit kaybetmemek için bir sebep daha. Öncelikle yön tespit edilmeli ve hedefe varmak için bugünden başlayarak, aşamalar ve iş araçları düşünülmeli.

Bu yön, dört temel hedefi içeriyor: Nicelik ve nitelik konusunda Avrupalı tüketicilerin memnun edilmesinin önceliği; kalabalık köylülük üzerine kurulu bir köylü tarımı modeli seçimi; köylü gelirinin diğer sosyal sınıflarla eşitliğinin teminatı; en az gelişmiş ülkelerle işbirliği içinde adil evrensel bir ticaret.

Araçlara gelince, onları yeteri kadar konuştuk: dünya fiyatlarındaki yükselmelere göre esnek ithalat vergileri siste-

miyle Topluluk himayesini yeniden kurmak gerekiyor. Bu sistem bir kere oturdu mu, bu himaye, tarım ürünlerinin fiyatlarının en etkin bölgelere göre oluşacağı tek bir iç pazar düzenlenmesini mümkün kılar. Coğrafi ya da doğal imkânsızlıkları telafi etmek ve tarım modelini iş ve çevre korumaya göre yönlendirmek için fiyat takviyeleri gerekli olacaktır.

Bu yapıldığı zaman, doğrudan yardımlar marjinal ve toplumsal ve çevresel açıdan meşrulaşmış olacaktır. Kendi ürününden adil bir kâr eden köylü de böylece, toplumun beklediği çokişlevliliğin her boyutuyla mesleğini icra edebilecektir.

İkinci araç, ihracata doğrudan ve dolaylı yapılan sübvansiyonların kaldırılmasıdır. Bu, özellikle de en az gelişmiş ülkelerle işbirliği temelinde, uluslararası ilişkiler kurmanın koşullarından biridir (besinsel bağımsızlık amaçlarına saygı göstermek, hatta desteklemek).

J.B. PAC'ın etkin olması gereken diğer iki alan: devletlere, kendi halklarıyla uyum içinde, mahtemelen asgari uluslararası normlardan daha katı olan kendi sağlık ve bitki sağlığı kalitesi normlarını belirleme imkânını tanımalı. Ve canlının patentlenmesine karşı çıkarak, devletlerin kendi genetik kaynaklarında bağımsız olmalarını temin etmeli.

Aşamalar konusunda, zamanı geldiğinde büyük ölçüde danışmak kaydıyla, şimdiden birkaç ekonomik yönelimin taslağı yapılabilir. Mesela tahıl sektöründe, iç fiyatın yükselmesine bağlı doğrudan yardımların ötesinde, bugün olduğunun bütünüyle zıttı bir yardım düzenlemesi oluşturmak gerekecektir: En zengin bölgelerde bu yardımları kaldırmak ve doğal imkânsızlıkları olan bölgelerde devam etmek lazım. Süt sektöründe, 1999'da Berlin anlaşması çerçevesinde alınan karara geri dönmek, 2008'den önce kotaları kaldırmak ilk tedbir olmalıdır; Avrupa düzeyinde hacimleri kontrol al-

tına alma politikası sadece desteklenmemeli, aynı zamanda başka ürünlere de uygulanmalı! Hayvancılar arasında kota paylaşımı politikasını yeniden düzenlemek de alınacak ikinci karar olmalı, bu, sürekli yoğunlaşma mantığını önlememize yardım eder: 1984'te 470.000 olan süt üreticisi sayısı günümüzde 130.000 dolaylarına düştü. Bugünkü eğilim devam ederse 2010 yılında bu sayı 75.000'e düşecektir.

Demokratik kontrol

● *Seattle zaferini somuta dönüştürmek için ne yapmayı düşünüyorsunuz? Evrensel ticaret için alternatif önerileriniz hazır mı?*

J.B. Uluslararası ticaret iyi bir şey ama ekonomik güç ilişkileri üzerine değil, adalet üzerine oturtulmuş çeşitli düzenlemeler gerektiriyor. Seattle sokaklarında pankartlarımızla duyurduğumuz gibi, DTÖ'nün insan haklarına uymasından yanayız. Ticaret, Birleşmiş Milletler çerçevesindeki devletlerin imzaladığı uluslararası anlaşmalardan, sözleşmelerden, uzlaşmalardan, ve yasalardan neden muaf olsun ki? Bu metinler (insan hakları, çocuk hakları, bioçeşitlilik, sosyoekonomik sözleşmeler, vb.) ülke temsilcilerinin oylarıyla seçilmiştir: meşrudurlar, siyasetin önceliğini pazarın üstüne kurarlar.

DTÖ, kendi kurallarını bildiren, onları dayatan ve ihtilafları çözüme bağlayan -(ORD) Anlaşmazlıkları Çözümleme Organı- bir sistemle donanmış. Böylece DTÖ yasama yürütme ve yargıyı tek başına ele geçirmiş! Aydınlanma çağından beri bunları birleştirmenin anti demokratik olduğu bilinir, hatta Fransız Devrimi'ne bile bu sebep oldu! Çoğunlukla en güçlünün yasasıyla belirlenen ekonomik ve siyasi güç

ilişkilerine birtakım yasal düzenlemeler dayatabilen ORD bir ilerleme sayılabilse bile.

Bu totaliter birleştirmeyi terk etmek için, DTÖ'den bağımsız, kuralları temel metinlere dayanan, profesyonel hâkimleri bir araya getiren uluslararası bir adalet mahkemesi fikrini savunuyoruz. Bu temel metinlerden kastım, insan hakları genelgesi, BM anlaşma ve uzlaşmaları; biraz Fransa'daki Ticaret Mahkemesi gibi ticari kurallara dayanacak, ama Fransız Anayasası'nın kural ve ilkeleri altında anlaşmazlıkları giderecek. Bu durumda ORD en üst merci ve Uluslararası mahkeme de, ülkeler ve vatandaşlar için istinaf mahkemesi olacak. Uyumun gerekliliği giderek daha fazla hissediliyor. Pazarın, BM çerçevesindeki ülkelerin çoğunun kabul ettiği gerçek hukuki merci olan uluslararası yasa ve sözleşmelerle çelişki içinde olması kabul edilemez. DTÖ herşeyi karşılayamaz: Seattle'daki başarısızlığın ana nedeni bu sapmadır. İşte bu uyum arayışından itibaren yerelden evrensele, vatandaştan devlete gelecek bina edilmeli. Bugün artık siyasi düzenleme kaçınılmazdır.

DTÖ'yü iki günde değiştirecek değiliz! Uzun sürecek bir kavga için yola çıktık ama başaracak gücümüz var. Seattle'a da gelmiş olan uluslararası ağlarla birlikte, DTÖ'nün ana binasının bulunduğu Cenevre'de, sürekli bir haber alma merkezi kurmak için çabalıyoruz.[9] Bu merkez, uluslararası ticaret sorunu üzerine seferber olan bütün ağ ve hareketlere hizmet edecek. Bilgi toplayacak ve bu bilgileri DTÖ'nün ne yaptığını günü gününe bilmek için herkesin kullanımına sunacak. Uluslararası kurumlar ormanında (DTÖ, IMF, Dünya bankası, vb.) kendi yönünü bulabilme yeteneği edinmiş vatandaşlar yetiştirmeyi amaç edinmiş bir kaynak ve uzmanlık merkezi kuracağız.

9 Bu proje *Global Citizen Initiative* adını aldı.

DTÖ'nün sürekli sivil toplum tarafından izlendiğini bilmesi için bir kontrol mekanizması oluşturmak istiyoruz. Ben buna, AMI'ye karşı mücadelemizle başlayan "Dracula harakâtı" adını veriyorum. Dracula, vampir, ışığa dayanamaz, AMI de dayanamamıştı. Dolayısıyla DTÖ'nün bütün pencerelerini açacağız.

Bundan sonra, ağların ya da hareketlerin uluslararası düzeyde yapılanması gerekiyor; orada da bütün olarak her şeyi merkezîleştirme iddiasında olmamak gerekiyor. Bu hareketlerin, özerkliklerini korumaları gerekir. Buna karşılık kendi düşünce programımızı düzenlemeliyiz. Fransız Devrimi'yle ilgili bir karşılaştırma yapmama müsaade edin: 1789'daki halk meclisleri kendilerini köy köy, biri diğeriyle uyum içinde olmadan oluşturdular; sadece bu süreçten doğan belgelerin hacmi, onların toplamı her şeyi devirdi. Öncelikle bu dağınık talepler esprisini koruyup talepler arasındaki uyum arayışını sonraya bırakmak gerektiği kanısındayım. Seattle'daki Sheraton oteli baskını, Bastille* işgalini andırıyordu. Uzun sürme riski olmakla birlikte, Anayasa Meclisi'ne doğru ilerlememiz gerekiyor!

Gelen bilgilerle güçlenerek DTÖ'nün içindeki çelişkilerden yararlanacağız; özellikle de zengin ülkeler, fakir ülkeler ve yeni ortaya çıkan ülkeler arasındaki çelişkiler. İttifak kurmak, bazı konularda ilerleme sağlamak için bu bölünmelerden faydalanacağız.

F.D. Bu gözlem merkezinin ilk görevleri, Marakeş anlaşmasının bilançosunu çıkarmak, DTÖ'nün şeffaflığını artırmak için önlemler almak, ORD'yi bağımsız uluslararası bir mahkeme olarak yeniden oluşturmak, DTÖ'nün dışında bir yargı makamını yaratmak olabilir.

(*) Paris'teki ünlü Bastille Hapishanesi baskını ve ardından işgali Fransız Devrimi'ni ateşleyen yurttaş hareketinin simgesi - ç.n.

● *Ama DTÖ'yü gözlemleme tasarınız ne DTÖ delegelerinin meşruiyeti sorununu, ne de evrensel düzeyde vatandaşın temsil edilmesi sorununu hallediyor...*

F.D. Aslında bu sorun ortaya kondu: Amerikan delegasyon başkam Charlene Barshefsky'nin Seattle'daki pazarlıklara katılması için Amerikan Senatosu'ndan vekâleti bile yoktu! Bütün devletler BM'de temsil ediliyor ama vatandaş hareketleri edilmiyor. Seattle'daki hareketin bir meşruluğu var, bu iktidar karşıtlığına bir kamu ifadesi bulmamız gerekiyor ki devletler onu tanımak zorunda kalsın. Benim gözümde, elindeki yasalarla bu fikri ve temsilciliği entegre edebilecek tek örgüt Birleşmiş Milletler Örgütü'dür. Fikri kabul ettirmek için azıcık bir zamana ihtiyaç var. Ama gittikçe, Jacques Attali gibi bu mücadeleye yabancı olan insanlardan, BM'ye "ikinci bir meclis" (devletlerinkinin yanına) öneren sesler daha fazla yükselir oldu. Bunun iyi bir çözüm olup olmadığını bilmiyorum ama sendikal örgütlerin, köylü, ekolojist, tüketici hareketlerinin de bir meclisi olması fikrini destekliyor.

Ayakların yere basması

● *Bu, toplum tasarısı olan siyasi bir hareketin ya da partinin önünü açabilir mi?*

J.B. Uluslararası kararlarda demokrasinin, şeffaflığın gerekliliği, canlıların patentlenmesinin, OGM'lerin reddedilmesi, gıda güvenliği, kültür, bioçeşitliliğin korunması, bu kadar faktör uç uca eklenince bir doktrin oluşturuyor ama siyasi bir hareket değil! Hiçbir parti çıkıp da "ben bundan yanayım" diyemez. Özelikle yapamaz! Bü yaklaşım tarihsel olarak yok oldu, yeniden başlamayacak.

Bu gezegensel hareketin gücü, tam da insanlar arası güveni kurarak bir yerden bir başkasına, farklı olabilmektedir. Seattle'dan çıkarılacak ders de, sekiz gün boyunca, farklı, hatta karşıt bakış açılarından yola çıkarak, hareketler arasında doğan bu güven ortamıdır. Her şey, insanların bu evrensel hareketi ve değişik biçimlerini referans alacağı yeni güç ilişkileri içinde doğal akışını bulacak: bizim zenginliğimiz de bu. Bu dinamikten doğan yerel mücadeleler artık küresel isyanın tecrübesine, yankısına, dayanışmasına güvenebilirler. Evrendeş bir güç karşıtlığı Seattle'da doğdu.

● *Gezegen çapındaki bu hareket, hiç olmazsa serbest ticarete karşı bir program yaratamaz mı?*

J.B. Dünya karmaşıklığıyla tanımlanır; demek ki farklı ve karmaşık fenomenlere tek bir cevap bulmak hata olacaktır. 19. yüzyıldan 1989'da Berlin Duvarı'nm yıkılışına kadar süren, bizi bilge düşüncelerden uzaklaştıran basit olamayacak şeyi basite indirgemeyi denediğimiz tuzaktan çıkalım artık. Değerler üzerine savaşalım ve ondan sonra cevapları farklı düzeylerde yapılandıralım. Her şey uluslararası değil: cevaplar yerel ya da ulusal düzeyde verilmeli.

Tarihe baktığımızda, her siyasi gelişme evresine kurumsal bir biçimin denk düştüğünü görüyoruz: Ulus-devlet, sanayi devrimine Fransa'nın cevabıydı; DTÖ ise birkaç büyük sanayi grubunun yol gösterdiği, evrensel serbest ekonomi biçiminin özerk ifadesidir.

● *José Bové, 1999 yazından beri siz çok medyatik oldunuz. Bütün dünyada suratınızı afişe eden dergilerin sayısını bilemiyoruz. Artık araştırmalarda bir kriter, bir referans ha-*

line geldiniz: José yılın adamı, José şu, José bu. Bu aşırı medyatikleşme yüzünden, söyleminizle ilgilenen ve çoğunlukla basının zıvanadan çıkmasından çekinen insanların bu işten caymaşı riski yok mudur? José Bové gösteri toplumu tarafından ele geçirildi mi?

J.B. Eğer başarılı olduysak, bu, sendikal çerçeve içinde hareket ettiğimiz içindir, bunu gözden kaçırmamak lazım. Ben, kolektif bir hareketin bir parçasıyım, François'yla ben sihirli bir şapkadan çıkmadık. Ardımızda, arkadaşlarımızla birlikte otuz yıllık mücadele ve militanlık geçmişimiz var. Kendimizi sahnenin önünde bulduğumuzda -sonuçta hapiste üç hafta geçiren yine benim- medya bireyselleştirdi; bu onların alışkanlığı.

Beni başka yerlere doğru çekmek, ne olduğu farketmez, her şeye bulaştırmak istiyorlar: rahatsız eden kişinin meşruiyetini yok etmek için bir dolu teşebbüs. Sosyalist Parti seçimlerde aday olacağımı bile duyurdu (*Le Monde*'da)! Enayi değiliz. Beni önemli kişiler ya da ekâbir takımının içinde görmenin tehlikeli bir tarafı yok. İstediklerini uydurabilirler, Köylü Konfederasyonu düzeni eleştirmek ve mücadele arkadaşlarımızı bir araya getirmek üzere tartışmaların merkezinde durmaya devam ediyor.

● *Uyanıklığınız ve militan enerjiniz Cenevre'de de bir araya gelecek mi?*

F.D. Köylü Konfederasyonun'nda diğer sosyal tabakaları da gözeten değişimler için mücadele veriyoruz. Çünkü, tarımsal değişimler, diğer alanlarda değişeceklerden kopartılamaz; ve ayrıca, tarım, iş, çevre, üretim tarzları gibi başka nedenlere de ayna tutabilir. Tarım Fransa'da, sendikası bir

tek bazı fenomenlerin sonuçlarını eleştirmekle yetinmeyip, onların nedenlerini ve mesleki seçimlerinin toplumsal hedeflerini de sorgulayan ilk profesyonel sektördür.

J.B. DTÖ'nün vatandaşı gözetme organının, Avrupa'nın şeffaf olmayan mekânı Avrupa Komisyonu'na etkileri olacağını düşünüyorum. Ve artık Seattle'ı yerel ölçeğe uyarlamayı düşünebileceğimize inanıyorum. Sivil toplum daha fazla siyaset istiyor, bunu ilgili makamlara duyurabiliriz: Politikacılara, onlardan görevlerini yapmalarını ve ekonomiye boyun eğip durmamalarını beklediğimizi anlatmak için vatandaş eylemleri düşünmeliyiz.

Ve asla bitmemesi için...

● *Mücadelenizin sonuçlarından emin gibisiniz. Tavşana karşı kaplumbağa konumunda olmuyor musunuz?*

J.B. Oluyoruz tabii, zaten bu yüzden de kazanan biz olacağız! Fransa'nın hemen her köşesinde verdiğimiz mücadelelerin, toprağın daha iyi ve daha adil paylaşılması için olsun, üretme hakkı için olsun, ya da yetmişli yıllardaki gibi Larzac'taki askerî kampın genişletilmesine karşı olsun, ya da bu yakınlarda OGM'ye ve pisboğazlılığa karşı olsun, hep olumlu sonuçları oldu.

OGM'leri ele alın: önemli ilerlemeler kaydedildi, Ocak 2000'de Montreal'de, 130 ülkenin benimsediği biogüvenlik protokolü, OGM'lerin ithalatına karşı önlem alıyor. Diğer kavgalar bu kadar belirgin olmasa da çok önemliler; dönen oyunların bilincine varmak ve ne olup bittiğini anlamak üzerine kurulular. Önemli olan bir eylemin pedagojik değeridir. Eylemin amacı, eylemin kendisi değildir, bilinçlendir-

mek ve insanları eyleme katmaktır. Bireyleri dışlayıp onların bir şey yapmalarını engelleyen her eylem bana göre kötü bir eylemdir. Çoğalamazlar. Eylem dediğin, hem içindekiler hem izleyenler için yapılanı sahiplenebilecekleri bir oluşumdur.

Millau ve Seattle, doğrudan eylemin gücünü bir kez daha kanıtladı, yani kitlesel eylemle bireysel sorumluluğun birleştirilme şekli. Bu bir meşru olma talebidir. Millau'da rokfor peynirinin yasaklamasıyla meşrulaştık. Larzac mücadelesi de meşruydu. Gayri meşruluk hak arayışında çoğu zaman gereklidir. Bizde sendikal eylemle militan eylemi pedagoji içinde birbirine bağlama ve düşünme şekli budur. Eğer dava haklıysa, kamuoyu eylemi benimser: eylem kolektiftir ama hapsi göze alan bireysel bir taleptir.

Ayrıca, harekete geçmek için, başka insanlarla dayanışmaya girerek bir şeylerin kazanılacağına inanmak gerekir. Ne olursa olsun, mücadelede kazanma umudu yoksa, insan oğlunun kazanacağına dair bir inanç yoksa, hiç başlamamak lazım.

● *Ya siz François, kaplumbağa...*

F.D. Biz düşünceye ve eyleme sendikal boyutu her zaman ekledik. Köylü Konfederasyonu işte bu yüzden var; köylünün rolü ve görevinden hareketle, sorunları toplumsal sorunlar olarak koymak için. Kendi köşemizde sakin sakin farklı bir tarımla meşgul olabilirdik. Ama atalarımızın mücadelesi hep bu toplumsal kumarlara karşıydı. Seattle, dünya ölçeğinde muazzam bir bilinçlenmenin tarihidir: aynı zamanda bizim açımızdan, atalarımızın mücadelesinin anlaşıldığını gösteriyor.

Büyük şirketler kâr etmek için dünyanın her köşesini, bütün kaynaklarını, doğasını ve insanları kullanıyorlar. Durmak bilmeyen bir kâr hırsına tâbi olarak, bazen aralarında anlaşıp bazen çatışarak, canlıların doğasını değiştiriyorlar. Devlet(ler)i de amaçlarına alet ediyorlar. Çok şeyi kaybettik, birileri buna dur demedikçe daha da kaybedeceğiz. José Bové'yle François Dufour'un isyanı bu noktada başlıyor. Solcu, sağcı, Amerika düşmanı ya da başka bir şey değiller; üzerinde yaşadıkları canlı dünyanın doğallığını korumak, ömrünü uzatmak isteyen dünya yurttaşları onlar. Kendi ülkelerinde küçük eylemlerde biraraya gelip, Seattle'da bütün dünya tarafından tanındılar. Görüldü ki, yalnız değiller. Anarşistler, çevreciler, eşcinseller, solcular, vicdanî redçiler, dışlananlar ve ezilenler... sistemin aman vermez çarklarına karşı biraraya geldiler.

Gilles Luneau'nun José Bové ve François Dufour ile yaptığı röportajlardan oluşan bu kitap, muhafazakâr bellenmiş bir sınıfın üyelerinin, Fransa'da başlayan, Seattle'a uzanan küreselleşme karşıtı hareket içindeki yerini ortaya koyuyor. İnsanî değerlere saldırarak derinleşen küresel kapitalizme karşı, ısrarlı bir çığlığın ve dirençli bir tavrın yirmi yıllık hikâyesi, *Dünya Satılık Değildir*...

İLETİŞİM 724
BUGÜNÜN KİTAPLARI 69

ISBN 975-470-906-8
9 789754 709063